

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

Souvislost volnočasových aktivit a kriminality mládeže

Autor práce: Patrik Kubinec

Studijní obor: NMgr. Pedagogika volného času

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: PhDr. Roman Míčka, Th.D.

2014

Prohlašuji, že tuto diplomovou práci jsem vypracoval samostatně, s použitím pramenů a literatury, uvedených v seznamu literatury.

Prohlašuji, že v souladu s ust. § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací *Theses.cz* provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Děkuji vedoucímu diplomové práce PhDr. Romanovi Míčkovi, Th.D. za trpělivé vedení, cenné rady a připomínky.

Děkuji všem ostatním, kteří se svou ochotou poskytnout mi informace, podíleli na realizaci mého výzkumného záměru, zejména děkuji pracovníkům Oddělení sociálně-právní ochrany dětí při Městských úřadech Prachatice a Vimperk.

Obsah

Úvod	6
1 Mládež a volný čas	8
1.1 Fenomén volného času	9
1.2 Výchova ve volném čase	10
1.3 Volnočasové nabídky mládeži	11
2 Mládež a kriminalita	14
2.1 Dítě, nezletilý, mladistvý	15
2.2 Projevy kriminality mládeže	16
2.3 Příčiny rizikového chování mládeže	18
2.3.1 Vnitřní rizikové faktory	20
2.3.2 Vnější rizikové faktory	23
3 Mládež a kriminalita na Prachaticku - empirické šetření	28
3.1 Cíl šetření	29
3.2 Výzkumný design	30
3.3 Výzkumný vzorek	31
3.4 Metoda vyhodnocování dat	32
3.5 Souhrn získaných dat	32
3.6 Interpretace získaných dat	42
3.7 Výzkumná zpráva	44

4 Možnosti prevence kriminality mládeže	52
4.1 Preventivní činnost institucí	54
4.2 Preventivní činnost dobrovolnických organizací	57
4.3 Národní strategie primární prevence	61
4.4 Prevence ve školní edukaci	63
4.5 Preventivní systém dona Bosca	66
4.6 Mentoring a rodinné poradenství	68
5 Závěr	72
Seznam použitých zdrojů	77
Seznam zkratk	83
Seznam příloh	84
Přílohy	85
Abstrakt	105
Abstract	106

Úvod

Kriminalita mládeže je, byla a pravděpodobně vždy bude společností vnímána jako jev nežádoucí, škodlivý, obtěžující, který je třeba v maximální možné míře potírat, v ideálním případě přímo eliminovat. Společenské úsilí, zaměřené na potírání kriminality mládeže zahrnuje mnoho způsobů rozdílné intenzity, od etických společenských norem a preventivního veřejného působení, přes zákonnou trestněprávní legislativu, až po odebrání základního lidského práva – práva na svobodu, tomu, jemuž jiným způsobem nelze zabránit poškozovat zájmy společnosti. V tomto kontextu je celková pozornost věnována již rizikovému chování mládeže (v souhrnném pojetí - delikvenci mládeže), které může vyústit v projevenou kriminalitu, tj. v porušení či ohrožení zájmů chráněných trestním zákoníkem. Porušením či ohrožením těchto zájmů vzniká mladistvému či nezletilému pachateli povinnost strpět státem uložené represivní či preventivní opatření. Šetření, prověřování a vyšetřování kriminálního jednání mládeže provádí Policie České republiky.

Prověřováním a vyšetřováním činů jinak trestných, které spáchali nezletilé děti a provinění, které spáchali mladiství, se zabývám ve svém profesním životě, proto je kriminalita mládeže oblast, kterou sleduji z hlediska trestněprávního, ale také z hlediska sociálního, kdy mne konkrétně zajímají možné vlivy, působící na vznik kriminálních projevů u mladistvých a na orientaci k negativním volnočasovým aktivitám. Na základě těchto zájmů jsem provedl v této oblasti kvalitativní výzkum, ve kterém jsem se pokusil charakterizovat souvislost mezi kriminalitou mládeže na jedné straně a využíváním volného času mládeží na straně druhé.

Pokud se mládež dopouští kriminálního jednání, činí tak téměř vždy ve svém volném čase, projevujíc tak volnočasové aktivity, jejichž následky poškozují zájmy společnosti, ale i zájmy samotných nezletilých či mladistvých pachatelů. Proto v první kapitole uvádím charakteristiku volného času a jeho funkce. Volný čas mládeže, respektive způsob využívání volného času mládeží, je zásadně ovlivňován výchovou v rodině, ve škole a v mimoškolním prostředí. Důležitost a nezastupitelnost výchovy, ve vztahu k volnočasovým aktivitám mládeže pro předcházení rizikovému chování, rovněž uvádím. V závěru kapitoly reflektuji volnočasové nabídky mládeži.

V druhé kapitole uvádím charakteristiku mládeže ve vztahu k tématu této práce, vysvětluji, kdo je dítě, kdo nezletilý, kdo mladistvý. Pojmy mladistvý a nezletilý užívá ve vztahu k mládeži trestněprávní legislativa, která také pojmenovává protiprávní konání mládeže, proto vysvětluji, jakých skutků se může nezletilý či mladistvý dopustit v souvislosti s trestní odpovědností. Pokud uvažujeme o trestní odpovědnosti mládeže, hovoříme o nejzávažnějším stupni rizikového chování mládeže, o tzv. kriminalitě mládeže. Rizikové chování mládeže má mnoho příčin, které byly popsány v odborné literatuře, proto je v této kapitole také reflektuji.

Ve třetí kapitole charakterizuji kriminalitu mládeže, která byla prověřována a vyšetřována na Prachaticku, v letech 2009 až 2012. V dalším navazuji empirickým šetřením. Vymezené období není náhodně určeno, je ohraničeno dobou zahrnující kriminální případy mládeže, na jejichž objasňování a vyšetřování jsem se z větší části přímo podílel, mohl jsem proto při výzkumu použít invenci, získanou z osobní zkušenosti s jednotlivými mladými pachateli. Souvislost fenoménu kriminalita mládeže a fenoménu volný čas je v rámci výzkumu vyhledána pomocí analýzy projeveného rizikového chování mládeže, za předpokladu, že kriminálních činů, jako nejzávažnějšího stupně rizikového chování, se mladí delikventi dopouštějí téměř vždy ve svém volném čase. Cílem diplomové práce je, na základě provedeného empirického šetření, vyhledat a pojmenovat souvislosti mezi projevy kriminality a využíváním volného času u mládeže. Výzkumný problém je formulován ve výzkumné otázce: „*Jaké souvislosti lze nalézt mezi kriminálními projevy mládeže a využíváním volného času mládeží?*“

Ve čtvrté kapitole představuji způsoby převládající a doplňující soudobé prevence rizikového chování mládeže. Významným činitelem v této oblasti a v trestním řízení proti mladistvým a nezletilým, kteří již dosáhli stupně kriminálního, je *Sociálně-právní ochrana dětí* a také *Probační a mediační služba*, proto zde popisují činnost těchto orgánů a jejich preventivní roli. V dalším odkazují na veřejnou práci s mládeží, která je na krajské i okresní úrovni součástí komunitního plánování sociálních služeb. Rovněž zmiňují školní prevenci, preventivní systém dona Bosca, mentoring a rodinné poradenství. V závěru práce reflektuji zjištěné souvislosti.

1 Mládež a volný čas

Kriminální projevy dětí a mladistvých jsou většinou manifestovány v jejich volném čase, menšinou také mimo oblast jejich volného času, např. při školní docházce na půdě školy. Jak máme vnímat dobu, kterou obecně nazýváme *volný čas*? Snad každý je schopen svými slovy odpovědět, jak on sám konkrétně vnímá dobu, kterou takto označujeme. Budou-li pro nás takové odpovědi relevantní, získáme mnoho individuálních subjektivních vysvětlení pojmu *volný čas*. Jeli záměrem nalézt a pojmenovat souvislost volnočasových aktivit a kriminality mládeže, musíme *volný čas* vymezit objektivně jako fenomén, který má své fundamentální, obecně platné a obecně přijímané vysvětlení.

Průkopník německé pedagogiky volného času Horst W. Opaschowski vyjmenovává fundamentální, obecně platné prvky volného času následovně:

1. *Časová variabilita, tj. vědomý výběr aktivit v reakci na aktuální konkrétní situaci;*
2. *Dobrovolnost, tj. aktivity dle osobních vlastností, sklonů a zájmů;*
3. *Bez nátlaku, tj. aktivity bez donucení a tlaku k výkonu;*
4. *Možnost volby, tj. vědomý výběr aktivit dle vlastní vůle z různých nabídek;*
5. *Rozhodovací schopnost, tj. možnost sám určovat a revidovat svá rozhodnutí;*
6. *Vlastní iniciativa, tj. aktivity vycházející z vlastních potřeb a schopností.*¹

¹ Srov. KAPLÁNEK, M. Volný čas (skriptum). *Pedagogika volného času*, s. 5. [on-line]. České Budějovice: TF JU, 2013 [cit. 2013-09-18]. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz/katedry/pednov/osoby/kocerova/vyuka>>.

1.1 Fenomén volného času

Vysvětlení a definice volného času lze nalézt v odborné literatuře. Michal Kaplánek volný čas definuje buď tzv. negativně anebo tzv. pozitivně, přičemž *negativní definice volného času* se vymezuje vůči pracovní době, jako čas strávený mimo zaměstnání či školu, zatímco *pozitivní definice volného času* přiznává volnému času vlastní kvalitu, zejména svobodu volného nakládání s volným časem, dle konkrétních preferencí jedince.² Vlastní volný čas charakterizuje jako disponibilní čas k libovolnému jednání, který individuálně užíváme podle svých osobních přání a označuje ho jako **individuálně volně disponibilní čas**.³

Mládež jako sociální skupinu můžeme spojit především s volným časem pozitivně definovaným, jakožto časem, který má pro mládež vlastní, od světa dospělých odlišnou, specifickou kvalitu, hodnotu, disponibilitu a také funkce. Funkce, které volný čas plní anebo které by plnit měl, tedy funkce, jejichž naplňování v rámci volného času je žádoucí a očekávatelné, formuloval Horst W. Opaschowski ve své práci z r. 1977:

- *Volný čas jako rekreace (zotavení);*
- *Volný čas jako kompenzace (toho, co se v ostatním životě nedostává či nedaří);*
- *Volný čas jako katarze (osvobození a odreagování od potlačených emocí a napětí);*
- *Volný čas jako ventil (ventil k uvolnění přebytečné energie);*
- *Volný čas jako konzum (prostředek k užívání věcí a produktů);*
- *Volný čas jako kontrast (protiklad vůči práci);*
- *Volný čas jako doba podobná práci;*⁴

Vliv volného času na člověka a možnosti využití volného času k socializaci a k osobnostnímu rozvoji člověka, zkoumá, krom jiného, pedagogika volného času, přičemž primární zájmovou skupinou pedagogiky volného času jsou děti a mládež. Cílem je dosažení tzv. volnočasové kompetence, tj. uschopnění svobodně zacházet s potenciálem svobody, který volný čas poskytuje, ke svému prospěchu i ku prospěchu

² Srov. KAPLÁNEK, M. *Nauka o volném čase*, s. 6. [on line]. České Budějovice: TF JU, 2011 [cit. 2013-09-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/617191935b911b6b>>.

³ Srov. tamtéž, s. 7.

⁴ Tamtéž, s. 20.

ostatních. Pedagogika volného času tak výchovně působí na člověka a jeho vztahy s druhými skrze volnočasové aktivity, současně člověka učí, jak nejlépe zacházet s volným časem.

1.2 Výchova ve volném čase

Pedagog volného času Břetislav Hofbauer zdůrazňuje, že volný čas je významnou oblastí výchovy a má mimořádný význam pro děti a mládež, přičemž se volný čas zhodnocuje ve všech prostředích života dětí a mládeže: v rodině, ve škole, v mimoškolním prostředí, ve společenských institucích apod. Výchova se primárně uskutečňuje v rodině, přičemž rodinné prostředí je prvotním prostorem, kde se uskutečňují volnočasové aktivity dětí, rodina se tedy zásadním způsobem podílí na formování osobnosti dětí, které v rodině vyrůstají.⁵ Rodina vytváří základy hodnotové orientace. Objektívni podmínky života dětí v rodině a realizace volného času rodiči přímo působí na postoj dětí k využívání volného času. Inspirací, podporou a realizací volnočasových aktivit svých dětí, může rodina směřovat děti ke schopnosti volný čas využívat tvůrčím způsobem. Takto může rodina dětem předávat principy a postoje k volnému času, jež děti přijmou za své a v budoucnu budou schopné a ochotné předávat je i po založení vlastní rodiny.⁶ Postoj k volnému času a jeho realizace v jednotlivých rodinách, se liší v závislosti na sociálním statusu rodiny, na jejím životním stylu a hodnotové orientaci. Východiskem k úspěchu při tom je dostatek času věnovaný dětem ze strany jejich rodičů, kteří svým poučeným a aktivním přístupem učí děti využívat volný čas k osobnímu rozvoji, ale i ve prospěch druhých osob. Zájem rodiny o volný čas dětí je v současné době podporován i celoevropskou institucí *Rada Evropy*, která v návaznosti na *Úmluvu o právech dítěte* doporučuje spoluúčast dětí na životě rodinném a sociálním, při respektování specifik jednotlivých prostředí a současně zdůvodňuje potřebu, cíle a možnosti participace dítěte jako jednu z hlavních cest k sociální soudržnosti a k výchově občanství.

⁵ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 56.

⁶ Srov. tamtéž, s. 61.

Na výchovu v rodině navazuje výchova školní. Všeobecné společenské očekávání předpokládá, že škola je tou nejdůležitější institucí ve výchovném a vzdělávacím působení na mládež, že připraví mladou generaci na úspěšný vstup do profesionálního, občanského i volnočasového života. Krom všeobecného vzdělávání škola významně působí na volnočasovou oblast žáků, jednak přímo, jednak prostřednictvím svých zařízení. Volnočasové aktivity v režii školy napomáhají objevovat u žáků jejich nadání a zájmy, které škola skrze vhodné aktivity dále rozvíjí, čímž podněcuje u žáků utváření pozitivního vztahu k dalším způsobům vzdělávání, k budoucí profesi a k celému životu.⁷ Volnočasová zařízení školy jsou školní družiny, školní kluby, zájmové kroužky, sportovní družstva, základní umělecká škola a v novější době také školská střediska zájmové činnosti.

Volný čas dětí a dospívající mládeže se také ve velké míře výchovně zhodnocuje v prostředí mimo rodinu a mimo školu. Takovým prostředím jsou parky aktivního odpočinku, dětská a sportovní hřiště, naučné a poznávací stezky, pobytové tábory, sportovní kluby, kulturní kluby, domy dětí a mládeže, sdružení dětí a mládeže, vzdělávací tematické kurzy, knihovny se svými programy, obecní a církevní střediska mládeže a kultury, otevřené kluby, střediska volného času pro mládež jako činnost občanských sdružení nebo obecně prospěšných společností, multikomplexy - zábavní parky. Významným projevem realizace volného času mládeže mimo rodinu a mimo školu je dobrovolné sdružování do neformálních skupin, nejčastěji se svými vrstevníky. Vrstevnické skupiny mají značný výchovný potenciál, protože svým členům poskytují zázemí a ochranu a zprostředkovávají osvojování si pozitivních hodnot, v některých případech však také hodnot nežádoucích, důsledkem čehož může být vznik rizikového či kriminálního jednání.⁸

1.3 Volnočasové nabídky mládeži

Na národní úrovni je koncipována státní politika pro oblast dětí a mládeže na základě vládního usnesení o přijetí *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na*

⁷ Srov. tamtéž, s. 66.

⁸ Srov. tamtéž, s. 99.

období 2007 – 2013. Úkoly vyplývající z této koncepce naplňují a realizují jednotlivá ministerstva, přičemž koordinátorem realizace koncepce je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, resp. *Komora mládeže* jako poradní orgán ministra (ministryně) školství. Mezi tematické oblasti jmenované koncepcí patří, mimo jiné i oblast volnočasových aktivit, resp. volného času a životního stylu mládeže, dobrovolnické práce s mládeží a prevence sociálně patologických jevů u mládeže.

Cílem státní politiky, v oblasti volného času a životního stylu mládeže, je *vytvářet dobré společenské, legislativní a finanční podmínky pro účelné trávení volného času dětí a mladých lidí, které povede k jejich zdravému životnímu stylu.* Tato podpora směřuje k rozvoji zájmového vzdělávání, k rozšiřování a zkvalitňování nabídek volnočasových aktivit. Dalším cílem je podporovat činnost neziskových nevládních organizací dětí a mládeže a těch, které s dětmi a mládeží pracují. Prostřednictvím dotačních programů motivovat uvedené subjekty ke kvalitní náplni volnočasových aktivit pro děti a mládež. V oblasti dobrovolnické práce s mládeží, je cílem *podpora dobrovolných činností mladých lidí a těch, kteří s nimi pracují, neboť představují významné příležitosti k neformálnímu učení a přispívají k posilování solidarity, sociální soudržnosti a zapojení se do života společnosti.* Cílem v oblasti prevence sociálně patologických jevů u mládeže, je *vychovávat děti a mládež ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a rozvoji osobnosti.* Tato výchova směřuje k vytváření a upevňování morálních hodnot, ke zvyšování sociálních kompetencí, zejména k dovednosti odmítnout všechny formy sebeustrukce, agresivity a delikvence. Důležitou úlohou je systematické podporování a posilování preventivních opatření, orientujících mladé lidi ke smysluplnému zapojování do pozitivních volnočasových aktivit, resp. odvádění jejich pozornosti od únikových forem chování.⁹

Další součástí státní politiky mládeže je *Národní institut dětí a mládeže* ministerstva školství, který se zaměřuje na zájmové vzdělávání. Součástí institutu je *Národní informační centrum pro mládež*, které zastřešuje lokální *Informační centra pro mládež* v České republice. Hlavní činností centra je multižánrové informační poradenství. Nabídka volnočasových aktivit všeho druhu je, prostřednictvím jmenovaných institucí, velice rozsáhlá, přitom stále aktualizovaná, přístupná

⁹ Srov. MŠMT. *Tematické oblasti, MŠMT ČR.* [on-line]. 2013 [cit. 2013-09-18]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/mladez/tematicke-oblasti>>.

prostřednictvím internetu komukoliv a kdykoliv, přičemž zahrnuje volnočasové nabídky mládeži od celostátně využitelných až po lokálně místně vymezené.

V oblasti volnočasových nabídek mládeži na celostátní úrovni je aktivní také katolická církev, např. prostřednictvím křesťanského občanského sdružení *Salesiánské hnutí mládeže (SHM)*, které ve svých klubech po celé republice provozuje volnočasové aktivity pro děti a mládež, za užití principů laskavosti, rozumu a náboženství, tak, jak to činil sv. Jan Bosco, zakladatel Salesiánské kongregace.

2 Mládež a kriminalita

Z pohledu sociologie je mládež nejdůležitější skupinou cílené socializace, prostřednictvím sociálního učení a psychologického zrání. Postupné kulturní začleňování mladých lidí do společnosti je nezbytné pro úspěšný vstup mládeže do světa dospělých. Stádia lidského života – dětství a dospívání, mají jinou sociální povahu, nežli stádium dospělosti. Společnost od mladých lidí vyžaduje, aby se vzdělávali, aby přijímali za své společenské hodnoty a normy. K tomu jim poskytuje vhodné podmínky, prostřednictvím školského vzdělávacího systému, edukačním a výchovným působením a pedagogicko-psychologickým působením na růst a formování osobnosti.¹⁰ Proces psychosociálního vývoje, formování a zrání je u mládeže významně ovlivňován v rodině, ve škole, v prostředí vrstevnických skupin a v současné době také mediálním působením, zejména prostřednictvím internetu a televize. Mládež jako významná sociální skupina je také ovlivňována sociálními deviacemi, tedy porušováním společenských norem, jak v rodině, tak i ve společnosti.¹¹ Vliv sociálních deviací může u mládeže podporovat vznik rizikového chování, vedoucího až ke kriminalitě mládeže.

Pro účely této práce je nutné pojem *mládež* konkrétně vymezit k fenoménu, který má *mládež* charakterizovat. Těmito fenomény jsou v tomto případě *volný čas* a *rizikové (delikventní) chování*, pomocí nichž můžeme charakterizovat volnočasové aktivity mládeže a kriminalitu mládeže. Legislativní vymezení mládeže k fenoménu kriminality pracuje s hranicí 18 let věku. Kriminalita mládeže je již spojena s konkrétním vymezením mládeže do kategorií *dítě*, *nezletilý* a *mladistvý*.

¹⁰ Srov. GIDDENS, A. *Sociologie*, s. 39–55.

¹¹ Srov. JEDLIČKA, R a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 36–65.

2.1 Dítě, nezletilý, mladistvý

Pojmem *dítě* označujeme obecně nedospělého člověka, v rovině fyzické i mentální, tedy člověka, na kterého záměrně působíme výchovou a kterého záměrně vzděláváme, mimo jiné též směrem k uschopnění vykonávat svá práva a nést své povinnosti. Sociologie popisuje *dítě* jako mladého člověka v procesu socializace, v životním cyklu dětství a dospívání.¹² Úmluva o právech dítěte, která je součástí právního řádu České republiky, vymezuje pojem *dítě* v článku 1, kde uvádí, že *dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve*.¹³

Ve vztahu k tématu práce je důležité, jak na *dítě* nahlíží trestní právo, které pojem *dítě* vymezuje v trestním zákoníku, ustanovením § 126: *Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak*.¹⁴ Toto vymezení pojmu *dítě* trestní právo užije vždy, když neplnoletý člověk je subjektem trestního řízení, ale toto řízení není vedeno proti němu samému. Pokud se však neplnoletý člověk dopustí jednání, které ohrozí či poruší zájem chráněný trestním zákoníkem, stává se subjektem trestního řízení, které je vedeno proti němu. Tato okolnost je rozhodná pro používání pojmů *nezletilý* a *mladistvý*. Podle toho v jakém věku se dítě ocitne v procesním postavení podezřelého či obviněného či obžalovaného či odsouzeného v rámci trestního řízení, je označováno jako *nezletilý* či *mladistvý*. V zákoně o soudnictví ve věcech mládeže k tomu trestní právo sděluje, v ustanovení § 2: *Není-li zákonem stanoveno jinak, pak se rozumí dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku, mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok svého věku*. Ve stejném zákoně je v § 89 ustanoveno, že: *Dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné*.¹⁵ Nutno podotknout, že pojem *nezletilý* je běžně a hojně používán v trestněprávní praxi, ovšem zákon formuluje pojem *nezletilý* slovy: *dítě mladší patnácti let*.

¹² Srov. GIDDENS, A. *Sociologie*, s. 54–55.

¹³ Srov. VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Úmluva o právech dítěte*. [on-line]. 2008 [cit. 2014-01-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=42656&tmplid=50>>.

¹⁴ Srov. SBÍRKA ZÁKONŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*.

¹⁵ Srov. SBÍRKA ZÁKONŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů*.

2.2 Projevy kriminality mládeže

Jestliže dítě mladší patnácti let, též označováno jako nezletilý/á, není trestně odpovědné, znamená to, že se ani nemůže svým protispolečenským jednáním dopustit trestného činu ve smyslu trestního zákoníku, nýbrž toliko *činu jinak trestného*, nelze tedy nezletilého trestat, čili nelze mu uložit trest ve smyslu trestněprávním. Tato okolnost způsobuje, že jednání dítěte mladšího patnácti let, které ohrozilo či porušilo zájmy společnosti, nesmí být z hlediska trestního práva označováno jako trestný čin, nýbrž toliko jako jednání společensky škodlivé či protiprávní, byť následek takového jednání naplnil kriminální (trestněprávní) kvalifikaci dle trestního zákoníku. Zde trestní právo zohledňuje prozatímní nezpůsobilost nezletilého plně rozeznat a posoudit škodlivost svého rizikového jednání pro společnost, pro zatím nedostatečnou rozumovou a mravní zralost. Přesto trestní právo stanoví preventivně výchovné postupy vůči nezletilým, kteří svým rizikovým chováním dosáhli stupně kriminálního, označovaného jako *čin jinak trestný*. Tyto preventivně výchovné postupy jsou jmenovány v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, ustanovením § 93: *Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření a) výchovnou povinnost, b) výchovné omezení, c) napomenutí s výstrahou, d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, e) dohled probačního úředníka, f) ochrannou výchovu.*¹⁶ Z výše uvedeného vyplývá, že beztrestnost nezletilého je relativní pojem, když jeho protiprávní jednání může vyústit v povinnost strpět a podrobit se preventivně výchovnému opatření, které není přirozené, nýbrž soudně nařízené a tedy vynucené.

Okolnost trestní odpovědnosti se pro nezletilého zásadním způsobem mění v okamžiku, kdy dosáhne patnácti let věku. Dnem následujícím po dni dosažení této věkové hranice se nezletilý, z hlediska trestního práva, stává *mladistvým* a trestní právo mu již přiznává částečnou právní způsobilost nést trestně právní odpovědnost, když stanoví v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, ustanovením § 6, že: *Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění.*¹⁷ Mladistvému tedy již lze vyslovit vinu za

¹⁶ Srov. tamtéž.

¹⁷ Srov. tamtéž.

protiprávní jednání a lze takové jednání, z hlediska trestního práva, posuzovat jako jednání kriminální, pokud následek takového jednání naplní trestněprávní kvalifikaci dle trestního zákoníku. Okolnost vyslovení viny a uložení trestu mladistvému je vymezena v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, ustanovením § 24: *Za spáchané provinění může soud pro mládež mladistvému uložit pouze tato trestní opatření a) obecně prospěšné práce, b) peněžité opatření, c) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, d) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, e) zákaz činnosti, f) vyhoštění, g) domácí vězení, h) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, i) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení), j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, k) odnětí svobody nepodmíněně.*¹⁸

V souhrnu lze konstatovat, že nezletilí i mladiství, jejichž rizikové chování dosáhne stupně kriminálního, požívají ze strany trestního práva výsad zvláštního zacházení a ochrany, které zohledňují jejich neukončený mravní a rozumový vývoj, přičemž hlavním účelem uplatňování trestního práva vůči mládeži je preventivně výchovné působení, jak vyplývá z ustanovení § 1, zákona o soudnictví ve věcech mládeže: *Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů.*¹⁹ Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je základní právní normou ve věcech mládeže, z hlediska trestního práva. Společně s trestním zákoníkem a trestním řádem je součástí trestních předpisů - tzv. trestního zákona.

¹⁸ Srov. tamtéž.

¹⁹ Srov. tamtéž.

2.3 Příčiny rizikového chování mládeže

Podle Chmelíka jsou určujícími faktory pro stanovení příčin a podmínek kriminality mládeže vývojové zvláštnosti mladého člověka a jeho sociální mikrostruktura, tj. rodina a přátelé, mezi kterými mladý člověk vyrůstá a žije. Stejně tak instituce i celá společnost působí na formování sociální orientace mladého člověka, na jeho osobnost, na jeho hodnotový systém. Negativní vývojové vlivy nejvíce zasahují psychiku, tj. motivaci, sebeovládání apod. Pokud se osobnost vyvíjí patologicky, může to být, u mladistvých, příčinou inklinace k budoucímu páčání kriminálních deliktů.²⁰ Další obecné faktory, které ovlivňují vznik a trvání rizikového chování u mladých lidí, jsou dědičnost, fyzická konstituce, vrstevnické skupiny a jejich subkultury, společnost, normy a sankce, etnická příslušnost a státní politika prevence rizikového chování. Zcela určitě vliv jmenovaných faktorů determinuje sociální, právní, morální a etické postoje mladých lidí, jak vůči sobě navzájem, tak především vůči společnosti. Konkrétně vymezenou relevancí k popisu příčin kriminality mládeže tak disponují genetici, psychologové, psychiatři, sociologové, sociální pracovníci, pedagogové, policisté, právníci, kriminologové i politici. Z výše uvedeného je patrné, že příčiny rizikového chování mládeže, respektive příčiny kriminality mládeže nelze synteticky pojmut v jednotící univerzální popisnou koncepci, která by všeobecně a jasně vysvětlovala, proč se mladí lidé dopouštějí kriminálních deliktů. Není snadné nalézt jednotící faktor, který by vždy stál za kriminalitou mládeže, popis příčin je příliš oborově zacílen a tudíž izolován, krom toho, jednotlivé faktory nejsou v příčinách kriminality mládeže zastoupeny vždy, některé faktory u konkrétních mladých delikventů zcela chybí.

Vědeckou disciplínou, která se pokouší kriminalitu mládeže pojmut systematicky, je kriminologie, která v Evropě vznikla z trestního práva. Kriminologie pracuje s předpokladem, že osobnost zločince obecně se liší od osoby nezločinné zvláštnostmi dědičné a konstituční biologie a biologie chování. Kromě dimenzí osobnosti zločince se současná kriminologie zabývá také jeho sociálním profilem, jeho sociálními vazbami a jeho hodnotovou orientací, přičemž těmto aspektům přiznává vynikající vypovídací schopnost o příčinách kriminálního jednání.²¹ Podle kriminologického přístupu musí analýza mnohovrstevné problematiky delikventního

²⁰ Srov. CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páčaná na mládeži*, s. 7.

²¹ Srov. GÜNTHER, K. *Kriminologie*, s. 60–61.

chování mládeže začínat identifikací rámcových podmínek kriminalizace, tedy těch okolností, které způsobují, že delikventní chování se změní na kriminální jednání.²² Mezi takové okolnosti kriminologie zařazuje sociálně kulturní změny ve společnosti, které zahrnují změnu morálky, hodnot, práva, výchovy, rodiny a volnočasových aktivit, přičemž změny společenských hodnot, změny v rodině a změny v socializační schopnosti médií, považuje kriminologie za nejvíce ovlivňující přechod z delikventního na kriminální jednání u mladistvých.²³

Národní výkonná rada Německé policejní unie uvádí, že komprese rizikových faktorů kriminality u mládeže může být relevantně určena u jednotlivých mladých lidí již v době jejich dětství. Jako riziková pro delikvenci mládeže, je označována nedostatečná úroveň vzdělávání a nedostatečná sociální výchova již na základních školách, především u migračních dětí. Praxe německé kriminální policie dokládá, že kriminálně jednající mladí lidé často nemají dostatečné vzdělání, nejenom vysokoškolské, ale nemají ani vzdělání odborné, to u nich často vyvolává frustraci z nemožnosti najít si dobré zaměstnání. Takový stav potom napomáhá k orientaci na kriminální jednání. Další rizikový faktor pro delikvenci dětí je spatřován v ekonomickém přetížení rodičů, kteří, pod vlivem společenského tlaku na úspěch a spotřebu, upřednostňují ekonomické zájmy rodiny a zanedbávají její citovou funkci, respektive citově zanedbávají své děti. U migračních rodin se připojuje ještě časté násilí v rodině. Jako výrazný rizikový faktor pro delikvenci mládeže je uváděna nekontrolovaná spotřeba médií, která významně narušuje rodinné vazby, v důsledku čehož rodiče a děti ztrácejí zájem, ochotu a tím i schopnost spolu komunikovat. Významným rizikovým faktorem pro delikvenci mládeže je rovněž relativně snadná přístupnost mladých lidí ke konzumaci alkoholu a drog. Německá policejní unie uvádí, že mnoho kriminálních činů páchají mladí lidé pod vlivem alkoholu anebo jiných návykových látek. Prevence proti užívání alkoholu a drog by měla být, podle Německé policejní unie, zahrnuta do školního vzdělávacího programu, jako autentický vzdělávací cíl. Také vliv vrstevnické skupiny a vliv mediálně známých osob hudebního průmyslu, politiky a sportu je vnímán jako rizikový faktor pro delikvenci. Rodičovská autorita je v mnoha případech dětmi nahrazována preferencí autority vůdce vrstevnické skupiny. V politice a v hudebním průmyslu lze pozorovat erozi etických a mravních hodnot.

²² Srov. tamtéž, s. 119.

²³ Srov. tamtéž, s. 179.

Mladí lidé mají nedostatek pozitivních vzorů, o to více se mnozí snaží vyniknout mezi vrstevníky, třeba i kriminálním jednáním, protože nechtějí platit za outsidersy.²⁴

Forenzní psycholožka Dr. Matoušková uvádí, že delikventní chování mládeže je, mimo jiné, také důsledkem přirozené nezralosti a nezkušenosti mladých lidí a jejich bezradnosti vůči okolnímu světu. V samotném kriminálním jednání spatřuje především programové a cílevědomé užití agrese anebo emoční reaktivní agresi, při působení jednoho či více rizikových faktorů. Proto doporučuje, vzhledem k vývojovému stádiu mladých lidí, především výchovně nápravné a programové působení na mládež a systematické působení na snižování vlivu rizikových faktorů.²⁵

Faktory, které působí na vznik delikvence, lze obecně rozdělit do dvou skupin, podle směru svého působení. V první skupině působí tzv. vnitřní rizikové faktory, přímo spojené s osobou mladého člověka, které souvisí s fyzickou a s psychickou konstitucí. V druhé skupině ovlivňují mladého člověka faktory vnější, působící z jeho životního prostředí, ve kterém mladý člověk žije, tráví svůj volný čas, je vychováván a vzděláván.

2.3.1 Vnitřní rizikové faktory

Vnitřní rizikové faktory se projevují v oblasti fyziologické, psychologické, biologické a medicínské. Osobnostní vlastnosti člověka, většina jeho lidských postojů i zájmů, je dědičná, např. snížená sebekontrola či hyperaktivita může pramenit z genetických dispozic. **Genetická dispozice** potencuje vliv dalších faktorů působících na rizikové chování z vnějšího prostředí.²⁶ Kriminologie rovněž připouští, že dispozice k delikventnímu chování může být částečně geneticky podmíněna, proto přihlíží, při zkoumání zločince, i k jeho individuálním biologickým predispozicím.²⁷ Významným činitelem mezi rizikovými faktory se jeví u dětí projevený syndrom hyperaktivity, ve

²⁴ Srov. JUGENDKRIMINALITÄT-BDK: BUND DEUTSCHER KRIMINALBEAMTER. *Wege zur Bekämpfung der Jugendkriminalität*. [on-line]. 2010 [cit. 2014-01-13]. Dostupné na WWW: <<http://www.bdk.de/der-bdk/positionspapiere/jugendkriminalit>>.

²⁵ Srov. MATOUŠKOVÁ, I. *Aplikovaná forenzní psychologie*, s. 15–17.

²⁶ Srov. MATOUŠEK, O.; MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence. Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*, s. 23.

²⁷ Srov. GÜNTHER, K. *Kriminologie*, s. 186–187.

zkratce anglického pojmenování označovaný písmeny ADHD, který postihuje 5 % až 15 % dětí, více chlapce nežli dívky. Matoušek a Matoušková uvádějí, že hyperaktivní děti jsou častěji konfrontované s různými překážkami, např. mají mnohem více úrazů než jiné děti, demonstrují častější výskyt neurotických poruch a poruch chování, v interakci se sociálním okolím a jsou méně oblíbeny ve skupině vrstevníků než klidnější děti.²⁸ Krom toho děti s ADHD projevují častěji impulzivitu, agresivitu, záchvaty vzteku a snížené sebehodnocení. Rovněž medicínsky zjištěné **abnormity mozku**, zejména v činnosti autonomního nervového systému, můžou podněcovat vyšší potřebu vyhledávání rizika a stále nových podnětů. Dispoziční roli k delikventnímu chování zastává také **pohlaví**. Mužům se obecně přisuzuje významně větší kriminální aktivita, nežli ženám, s odkazem na vrozeně vyšší agresivitu mužů. Chlapci se delikvence dopouštějí častěji než děvčata, v poměru až 9:1.²⁹

Na chování a jednání můžou mít výrazný vliv také **poruchy osobnosti**, např. vrozená psychopatie může mladého člověka orientovat ke kriminálnímu jednání. V současnosti platná revize Mezinárodní klasifikace nemocí upřesňuje, že se může jednat o Disociální poruchu osobnosti, Emočně nestabilní poruchu osobnosti, Smíšenou poruchu osobnosti anebo o Návykové a impulzivní poruchy (např. patologické hráčství, patologické kradení apod.). Vědecké soudy o osobnostech mladistvých delikventů, se opírají o výsledky porovnání psychologicky testovaných delikventů s populační normou, o popis znaků kriminálního chování, o studie delikventně jednajících osob. Provedené osobnostní studie mladých delikventů naznačují, že někteří delikventi disponují takovou osobností, která je za všech okolností nutí k protispolečenskému jednání a kterou prakticky nelze pozitivně ovlivnit. Současná psychologie prozatím nedokáže bezpečně indikovat, kteří delikventně jednající lidé to jsou.³⁰ Forezní psycholog Netík, který dlouhodobě zkoumal vztah mezi strukturou osobnosti a pohotovostí k delikventnímu jednání, rozlišuje dva **osobnostní typy** pachatelů násilných trestných činů: 1) řízené, organizované, plánované kriminálně agresivní chování, bez osobního vztahu k předmětu svého útoku, psychopatická osobnost, nedostatek zábran, nedostatek soucitu, oslabení citových vazeb, nezájem o lidské okolí.

²⁸ Srov. MATOUŠEK, O.; MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence. Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*, s. 28.

²⁹ Srov. MATOUŠKOVÁ, I. *Aplikovaná forezní psychologie*, s. 17.

³⁰ Srov. MATOUŠEK, O.; MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence. Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*, s. 61.

2) neřízené, reaktivní, neorganizované kriminálně agresivní chování, s osobním vztahem k předmětu svého útoku, socializovaná i neurotická osobnost, masivní afekt zlosti nebo strachu, zkratkovité reakce v zátěži.³¹ Zajímavý pohled na osobnost mladých delikventů nabízí rakouský lékař, psychoanalytik Aichhorn, který, po vyslechnutí mnoha mladistvých delikventů, u nich nachází tzv. latentní delikvenci, jako predispozici, připravující mladistvé psychologicky pro antisociální jednání. Pojmem *latentní delikvence* označuje stav, kdy **osobnost** mladistvého vyžaduje vyhledávat potěšení, umožňuje považovat toto osobní potěšení za důležitější, než vztahy k druhým lidem a dokáže realizovat toto potěšení bez ohledu na právo či na porušení zákona, tj. postrádá při tom pocit provinění.³²

Náhled doktora Aichhorna na osobnost mladých delikventů odkazuje na hodnotovou orientaci, respektive na vnitřní osobní postoj člověka k hodnotám či k ne-hodnotám, které jednotlivec přijal za své. Osobnost má vliv na to, s jakými hodnotami se člověk ztotožňuje. **Hodnotová orientace**, aktuálně přijímaná mladým delikventem, je významným motivačním činitelem pro páchání delikvence. Orientace k přijetí těch správných hodnot, je záměrně i spontánně ovlivňována zevně, v procesu širší i užší socializace, ale samotné přijetí těch správných či nesprávných hodnot, je autonomním vnitřním rozhodnutím konkrétního člověka. V tomto kontextu poskytuje zajímavé údaje k hodnotové orientaci dětí, v současném životním prostředí České republiky, sociologický výzkum provedený v letech 2010 a 2011, v režii Národního institutu dětí a mládeže, za účasti 2238 dětí, ve věku od 6 do 15 let. Z výsledků výzkumu mimo jiné vyplynulo, že tradiční hodnoty přesahující člověka, např. bůh, jsou pro naprostou většinu dětí nedůležité a většině z nich lhostejné. Sociální hodnoty jsou pro děti důležité v raném dětství, ale s narůstajícím věkem celkově o sociální hodnoty ztrácejí zájem, tedy o takové jednání, které umožňuje dobré soužití mezi lidmi. Nezájem o sociální hodnoty se netýká všech dětí paušálně, např. děti, které jsou zapojené do organizovaných volnočasových aktivit, jsou v tomto trendu výjimkou. S narůstajícím věkem u dětí roste obecně tolerance k nežádoucímu jednání, více u chlapců, než u děvčat. Polovina dětí uvádí jako své osobnostní vzory nejčastěji mediálně známé osoby, ostatní nemají žádný osobnostní vzor. Děti souhlasí s tím, že lhát by se nemělo, ale souhlasí s tím z obavy, že se na to přijde a pak to bude horší. Děti nemají žádný

³¹ Srov. tamtéž, s. 61.

³² Srov. JEDLIČKA, R a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 91.

osobní problém s tím, že lžou, ale snaží se rozlišovat, komu a v čem, na druhé straně pociťují jako nesprávné, když někdo obelhává je samotné.³³ Jako alarmující se jeví zjištění, že při posuzování chování svých rodičů a svých kamarádů, děti vysoce tolerují případné závadové chování.³⁴ Motivace, postoje a **sebepojetí** významně ovlivňuje rozhodování o tom, jaké hodnoty se mladý člověk rozhodne přijmout a jaké zavrhně, přičemž přijme za své takové hodnoty, které nebudou narušovat jeho **sebehodnocení** a u kterých bude předpokládat, že jejich přijetím lépe a snadněji dosáhne úspěchu při naplňování svých osobních cílů.³⁵

2.3.2 Vnější rizikové faktory

Vnější rizikové faktory se projevují v oblasti společenské a sociální, odkud působí na mladého člověka skrze širší i užší socializaci, prostřednictvím rodiny, školy, vrstevnické skupiny, kultury, subkultury, masových médií - televize, internetu apod. Prvním a nejdůležitějším prostředím, které ovlivňuje a formuje mladého člověka, zejména v jeho dětství, je rodina. Společenské postavení rodiny, **vazby a komunikace v rodině**, míra uplatňování disciplíny a rodičovského dohledu, způsob řešení konfliktů či výskyt deviantního chování u rodičů, jsou okolnosti, které mohou dítě orientovat k delikvenci. Vzorce chování v rodině dítě přebírá nápodobou, **výskyt patologických okolností v rodině** tak zvyšuje pravděpodobnost, že dítě se bude chovat delikventně. Podle forenzní psycholožky Matouškové, lze **chybnou výchovu v rodině** vysledovat u většiny mladých delikventů.³⁶ Příliš autoritářská výchova dětí v rodině se jeví stejně nevhodná, jako příliš liberální výchova, protože v obou případech není správně naplňována citová funkce rodiny. Děti příliš autoritářských rodičů postrádají v rodině citové zázemí a mohou citovou vazbu vyhledávat jinde, např. i u patologicky jednajících referenčních skupin. Příliš liberální rodiče nevědomky posilují u svých dětí sobectví a bezcitnost a předávají tak dětem falešnou představu, že jich se disciplína netýká,

³³ Srov. BOCAN, M. a kol. *Děti v ringu dnešního světa. Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let*, s. 76.

³⁴ Srov. tamtéž, s. 98.

³⁵ Srov. MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*, s. 36.

³⁶ Srov. MATOUŠKOVÁ, I. *Aplikovaná forenzní psychologie*, s. 17.

protože svobodné sebevyjádření stojí nad odpovědností a řádem. Poznání, že v prostředí mimo rodinném to obvykle funguje jinak, může být pro děti natolik frustrující, že je nasměřuje k únikovému delikventnímu chování.³⁷ Také **trvalá absence jednoho z rodičů v rodině**, nejčastěji otce, může spolupůsobit na delikventní orientaci dítěte. Podle mezinárodních srovnávacích studií mají děti, vychovávané pouze jedním z rodičů, významně více konfliktů se zákonnými normami, oproti dětem vyrůstajících s oběma rodiči. V tomto kontextu se jeví nepřítomnost např. otce v rodině jako predispoziční okolnost k delikvenci syna či dcery.³⁸

Mnoho současných rodičů předpokládá a očekává, že působení na jejich děti, v souladu se zájmy společnosti, je úkolem především školy. V dnešním globalizovaném světě se školní výchova orientuje na multikulturalismus, společenskou solidaritu a občanské ctnosti, to však neznamená, že **školní výchova** nahradí výchovu rodinnou, přesto právě toto někteří rodiče od škol vyžadují. Škola má výchovně působit ve spolupráci s rodinou, to však není vždycky snadné, rodiny někdy se školou spolupracovat nechtějí, protože preferují jiné hodnoty, nežli škola a nejen to, škola také vyžaduje od dítěte přizpůsobení se řádu školy, ukázněnost. To se může jevit jako problematické pro děti, které přicházejí do škol z rodin, kde byly výchovně zanedbány a nepřipraveny na přijetí role žáka. Případnou delikventní orientaci u dětí může škola ovlivňovat svou **reakcí na zjištěné asociální chování dětí**. Už samotný fakt, že škola řeší např. vyskytnuvší se šikanu mezi žáky a udělí viníkům sankce v rámci své kompetence, je významným výchovným signálem všem žákům školy o tom, jak škola dbá důstojnosti každého žáka a jaké chování je nepřípustné. Naproti tomu **přehlížení asociálních projevů žáků** a neochota přestupky žáků řešit v kompetenci školy či nekonzistentní uplatňování disciplíny dle školního řádu anebo **přesouvání problémů delikventních žáků pouze na rodiče**, degraduje v představách dětí význam školní disciplíny, školního řádu a pravidel fair play.³⁹

Ve škole si děti vytváří vlastní **subkulturu**, která může být zárodkem pozdějších asociálních part školáků. Vyšší riziko sociálního selhání mají děti s vlastní subkulturou, odpojenou od vlivu školy a případně napojenou na **mimoškolní asociální vlivy**, např. na herny nebo na kriminální gangy, drogy apod. Budoucí preference konkrétní

³⁷ Srov. JEDLIČKA, R a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 38–39.

³⁸ Srov. MATOUŠEK, O.; MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence. Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*, s. 40.

³⁹ Srov. tamtéž, s. 65–74.

subkultury je u mládeže predikována již **příslušností rodiny k sociální třídě**, například tolerance rodičů k delikventnímu chování dětí je jiná v rodinách, kde rodiče užívají drogy, kde se vyskytuje domácí násilí apod. Podle sociálního původu mladí lidé většinou inklinují k té subkultuře, se kterou byli ve svém životě nejvíce konfrontováni, v případě delikventní mládeže se může jednat např. o subkulturu násilí, drogovou subkulturu, rasistickou subkulturu, pseudonáboženskou subkulturu apod. Je realitou současného západního světa, že stoupá **formativní vliv vrstevnických skupin** na průběh dospívání, protože děti jsou v intenzivní interakci s vrstevníky, zejména ve volném čase. Soudobá kriminologie zdůrazňuje převahu kriminality neformálních vrstevnických skupin nad kriminalitou jednotlivců z řad mládeže. Nelze ovšem paušálně vyvodit, že příklon k vrstevnické skupině znamená automaticky inklinaci ke kriminálnímu jednání. Naproti tomu vrstevnická skupina nabývá na významu u dětí z disfunkčních rodin. Děti frustrované nízkou podporou rodiny hodnotí kladné přijetí vrstevnickou skupinou nekriticky vysoko.⁴⁰

Významným rizikovým faktorem je **okolnost sociálního vyloučení**, která se většinou týká **etnických menšin**. Například Německá policejní unie k etnickým menšinám sděluje, že příslušníci menšin na území Německa vykazují hned několik rizikových faktorů, přičemž nejdůležitějším z nich je právě stigma sociálního vyloučení, resp. neplnohodnotná integrace do většinové společnosti. To je dáno z jedné strany neochotou příslušníků menšin přijmout systém hodnot většiny na úkor svých kulturních zvyklostí, které před společenskými normami preferují a z druhé strany odlišnou rodinnou výchovou, ve které se nezdělanost, nezaměstnanost, nezdělanost, které jsou považovány za normální stav. U migrantů přistupuje ještě jazyková bariéra.⁴¹ V České republice jsou to Romové, kteří u většinové populace vzbuzují velmi polarizované postoje. Většinová společnost trpí vůči Romům mnoha předsudky, k nimž patří také demonizování Romů jako rozených kriminálních. Mnoho příslušníků většinové společnosti nahlíží Romy jako lidi druhého řádu. To je dáno především tím, že Romové, stejně jako menšiny v jiných zemích, vykazují menší vzdělanost, větší nezaměstnanost a také více kriminálního jednání, zejména u dětí. Ve velkoměstech, například v Praze,

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 82–83.

⁴¹ Srov. JUGENDKRIMINALITÄT-BDK: BUND DEUTSCHER KRIMINALBEAMTER. *Wege zur Bekämpfung der Jugendkriminalität*. [on-line]. 2010 [cit. 2014-01-13]. Dostupné na WWW: <<http://www.bdk.de/der-bdk/positionspapiere/jugendkriminalit>>.

se romské anebo rumunské děti zapojují do aktivit gangů, které okrádají chodce a cestující v tramvajích anebo se dopouštějí organizovaných domovních krádeží.⁴² Etnické menšiny většinou uchovávají a **praktikují jiné kulturní vzorce chování**, jiné náboženství, **preferují jinou hodnotovou orientaci**, jiný životní styl, to jsou nejčastější vnější znaky etnických menšin, které vnímá většina. Vnitřní znaky již nejsou většinou tolik vnímány, např. **způsob výchovy dětí**, zejména předávání kulturních, sociálních a etických hodnot mezi generacemi. Okolnost sociálního vyloučení etnických menšin reflektuje systém vzájemných vztahů jednotlivců, skupin a institucí.

Systém vzájemných vztahů jednotlivců, skupin a institucí je ve společnosti korigován prostřednictvím norem. **Normy i sankce** jsou všude na světě určovány hodnotami konkrétní společnosti. V současné evropské kultuře slábne vliv rodiny, církve i zájmových sdružení a vše se podřizuje osobní seberealizaci. Většinový životní způsob se dnes orientuje na spotřebu a vlastnictví věcí i mezilidských vztahů. **Realita společenských vztahů** dětem a dospívající mládeži reflektuje, jakých hodnot si dospělí ve skutečnosti opravdu cení a jaký společenský étos dospělí vytvářejí. To evokuje u mladých lidí srovnávání s tím, jaké hodnoty jsou jim předávány ve škole a jaké jsou uplatňovány ve světě dospělých, v reálném životě. Dalším společenským fenoménem současnosti je nezaměstnanost, která ovlivňuje kriminalitu mládeže prostřednictvím nezaměstnaných rodičů, respektive absencí uspokojivého ekonomického zázemí v rodině. **Materiální chudoba** je výživné podhoubí pro delikvenci mládeže.⁴³

Vliv na zločinnost dospívající mládeže mají také **média**, resp. **televize a internet**. Čeští pedagogové a psychologové vyjadřují pestrou směsici názorů na televizi a internet, od pozitivních až po zcela odmítavé. Obě média přinášejí dětem nepochybně řadu pozitiv, působí edukačně, rozvíjí osobnost a urychlují, při správném používání, i sociální zrání. Problémem je, že televize a internet nenabízí pouze žádané a vhodné informace, krom toho, obě média dětem odebírají spoustu volného času, při nadměrném používání pak u dětí způsobují závislost a sociální separaci, v důsledku čehož děti ztrácejí schopnost komunikovat. Největší hrozbou pro děti je **prezentace násilí** v televizi a v počítačových hrách. Na internetu se jeví jako hrozba **virtuální realita komunikačních sociálních sítí**. Děti jsou vystavováni zobrazovanému násilí nejen

⁴² Srov. MATOUŠEK, O.; MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence. Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*, s. 134–138.

⁴³ Srov. tamtéž, s. 92–116.

v počítačových hrách a v televizních filmech pro dospělé, ale také už v kreslených a animovaných filmech pro děti. Vzhledem k neukončenému mentálnímu vývoji mnoho dětí nedokáže toto násilí zpracovat z hlediska chybějící osobní zkušenosti s násilím, mohou proto mylně přijmout takový postoj k násilí, kdy ho budou považovat za přirozenou součást každodenního chování. Předpokládá se, že zobrazované **násilí v médiích** přímo neučí děti agresivitě, ale **posiluje existující predispozice pro** nebo proti **agresi**. Některé děti současného technologického světa vnímají televizi a počítač jako partnera, ke kterému utíkají z tíživých životních situací, aby se mohli, dle svých potřeb a přání, projevit bez omezení ve virtuálním světě počítačových her či komunikačních sociálních sítí na internetu, anebo se mohli ztotožnit s filmovým hrdinou a s jeho filmovým světem. Patologickým se toto chování může stát, když se technologický virtuální svět stane pro dítě důležitějším, než svět reálný.⁴⁴

⁴⁴ Srov. JEDLIČKA, R a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 47–52.

3 Mládež a kriminalita na Prachaticku – empirické šetření

Prověřováním a vyšetřováním činů jinak trestných, které spáchali nezletilé děti a provinění, které spáchali mladiství, se zabývám ve svém profesním životě, proto jsem provedl v této oblasti kvalitativní výzkum, ve kterém jsem se pokusil charakterizovat souvislost mezi kriminalitou mládeže na jedné straně a využíváním volného času mládeží na straně druhé. Výzkum se týká Prachatického regionu, proto region přibližuji několika údaji: V Prachatickém regionu žilo k roku 2012 cca 51000 obyvatel, celkem v 6 městech, ve 4 městysech a v 65 obcích. Mládež v regionu navštěvuje celkem 32 základních škol, 5 základních uměleckých škol, 2 gymnázia, 3 střední odborné školy, 3 střední odborná učiliště a 1 vyšší odbornou školu.

V přílohách I. a II., na straně 85 až 86, prezentuji v tabulkách trestné skutky, kterých se na Prachaticku nezletilí a mladiství dopustili, přičemž statistické údaje do tabulek jsem převzal z *Evidenčně statistického systému kriminality (ESSK)* Policejního prezidia České republiky, cestou neveřejné vnitřní komunikační sítě intranet. Údaje v tabulkách uvedené se vztahují k přehledu kriminality mládeže, tedy k těm nezletilým a mladistvým, kteří byli subjektem trestního řízení v teritoriu Územního odboru Prachatice a kteří se dopustili již činu jinak trestného anebo provinění, tedy kriminálního jednání. Přehled nezahrnuje mladé pachatele přestupků. Další údaje ke kriminalitě mládeže, avšak k teritoriálně širším územním celkům, jsou běžně veřejně dostupné na veřejných webových stránkách policejního prezidia. Prezentace těchto statistických dat ilustruje konkrétní stav kriminality mládeže a informačně rozšiřuje výchozí parametry výzkumného vzorku. Tabulky zobrazují úhrnem počet nezletilých a mladistvých pachatelů konkrétních kriminálních činů, spáchaných na Prachaticku v letech 2009 až 2012.

3.1 Cíl šetření

Praktickým výzkumem jsem se pokusil navázat na myšlenky a argumenty Břetislava Hofbauera v jeho díle *Děti, mládež a volný čas*, kde mimo jiné hovoří o sociální nerovnosti, o sociálním vyloučení a o životní nejistotě jako o příčinách a nemožnosti či neschopnosti využívat volný čas ke svému rozvoji, ve smyslu pozitivním či konstruktivním. Dále zmiňuje podceňování či ignorování významu volného času pro děti ze strany jejich rodičů a také neschopnost mladých orientovat se ve volnočasových nabídkách. Další autoři, na jejichž argumenty navazuji, jsou Oldřich a Andrea Matouškovi, kteří rovněž uvádějí ve svém díle *Mládež a delikvence*, že inklinace a manifestace nežádoucího chování dětí a mladistvých je důsledkem rodičovské nekompetence ve výchově svých dětí, projevující se v rodině nenaplněním její výchovné a citové funkce, tedy patologickou rodinnou vazbou. Dalším východiskem výzkumu je kriminalita mládeže projevená v činech jinak trestných a v proviněních, která byla policejně šetřena, prověřována, vyšetřována a soudně projednána v okrese Prachatice, v období let 2009 - 2012.

Výzkumný cíl práce směřuje obligatorně k pojmenování souvislostí mezi projevy kriminality a využíváním volného času. Výzkumný problém je formulován ve výzkumné otázce: „*Jaké souvislosti lze nalézt mezi kriminálními projevy mládeže a využíváním volného času mládeží?*“ Souvislost fenoménu kriminalita a fenoménu volný čas je v rámci výzkumu vyhledávána především v projeveném rizikovém chování mládeže, přičemž výzkum vychází z předpokladu, že kriminálních činů, jako nejzávažnějšího stupně rizikového chování, se mladí delikventi dopouštějí téměř vždy ve svém volném čase. Fakultativně výzkum předkládá odpovědi na dílčí otázky, které z výzkumu vyplývají:

Jakých kriminálních činů se mládež dopouští?

Jak zdůvodňuje mládež svoje delikventní chování?

Jaké právní, morální a etické vědomí měli mladí delikventi (stupeň socializace)?

Jaký vztah měli mladí delikventi ke svému volnému času?

Jaký společenský status mají mladí delikventi?

Jaké sociální a citové zázemí měli mladí delikventi?

Jakou dostupnost mají mladí delikventi k informacím o volnočasových nabídkách a jaké povědomí o těchto nabídkách měli?

Jak mladí delikventi reagovali na volnočasové nabídky z hlediska jejich využívání?

3.2 Výzkumný design

Kvalitativní výzkum popisuje a interpretuje sociální lidské problémy mládeže, přičemž empirická data byla vyhledána v textech úředních a jiných dokumentů a v záznamech rozhovorů, uskutečněných v terénu. Získaná data byla vyhodnocena ve vztahu k výzkumné otázce a byla analyzována souběžně se sběrem dat. Ke sběru dat byly použity tyto metody:

Zkoumání a analýza dokumentů

- a) z policejní dokumentace trestního řízení, ve věcech konkrétních mladých delikventů, vedené při Policii České republiky, Územního odboru Prachatice,
- b) z dokumentace Oddělení sociálně-právní ochrany dětí, při Městských úřadech Prachatice a Vimperk,
- c) veřejně dostupných, z oblasti volnočasových nabídek mladým v okrese Prachatice.

Tuto metodu jsem použil ke sběru dat proto, že dokumenty zachycují časově vzdálené, historické události, konkrétně z časového období let 2009 až 2012.

Polostrukturovaný, problémově zaměřený rozhovor

s pracovníky Oddělení sociálně-právní ochrany dětí při Městských úřadech Prachatice a Vimperk, s pracovníky Probační a mediační služby Prachatice, s pracovníky volnočasových zařízení pro mladé v Prachaticích. Tuto metodu jsem použil ke sběru dat proto, abych mohl rozhovor cíleně zaměřit ke konkrétnímu tématu a současně, abych partnerům v rozhovoru umožnil uplatnit v jejich sdělení vlastní odborné zkušenosti k tématu.

3.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek zahrnuje nezletilé a mladistvé osoby, které byli subjektem trestního řízení, minimálně v procesním postavení podezřelého, pro spáchání provinění anebo činu jinak trestného, na Prachaticku, v období let 2009 až 2012. Kritéria výběru: osoba mladistvá/nezletilá, tj. nedospělá, dopustila se kriminálního jednání proviněním anebo činem jinak trestným vůči zájmům, které jsou chráněny trestním zákoníkem, existuje k nim dokumentace trestního řízení a informace o intervenčním působení orgánů sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační služby.

Případy použité k výzkumu prezentují konkrétní delikventy v širších souvislostech, reflektují celou jejich *delikventní kariéru* v období jejich nedospělosti, současně poskytují kritéria pro multi případové srovnání a nalezení společných znaků. Pachatelé, prezentovaní v případech, jsou vybráni z celkové množiny 39 nezletilých a 103 mladistvých osob, blíže viz přílohy I. a II., na straně 85 až 86. Vzhledem k tomu, že případové studie, zpracované a zkoumané v rámci výzkumu, jsou početně i obsahově obsáhlejší, uvádím je v přílohové části této práce, pod přílohami III. až XVII., na straně 87 až 104.

Zveřejňování údajů a informací o trestních věcech mladistvých upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže, kdy v ust. § 53 stanoví rozsah zákazu zveřejňování informací o mladistvých. Podle tohoto ustanovení nelze, v souvislosti s trestním řízením, zveřejnit jméno a příjmení mladistvého ani jiné údaje k mladistvému a k jeho skutku, které by umožnili mladistvého identifikovat.⁴⁵ S ohledem na toto ustanovení jsou jména v prezentovaných případech zcela smyšlená, další údaje, v případech uváděné, jsou faktické. Ze stejného důvodu nejsou v případech uváděny konkrétní skutkové podstaty jednotlivých kriminálních činů. Jsou naopak uváděny právní kvalifikace těchto činů, jelikož dle ust. § 54 jmenovaného zákona jsou rozsudky ve věcech mladistvých vyhlášovány veřejně a lze je podmíněně zveřejnit. Skutkové podstaty jednotlivých přestupků jsou fakticky uvedeny.

⁴⁵ Srov. SBÍRKA ZÁKONŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.*

3.4 Metoda vyhodnocování dat

Data získaná zkoumáním dokumentů a získaná z provedených rozhovorů byla analyzována paralelně se sběrem dat, dle analytické metody Zakotvené teorie, přičemž byla zohledňována kritéria výběru mladých delikventů, uvedená v podkapitole 3.3. Výzkumný vzorek byl naplněn patnácti případovými studii, ve kterých je představeno šestnáct mladých delikventů. Případy dostatečně reflektují všechna stanovená kritéria výběru, přičemž zařazení dalších případů mladých delikventů nepředpokládá zjištění nových, ještě neuvedených informací, potřebných pro porovnání s výzkumnou otázkou. Data, uvedená v jednotlivých případech, byla seskupena a interpretována podle společných znaků.

3.5 Souhrn získaných dat

Případové studie prezentují okolnosti delikventního chování, z nichž některé mají mladí delikventi identické. Tyto okolnosti byly, v množině uvedených případů, seskupeny dle svého charakteru v níže uvedených tabulkách. V popisech jednotlivých případů byly, kromě kriminálního a přestupkového jednání, sledovány tzv. vnitřní a vnější okolnosti (faktory):

- Faktory vztahující se přímo k osobě delikventa.
- Faktory vztahující se k rodině delikventa.
- Faktory vztahující se k příslušnosti delikventa k sociální vrstvě a k subkultuře.
- Faktory vztahující se k preventivnímu působení na delikventa.
- Faktory vztahující se k výchovné intervenci do života delikventa.
- Faktory vztahující se ke vzdělání delikventa.
- Faktory vztahující se k využívání vhodných volnočasových nabídek delikventem.

Souhrn dat do tabulek jsem použil na základě doporučení Milese a Hubermana, kteří doporučují, při rozkrývání datového materiálu kvalitativního výzkumu, používat například shlukování: *Kvalitativní výzkum se snaží seskupovat události a lidi do skupin, čemuž napomáhá použití tabulek.*⁴⁶

⁴⁶ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*, s. 233.

Tabulka č. I: Faktory vztahující se k osobě

	muž	žena	psychická porucha	psychologická péče	psychiatrická péče
Adam	x				
Boris	x			x	
Cyril	x				
David	x				
Emil	x				
Filip	x				
Gustav	x		x		x
Hynek	x				
Iveta		x	x	x	
Jitka		x	x	x	
Kamil	x		x	x	x
Lukáš	x			x	x
Marek	x				
Nikolas	x				
Oliver	x				
Petr	x				

Z údajů tabulky vyplývá jednoznačná převaha mužského pohlaví v množině mladých delikventů. Nejčastěji diagnostikovanou psychickou poruchou byla ADHD. Psychický stav některých delikventů si vyžádal dobrovolnou či soudně nařízenou psychologickou a psychiatrickou péči.

Zdroj dat: Vlastní výzkum

Tabulka č. II: Faktory vztahující se k osobě

	delikvence řízená úmyslná	delikvence neřízená neúmyslná	intelekt pod průměrem	užívání tabáku alkoholu	užívání psychotropních látek
Adam	x			x	x
Boris	x			x	x
Cyril	x			x	
David	x		x	x	x
Emil	x			x	
Filip	x		x	x	
Gustav		x	x		x
Hynek	x			x	
Iveta	x		x	x	
Jitka		x	x	x	x
Kamil		x		x	
Lukáš	x		x	x	
Marek	x			x	
Nikolas	x		x	x	
Oliver	x			x	
Petr	x			x	x

V množině mladých delikventů se naprostá většina dopouštěla delikvence vědomě a úmyslně, pouze malá část z nich nebyla schopna rozpoznat škodlivost své delikvence pro společnost. Nezřídka byla u delikventů diagnosticky zjištěna podprůměrná inteligence. Téměř všichni delikventi pravidelně kouřili cigarety a příležitostně či pravidelně konzumovali alkohol, mnoho z nich také užívalo nějakou psychotropní látku, nejčastěji marihuanu, formou kouření.

Zdroj dat: Vlastní výzkum

Tabulka č. III: Faktory vztahující se k rodině

	úplná rodina	neúplná rodina	rodiče se rozvedli	absence citového zázemí	absence ekonomického zázemí
Adam		x	x	x	x
Boris		x	x		
Cyril		x	x	x	
David	x				
Emil		x		x	
Filip		x		x	x
Gustav	x				
Hynek	x				
Iveta	x				x
Jitka	x			x	x
Kamil	x		x		
Lukáš		x	x	x	x
Marek	x				
Nikolas	x				x
Oliver		x	x		x
Petr		x	x		x

Polovina delikventů pocházelo z neúplné rodiny, v rodině chyběl nejčastěji otec, mnoho z nich zažilo rozvod svých rodičů a následně bylo vychovááno pouze jedním rodičem, případně ještě novým partnerem rodiče. Mladí delikventi ve svých rodinách v naprosté většině postrádali citové a ekonomické zázemí.

Zdroj dat: Vlastní výzkum

Tabulka č. IV: Faktory vztahující se k sociální vrstvě a k subkultuře

	nízký sociální status	středostavovský sociální status	delikvence samostatně	delikvence ve skupině
Adam	x		x	x
Boris		x	x	x
Cyril	x		x	x
David	x		x	x
Emil	x		x	x
Filip	x		x	
Gustav	x		x	x
Hynek	x		x	x
Iveta	x		x	x
Jitka	x		x	
Kamil		x	x	
Lukáš	x		x	x
Marek		x	x	x
Nikolas	x		x	
Oliver	x		x	x
Petr	x		x	x

Téměř všichni mladí delikventi pocházeli z tzv. nízké společenské vrstvy, jejich rodiče byli většinou nezaměstnaní, na sociálních dávkách, rodiče nezřídka sami projevovali asociální chování, např. alkoholismus, násilí v rodině apod. V množině mladých delikventů se všichni dopouštěli delikventního chování samostatně a téměř všichni také ještě ve skupině vrstevníků.

Zdroj dat: Vlastní výzkum

Tabulka č. V: Faktory vztahující se k prevenci delikventního chování

	klient sociálně právní ochrany dětí	klient probační mediační služby	klient střediska výchové péče	klient pedagogicko psychologické poradny	klient dobrovolnické organizace, církve
Adam	x	x	x		
Boris	x		x	x	
Cyril	x				
David	x	x	x		
Emil	x				
Filip	x				
Gustav	x				
Hynek	x				x
Iveta	x		x	x	
Jitka	x				
Kamil	x		x	x	
Lukáš	x	x			
Marek	x		x		
Nikolas	x				
Oliver	x				
Petr	x	x			

V množině mladých delikventů byli všichni klienty Oddělení sociálně-právní ochrany dětí při Městském úřadě, část z nich také klienty Probační a mediační služby. Střediska výchovné péče navštěvovali většinou z rozhodnutí OSPOD, stejně tak Pedagogicko psychologickou poradnu.

Zdroj dat: Vlastní výzkum

Tabulka č. VI: Faktory vztahující se k výchovné intervenci

	klient diagnostického ústavu	klient dětského domova	klient výchovného ústavu	klient psychiatrické léčebny
Adam	x		x	
Boris				
Cyril				
David				
Emil				
Filip		x		
Gustav				x
Hynek				
Iveta	x			
Jitka	x	x	x	
Kamil				x
Lukáš				x
Marek	x			
Nikolas				
Oliver	x	x	x	
Petr	x	x	x	

V množině mladých delikventů se nadpoloviční většina z nich podrobila, dílem dobrovolně, dílem z rozhodnutí soudu, výchovnému opatření, nejčastěji v dětském diagnostickém ústavu. Někteří mladí delikventi byli následně klienty výchovného ústavu pro mládež či dětského domova.

Zdroj dat: Vlastní výzkum

Tabulka č. VII: Faktory vztahující se ke vzdělání

	řádně dokončil/a povinnou školní docházku	negativně vymezen/a vůči základní škole	započal/a další studium střední, odborné	negativně vymezen vůči dalšímu vzdělávání	nedokončil/a studium střední, odborné
Adam	x	x	x	x	x
Boris	x	x	x	x	x
Cyril	x	x		x	
David	x	x	x	x	x
Emil	x		x	x	x
Filip	x	x		x	
Gustav	x				
Hynek	x	x	x		
Iveta		x			
Jitka	x	x	x		
Kamil	x	x		x	
Lukáš	x		x	x	x
Marek	x	x		x	
Nikolas	x	x		x	
Oliver	x	x	x	x	x
Petr	x	x	x	x	x

Nikoliv všichni delikventi řádně dokončili povinnou školní docházku. Většina delikventů se vědomě negativně vymezovalo vůči základní škole, jak svou nedocházkou do školy, tak svou nekázní a delikvencí ve školním prostředí. Pouze polovina všech delikventů pokračovalo, po dokončení základní školy, v dalším středoškolském či odborném studiu, přičemž opět polovina z nich studium vůbec nedokončila. Většina všech delikventů se k dalšímu studiu, po ukončení základní školy, vymezilo odmítavě způsobem, že studium ani nezapočali, anebo negativně způsobem, že studium předčasně ukončili ze své vůle.

Zdroj dat: Vlastní výzkum

Tabulka č. VIII: Faktory vztahující se k využívání vhodných volnočasových nabídek (VVN)

	VVN ano školy základní, střední	VVN ne školy základní, střední	VVN ano v místě bydliště, v církvi	VVN ne v místě bydliště, v církvi	VVN ano domova, ústavu, léčebny	VVN ne domova, ústavu, léčebny
Adam		x		x		x
Boris	x			x		
Cyril		x		x		
David		x		x		
Emil		x		x		
Filip	x			x		x
Gustav		x		x		
Hynek	x		x			
Iveta		x		x	x	
Jitka		x		x	x	
Kamil		x		x		x
Lukáš		x		x		x
Marek		x		x		x
Nikolas		x		x		
Oliver		x		x		x
Petr		x		x		x

Z údajů tabulky vyplývá, že naprostá většina mladých delikventů vůbec nevyužívala žádnou nabídku školy k volnočasovým aktivitám. Ještě větší nezájem o nabídky volnočasových aktivit projevili mladí delikventi v místě svého trvalého bydliště. Obdobný postoj zaujímali mladí delikventi při svých pobytech v dětských domovech, ústavech, střediscích a léčebnách.

Zdroj dat: Vlastní výzkum

3.6 Interpretace získaných dat

Zjištěná projevená delikvence, resp. zjištění konkrétních okolností a osobních poměrů k jednotlivým mladým delikventům, zdůvodňují relevanci srovnání získaných dat o množině mladých delikventů s faktory rizikového chování, které uvádím ve druhé kapitole. Vzájemným srovnáním jsem zjistil jako shodné, tyto faktory rizikového chování: Výrazná většina delikventů je mužského pohlaví, část z nich je neuroticky zatížena hyperaktivitou, část z nich je osobnostně excesivních anebo vykazují osobnostní poruchu, téměř polovina delikventů demonstruje sníženou, resp. zjištěnou podprůměrnou inteligenci. Téměř všichni delikventi se uchylují k užívání škodlivých látek, kouří cigarety, pijí alkohol, v menšině také užívají psychotropní látky (drogy). Tři čtvrtiny delikventů se rizikového chování dopouští uvědoměle, avšak s nezájmem o následek svého chování pro ně samotné anebo pro společnost, projevujíc tak psychopatické znaky, např. absenci zábran, respektu, soucitu, empatie, úzkých i širokých citových vazeb apod. Polovina delikventů vyrůstá či vyrůstalo v neúplné rodině, pouze s jedním rodičem, v menšině ještě s partnerem rodiče, současně při nedostatečném ekonomickém zázemí rodiny, někteří také ještě bez dostatečného citového vztahu s matkou či s otcem. Většinově delikventi pochází z nízké sociální třídy či společenské vrstvy, přičemž se rizikového chování dopouštějí jak samostatně, tak i ve skupině vrstevníků, přibližně ve stejném poměru. Všichni jsou zájmovými osobami OSPOD, někteří také PMS, dílem dobrovolně, dílem ze soudního rozhodnutí, někteří navštěvují pedagogicko psychologickou poradnu či jsou klienty střediska výchovné péče. Téměř všichni delikventi řádně dokončili základní povinnou školní docházku, anebo jsou ještě stále žáky základní školy, přičemž většinově do základní školy chodili neradi, z povinnosti, bez osobního zájmu na svém vzdělávání, což se projevilo i na pokračování v dalším studiu, kdy po ukončení základní školy pokračoval v dalším studiu pouze každý druhý. I toto další studium polovina z nich předčasně ukončila ze své vůle, pro nezájem o studium a o své vzdělávání. Většina delikventů se pro své rizikové chování stala klienty dětského diagnostického ústavu, dílem dobrovolně, dílem z rozhodnutí soudu a někteří také klienty ústavní výchovy, v rámci soudně uloženého výchovného opatření.

V projevené kriminalitě se delikventi zdaleka nejčastěji dopouštějí prostých krádeží a krádeží vloupáním, v dalším se dopouštějí násilí na úřední osobě, což se projevuje zejména agresivním, fyzicky aktivním odporem vůči uniformovaným policistům, zasahujícím proti delikventům anebo při policejních úkonech s nimi. Velmi často se mladí delikventi dopouštějí výtržnictví, většinou ve spojení s poškozováním cizí věci. Jako velmi zneklidňující se může jevit skutečnost, že mladí delikventi se dopouštějí i tzv. závažné kriminality, např. loupežných přepadení a pohlavního zneužívání, blíže viz přílohy I. a II., na straně 85 až 86.

Využívání vhodných volnočasových nabídek ze strany delikventní mládeže je tristní, je vždy odlišné od většinové mladé populace, je méně časté, je určováno odlišnou hodnotovou orientací a absencí plánu životního směřování. Více než čtyři pětiny delikventů se k nabídkám vhodných volnočasových aktivit vymezuje lhostejně, tyto nabídky ignorují a nezřídka přímo odmítají, dílem pro svou patologickou hodnotovou orientaci, dílem pro absenci ekonomického zázemí, dílem pro absenci životní perspektivy, přičemž všichni mladí delikventi jsou subjekty informačního dosahu o volnočasových nabídkách, určených právě jim, minimálně ve školním prostředí, dále v prostředí vrstevníků mimo školu a většina z nich také prostřednictvím médií, zejména internetu. Přesto se mladí delikventi ve svých volnočasových aktivitách orientují patologicky. V tomto kontextu je zajímavé všimnout si důvodů, které mladí delikventi uvádějí při zdůvodňování své delikvence. Ve svých výpovědích nejčastěji užívají slovních spojení: „...*chtěl jsem...*, ...*potřeboval jsem...*“. Toto sousloví používají mladí delikventi při zdůvodňování své delikvence natolik často, že ho lze označit jako univerzální mantru jejich obhajoby. Sebestředná a sobecká žádostivost má, v podání mladých delikventů, ospravedlnit jejich delikvenci. Pokud přijmeme tento náhled, můžeme se s mladými delikventy ptát: „*Co mám dělat, když to chci a nemám na to peníze?, tak si to prostě vezmu, vždyť já to potřebuju, tak co?*“. Vzhledem k výše nastíněnému způsobu uvažování, nelze u mladých delikventů očekávat, tím méně nacházet, právní vědomí, které absentuje nejenom u delikventní mládeže, ale i u mnoha dospělých. Na místě je ale žádoucí ptát se po morálním a etickém vědomí, které by mladí delikventi mít měli. Pokud ho nemají, je to z větší části důsledkem jejich špatné socializace, ponejvíce v rodinách, které svým dětem nepředávají hodnoty, ale naopak předávají nehodnoty, tj. špatné projevy chování a špatnou hodnotovou orientaci, zaměřenou především na osobní hmotný konzum, obojí povýšené v těchto rodinách na

životní standard. O absenci právního, morálního a etického vědomí u delikventní mládeže vypovídá už sám fakt, že se chovají rizikově, přičemž není obligatorní v rizikovém chování dosažení kriminálního stupně. Přehled přestupkového jednání a prohřešků proti řádu školy u jednotlivých mladých delikventů v tomto výzkumu přesvědčivě poukazuje na jejich nedobrý, nezdravý a obecně nežádoucí přístup k právním, morálním a etickým normám.

Krom lhostejnosti k normám je u mladých delikventů rozpoznatelný také citový hlad. Víceero mladých delikventů demonstruje citový deficit, zejména v příjmu lásky, na rozdíl od pozornosti, které se jim naopak dostává možná více, nežli by sami chtěli. I toto může být zásadním impulzem k rizikovému chování. Dalším pozorovatelným jevem u mladých delikventů je zvýšená sebelítost, zejména v období, kdy jsou konfrontováni s následky svého rizikového chování. Nadměrná sebelítost se periodicky opakuje u tzv. spolupracujících pachatelů, v jejich výpovědích o svých kriminálních činech. Pouze při těchto konfrontacích s následky svého rizikového chování, si mladí delikventi uvědomují, že svým chováním ubližují nejvíce sami sobě. Je smutnou pravdou, že toto uvědomění mladí delikventi opakovaně později ztrácí anebo přinejmenším zasouvají hluboko do podvědomí, tak hluboko, aby je nerušilo v dalším, novém delikventním chování. Takto mladí delikventi projevují vůči svému životu a vůči společnosti naprostou lhostejnost.

3.7 Výzkumná zpráva

Výzkumná zpráva má tři části. V první části jsou reflektovány souvislosti ve vztahu k získaným výsledkům výzkumu. V druhé části jsou vyhledané souvislosti zobecněny ve vztahu k příčinám kriminality, které jsou představeny ve druhé kapitole. Ve třetí části jsou souvislosti pojmenovány v širším náhledu, který zahrnuje mou interpretaci a mou profesní zkušenost.

Souvislost fenoménu kriminalita a fenoménu volný čas byla, v rámci výzkumu, vyhledána v delikventním chování nezletilých dětí a mladistvých, kteří se delikvence

dopouštěli na Prachaticku, v letech 2009 až 2012, přičemž byla sesbírána a analyzována data 16 mladých delikventů, do 15 případových studií, z celkové množiny 142 osob.

Jakých kriminálních činů se mládež dopouští? V zájmovém období mladí delikventi na Prachaticku nejčastěji spáchali prostou krádež a krádež vloupáním. V dalším spáchali násilí na úřední osobě, výtržnictví, většinou ve spojení s poškozováním cizí věci. Ojediněle se mladí delikventi dopustili také tzv. závažné kriminality, např. loupežných přepadení a pohlavního zneužívání. K četnosti určitých kriminálních činů lze konstatovat, že **krádeže jsou zdaleka nejčastějším skutkem nezletilých a mladistvých delikventů**, na území celé České republiky, což lze dohledat v policejních statistikách. V tomto směru se delikventi na Prachaticku nijak neodlišují od jiných okresů či krajů. Z mé policejní praxe vyplývá, že nejčastější motivací ke krádežím je nikoliv existenční nouze, ale **potřeba hotovosti na nákup drog, alkoholu a hry na automatech v hernách**. Teprve až v dospělosti se mladí lidé dopouštějí i krádeží potravin a věcí, které si chtějí ponechat, což je dáno tím, že už většinou nejsou pod ochranným zázemím společné domácnosti s rodiči. Mladí delikventi ukradené věci ihned prodávají, potřebují hotovost. *Poznatek: Kriminální jednání je motivováno touhou uspokojit nároky negativních volnočasových aktivit.*

Jak zdůvodňuje mládež svoje delikventní chování? Málo kdo z mladých delikventů je upřímný v případech, kdy odpovídá na otázku „proč jsi to udělal?“ Z policejních výsledků vyplývají odpovědi zaměřené na sebe, na svoji osobu, kdy mladí delikventi hojně užívají slova „chtěl jsem, potřeboval jsem, nevím“. V jednotlivých výpovědích mladých delikventů je patrný velmi často se vyskytující společný prvek, a sice **výhradně sobecky zaměřená motivace ke kriminálnímu jednání, bez ohledu na způsobenou škodu druhému člověku či společnosti**. Ve své policejní praxi jsem se setkal pouze ojediněle s mladým delikventem, jehož kriminální jednání bylo motivováno zájmem jiné osoby, než jeho samého, např. obranou své matky před násilným otcem. Dalším poznatkem, který je čitelný zejména při osobním kontaktu s mladými delikventy, je jejich **ambivalentní vztah ke svému kriminálnímu jednání**. Na jedné straně jsou ochotni, většinou na radu policisty, rodiče či sociálního pracovníka, demonstrovat lítost nad spáchaným činem a sebereflexi a na druhé straně odmítají připustit jakoukoliv osobní vinu na své delikvenci. Nejvíce se tento ambivalentní postoj projevuje u nezletilců, kteří se pak delikvence dopouštějí znovu

a znovu, následně při projednávání opakovaně vyjadřují lítost a uvědomění. Konkrétní příklady, jak mládež zdůvodňuje svoje delikventní chování, uvádím v případových studiích, viz přílohy. *Poznatek: Kriminálně orientované volnočasové aktivity jsou úmyslně zvolenou alternativní cestou k získání materiálního profitu.*

Jaké právní, morální a etické vědomí měli mladí delikventi (stupeň socializace)?

Je smutnou pravdou, že **mladí delikventi jsou imunní vůči působení společenských a mnohdy i zákonných norem.** Už fakt, že téměř všech šestnáct zkoumaných delikventů se své delikvence dopouštělo opakovaně a mnozí z nich již od věku sedmi let, kontinuálně až do dosažení plnoletosti, vypovídá o tom, co pro ně společenské a zákonné normy znamenali. Vzhledem k opakujícím se kontaktům s policejními orgány, s orgány sociálně-právní ochrany dětí, se soudy a s disciplínou v ústavech, **u mladých delikventů právní vědomí nepochybně vytvářelo,** minimálně ve vztahu ke svému antisociálnímu jednání. Ovšem morálkou a etikou zůstávali většinou nedotčeni, což projevovali svým asociálním a disociálním chováním, ve škole i v mimoškolním prostředí, například téměř všichni nezletilí a mladiství delikventi opakovaně kouřili cigarety a pili alkohol. V případových studiích, viz přílohy, je konkrétně uváděno, jakých přestupků se delikventi dopouštěli. Tyto **přestupky zřetelně demonstrují absenci morálního a etického vědomí.** Nejen přestupky odkazují na tento tristní stav u delikventní mládeže. Z analýzy dokumentů OSPOD vyplývá, že převažují delikventi, kteří se podrobili výchovné intervenci, která se uplatňuje až při selhání rodinné a školní socializace dítěte. Mladí delikventi tedy nebyli schopni přijmout společenské normy za své, v rámci rodinné či školní výchovy. *Poznatek: Absence morálního a etického vědomí je predispozicí k volbě negativních volnočasových aktivit.*

Jaký společenský status mají mladí delikventi? **Téměř všichni mladí delikventi pocházeli z tzv. nízké společenské vrstvy,** jejich rodiče byli většinou nezaměstnaní, na sociálních dávkách, rodiče nezdědka sami projevovali asociální a disociální chování, například alkoholismus, násilí v rodině, gamblerství apod. Někteří rodiče mladých delikventů měli zkušenost s výkonem soudně uložených trestů za své kriminální činy, většinou za ohrožování výchovy dítěte a za majetkové trestné činy. V takovémto výchovném rámci vyrůstala většina delikventů. Příslušnost ke společenské vrstvě byla u mladých delikventů čitelná také v jejich postojích ke vzdělání, když po ukončení základní školy mnozí z nich záměrně ani nezapočali další studium na učilišti či na

střední škole, se zdůvodněním, že se učit nepotřebují, že půjdou raději někam pracovat. Z těch, co další studium po základní škole započalo, jich vícero studium nedokončilo, ze svého rozhodnutí, s přesvědčením, že chodit do školy je zbytečnost, když si můžou rovnou vydělávat. O vzdělávání mladých delikventů jsem často hovořil s jejich rodiči, v rámci výchovných pohovorů, v trestním řízení jejich dětí. Zaznamenal jsem, že rodiče těchto dětí většinou sami nepřikládali vzdělání velkou váhu a svůj názor na vzdělávání svých dětí uzavírali větou: „...nemá cenu, aby chodil-la do školy, když se stejně nebude učit a ze školy ho-ji vyhodí“. Budoucnost nekvalifikované pracovní síly u svých dětí tyto rodiče nevnímali jako problém. Jeden sedmnáctiletý delikvent se mi dokonce pochlubil, v přítomnosti svého otce, že do školy chodit nepotřebuje, protože pracovat nikdy nebude, protože jeho otec ani děda taky nepracovali. Když toto řekl, jeho otec ho odměnil blahosklonným úsměvem. Z analýzy sociálního zázemí mladých delikventů jasně vystoupili **stereotypy subkulturního chování**, kdy mladí delikventi ani nepředstírali ambice vystoupit ze své společenské vrstvy o stupeň výš, do středostavovských pozic. *Poznatek: Nízký společenský status a subkultura nízké společenské vrstvy predisponují vznik kriminálně orientovaných volnočasových aktivit.*

Jaké sociální a citové zázemí měli mladí delikventi? Se společenským statutem mladých delikventů souvisí jejich rodinné zázemí. **Polovina delikventů pocházela z neúplné rodiny**, v rodině chyběl nejčastěji otec, mnoho z nich zažilo rozvod svých rodičů a následně bylo vychováváno pouze jedním rodičem, případně ještě novým partnerem rodiče. **Nedostatečné sociální zázemí v rodinách mladých delikventů** je velice častým jevem. Z profesní zkušenosti vím, že rodiče dětí často nikde nepracují anebo pracuje pouze jeden rodič, chybějící příjem se potom snaží kompenzovat pobíráním různých sociálních dávek. Problém však není v nižším finančním příjmu těchto rodin. U mnoha rodičů mladých delikventů jsem zaznamenal, jaké potřeby uspokojují prostřednictvím peněz nejdříve. Na prvním místě to byli výdaje za nákup cigaret a alkoholu, na druhém místě výdaje za bydlení a potraviny a **teprve na třetím místě následovalo uspokojování hmotných potřeb dětí**. U delikventních dětí potom bylo běžné, že nejezdili na školní výlety a nekupovali si učební pomůcky, protože na to neměli peníze, přičemž ale současně měli na každodenní nákup krabičky cigaret. Nedostatečné sociální zázemí, projevující se především materiální chudobou v rodině, měla plná polovina všech delikventů. U některých z nich se přidružovala ještě **nedostatečná citová vazba mezi dětmi a rodiči**, což bylo patrné zejména

v demonstrativní lhostejnosti rodičů k delikvenci svých dětí. Někteří rodiče mi dokonce sdělili, že nemají čas starat se o to, co jejich děti kde vyvedli a oznámili mi, že se mám, ve věci trestního řízení jejich dětí, obracet jenom na OSPOD. *Poznatek: Absence sociálního a citového zázemí v rodině podporuje vznik a trvání negativních volnočasových aktivit.*

Jaký vztah měli mladí delikventi ke svému volnému času? Postoj mladých delikventů, v rámci tohoto výzkumu, se dá charakterizovat slovy „lhostejnost a nezájem“. **Všichni delikventi trávili svůj volný čas nevhodně a negativně, což dokládá samotná jejich delikvence.** Na lhostejnost ke kvalitě užívání svého volného času poukazuje zjištění, že mladí delikventi pouze minimálně využívají vhodných volnočasových aktivit v rámci školy anebo v místě svého bydliště či v církvi. To je tristní zjištění, které koresponduje s poznatky mé profesní praxe. Při výsleších mladých delikventů jsem se mnoha z nich dotazoval na jejich koníčky, zájmy a konkrétní způsoby trávení volného času. Při svých odpovědích uváděli jako koníčka nejčastěji hraní počítačových her, druhou nejčastější odpovědí bylo sdělení, že žádného koníčka nemají, protože je nebaví někam chodit anebo na koníčky nemají peníze. Výsledky výzkumu naznačují, že **mladým delikventům nezáleží na kvalitě užívání svého volného času**, organizované volnočasové aktivity nemají v oblibě a **preferují ve svých volnočasových aktivitách volnou improvizaci, směřující k delikvenci.** *Poznatek: Preference negativních volnočasových aktivit je ze strany mladých delikventů dobrovolná a záměrná.*

Jakou dostupnost mají mladí delikventi k informacím o volnočasových nabídkách a jaké povědomí o těchto nabídkách měli? Volnočasové nabídky v okrese Prachatice, aktuální od roku 2009 až do současnosti, reflektuji v podkapitole 4.2. O těchto volnočasových nabídkách jsou mladí delikventi informováni především prostřednictvím prachatického OSPOD, dále prostřednictvím webových stránek na internetu a také osobně pracovníky volnočasových zařízení, kteří na základních a středních školách představují volnočasové nabídky přímo žákům a studentům při besedách. Také policisté, v rámci trestních řízení, informují mladé delikventy o nabídkách volnočasových aktivit v okrese Prachatice. **Všichni delikventi výzkumu měli vícenásobnou dostupnost k informacím o volnočasových nabídkách ve svém blízkém i vzdálenějším okolí**, je jisté, že se k nim tyto informace, alespoň jedním

způsobem, dostali. Zcela jinak bude vypadat odpověď na otázku, jaké povědomí o těchto nabídkách měli. K tomuto opět uvedu příklad ze své profesní praxe. Když jsem s mladými delikventy hovořil na téma jejich volnočasových aktivit, ptal jsem se jich, proč například nenavštěvují to či ono volnočasové zařízení, místo toho, aby vysedávali na lavičce, pokuřovali a vymýšleli, co kde vyvedou? Ve svých odpovědích mi sdělovali, že sice slyšeli o možnostech, kam zajít a co se tam může dělat, ale když to prý nemůže být podle nich, tak je to nezajímá, protože by je to prý nebavilo, aby jim někdo jako ve škole říkal, co mají dělat. Na konkrétní dotaz k činnosti nějakého zařízení odpovídali „nevím, co tam dělají“. Tito mladí **delikventi měli jen mlhavé povědomí o tom, jakým způsobem by mohli trávit svůj volný čas prostřednictvím volnočasových programů** na Prachaticku, přesto, že o existenci těchto programů, určených mladým lidem, věděli. Neznalost těchto mladých delikventů vyplývala z jejich nezájmu o nabízené volnočasové programy, přičemž bylo patrné, že mladí delikventi tyto programy odmítli již předem, aniž by se pokusili podrobněji seznámit s nabídkou programů. Z výsledků výzkumu vyplývá, že **delikventní mládež ani velký rozsah volnočasových nabídek neinspiruje k jejich využívání, ale naopak tyto nabídky ignorují, jako něco, co se jich vůbec netýká, co není určeno jim**. I mladí delikventi se však musejí rozhodnout, jak naloží se svým volným časem. Pokud tedy nevyužijí pozitivních volnočasových nabídek, mají pouze tři možnosti. Buď promění časové úseky svého disponibilního času na čas pracovní či studijní, nebo svůj volný čas prožijí v pasivní nečinnosti, anebo se budou věnovat volnočasovým aktivitám negativním. **Volba negativních volnočasových aktivit, projevená v rizikovém chování, je nejčastějším rozhodnutím mladých delikventů**, ke škodě jim samotným a ke škodě celé společnosti. *Poznatek: Neznalost vhodných volnočasových aktivit je způsobena nezájmem o tyto aktivity a neschopností orientovat se v těchto aktivitách.*

Ve výše uvedené reflexi faktických výsledků výzkumu lze nalézt **faktory, které jsou v příčinné souvislosti k projevené delikvenci mladých delikventů** v tomto výzkumu. Prvním nalezeným faktorem je **osobnost delikventa**, projevená v jeho postoji ke své delikvenci. Vysoká míra vlastní tolerance k vlastní delikvenci je ovlivňována rozumovou schopností uvědomit si dosah svého delikventního jednání, včetně toho, že důsledky delikvence se nakonec nejvíce projeví v životě toho, kdo se té delikvence dopustil. Z dokumentace vyplývá významné zastoupení těch, kteří měli diagnostikovanou podprůměrnou inteligenci. V tomto ohledu lze projevy delikvence

a kriminality mladých lidí vnímat jako svého druhu specifickou viktimnost, jelikož mladý delikvent a později mladý pachatel kriminálních činů se stává sám obětí svého konání, když je to nakonec jeho vlastní život, kterému se dostává dlouhodobé, sekundární újmy, v politické, ekonomické, sociální, kulturní i osobní oblasti. Druhým nalezeným faktorem je **stupeň socializace delikventa**, projevená v jeho postojích k právním, morálním a etickým normám. Míra úspěšnosti začleňování mladého člověka do společnosti je ponejvíce ovlivňována **výchovou v rodině**, edukačním procesem ve škole i v mimoškolním prostředí a **příslušností k sociální vrstvě, k subkultuře**. Na nefunkční výchovu v rodině poukazuje zjištění, že všichni delikventi byli klienty Oddělení sociálně-právní ochrany dětí při Městském úřadě Prachatice či Vimperk. Vliv nízké společenské vrstvy a její subkultury je patrný ze zjištění, že delikventi se dopouštěli delikvence také ve skupině vrstevníků, úmyslně. Také jejich vztah ke zneužívání návykových látek byl nadstandardně tolerantní, když delikventi běžně pravidelně kouřili cigarety a konzumovali alkohol a někteří užívali i marihuanu. V současné době je již empiricky ověřeno, že příslušníci tzv. nízké sociální vrstvy mají vysokou toleranci k asociálnímu, k disociálnímu i k antisociálnímu chování, s paralelně zvýšeným odporem k právním, k morálním a k etickým normám, což mohu sám potvrdit ze své profesní praxe. Třetím nalezeným faktorem je **úroveň vzdělání mladých delikventů**. Nízká vzdělanost mladé lidi nepochybně predisponuje k jejich budoucímu vyčlenění na samý okraj trhu práce, kde jako nekvalifikovaní budou mít pouze omezený přístup ke zlepšování své životní úrovně, prostřednictvím mzdy či platu. K takovému poznání docházejí samotní mladí delikventi velice brzy poté, co například předčasně odejdou z učiliště a snaží se uplatnit na trhu práce. Zklamání, které mnohdy takové poznání způsobí, potom mladé **delikventy orientuje k tzv. alternativnímu způsobu života, nejčastěji ke kriminalitě**, kterou mnozí delikventi vnímají jako nejsnazší a nejrychlejší možnost získat nějaký profit. Téměř polovina mladých delikventů, kteří předčasně ukončili své další studium, po ukončení základní školy, se jeví jako signifikantní pro rizikovost nízkého vzdělání, ve vztahu ke kriminálnímu jednání.

Zjištěné souvislosti jsou vícevrstevné a mají kauzální i proměnný charakter. **Z projevů kriminálního jednání mladých lidí lze charakterizovat jejich volnočasové aktivity a naopak, z volnočasových aktivit mladých lidí lze predikovat budoucí kriminální jednání.** Vrstevnatost souvislostí spatřuji v jejich vícenásobném

působení, to znamená, že **prožitá zkušenost kriminálního jednání jako způsobu trávení volného času, se může fixovat jako model pro budoucí jednání.** Zjištěná recidiva delikvence mladých delikventů v tomto výzkumu, podporuje takovýto náhled. Z vlastní odborné zkušenosti mohu uvést, že významná část mladých delikventů, resp. jejich většina, pokračovala kontinuálně v kriminálním jednání i po dosažení své zletilosti a to i přes to, že byli, během svého delikventního období, subjekty opakované prevence všech stupňů. Kauzální charakter souvislostí je přehledně čitelný v případových studiích, viz přílohy. **Proměnný charakter souvislostí** spatřuji v jejich progresi a v regresi. Například **rizikové chování může nabývat na intenzitě anebo může slábnout či úplně ustát.** Také **rizikové faktory můžou svoje působení násobit anebo můžou přestat působit zcela.** Za horizontem výše popsaných souvislostí spatřuji okolnost, která se jeví jako prvotní platformou či východiskem pro to, zdali bude mladý člověk orientovat své volnočasové aktivity k delikvenci anebo k osobnostnímu růstu i k prospěchu ostatních. Tímto **východiskem je hodnotová orientace každého mladého člověka.** Správná hodnotová orientace má potenciál u mladého člověka významně omezit jeho rizikové chování a zcela zabránit vzniku kriminálního jednání a to i navzdory působení vnitřních i vnějších rizikových faktorů. Záměrnou a systematickou kultivaci hodnotové orientace u mládeže, zejména v oblasti filozofické, považuji za nejefektivnější pro eliminaci negativních volnočasových aktivit.

4 Možnosti prevence kriminality mládeže

Sociologie označuje delikvenci mládeže jako deviantní, tedy porušující společenské normy, přičemž deviace projevovaná v delikventním chování u mládeže, je produktem specifické socializace. Specifikum takovéto socializace zahrnuje veškeré socializační vlivy, které neorientují mladého člověka ke společenským normám a dále zahrnuje etiketizaci (ocejchování) mladého člověka, který byl, v důsledku své delikvence, již subjektem represivního působení. Sociální problém se může vyskytnout tam, kde se nedaří mladého delikventa resocializovat, či integrovat do tzv. normální společnosti, důsledkem může být, že delikventní mládež se ocitne v otáčejícím se kruhu, ze kterého má potíže vystoupit, když normální společnost ji odmítá přijmout, protože je deviantní a delikventní mládež se dopouští deviace proto, že ji normální společnost nechce přijmout. V tomto kontextu má významnou roli povzbuzující vliv prostředí na deviantní chování, kdy mladí delikventi můžou rezignovat na svou resocializaci a při vědomí nechtěných v normální společnosti sami sebe vytěsní a integrují se do tzv. alternativní společnosti, ve které naleznou částečnou identitu tzv. mezi svými, tedy mezi těmi, kteří se také chovají deviantně. **Proti všem formám deviantního chování stojí mechanismus sociální kontroly**, jejímž hlavním posláním je ochraňovat a udržovat společenské normy v nejširším smyslu funkční a stabilní.⁴⁷ **Významným nástrojem sociální kontroly** deviací, např. **delikvence mládeže, je preventivní předcházení vzniku delikvence.**

Řádná resocializace mladých delikventů je legitimním veřejným zájmem a slouží nejenom k předcházení recidivy kriminality, ale i k ochraně samotných delikventů a celé společnosti před kriminalitou. Ochrana veřejných zájmů či zájmů společnosti, prostřednictvím prevence a represe, se týká *Polis* a v tomto směru je součástí politické činnosti státu. Jako nástroj ochrany společenských zájmů používá stát legislativní normy, resp. soubor předpisů, publikovaných ve Sbírce zákonů České republiky a státní instituce, např. policii, soudy, sociálně-právní ochranu dětí, výchovné a diagnostické ústavy, školy apod. Krom státních institucí stát podporuje výkon ochrany veřejných zájmů ze strany nestátních, ziskových i neziskových organizací a církevních institucí. Ve vztahu k mládeži je předmětem ochrany řádná výchova, řádný vývoj, řádné

⁴⁷ Srov. MUNKOVÁ, G. *Sociální deviace*, s. 11.

vzdělávání, pro maximálně úspěšnou socializaci. **Preventivní a represivní činnost státu na úseku kriminality mládeže se orientuje na dosažení kontroly delikvence mládeže, jakožto determinantu k programovému snižování delikvence.** Programem, který sleduje dosažení kontroly delikvence mládeže, je např. *Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2012 až 2015*, přijatá Usnesením vlády České republiky, číslo 925, ze dne 14. Prosince 2011.

Jako prevenci rizikového chování mládeže můžeme potom vnímat veškeré aktivity a činnosti, které směřují k tzv. pozitivní hodnotové orientaci. Bude-li mladý člověk vědět, jaké konání a jaké myšlení je hodnotné či etické, tedy přínosné pro něho i pro společnost, lze předpokládat, že bude umět rozpoznat dobré od zlého a bude schopen si vědomě vybrat to dobré, jak v myšlení, tak v konání. Schopnosti vědomě si vybrat pozitivně směřovanou hodnotovou orientaci se mladý člověk učí v rámci své socializace. Vnější orientování mladých lidí k pozitivním hodnotám, např. v rámci školní edukace, je trvale nejúčinnější a nejrozšířenější prevence jejich rizikového chování. Kde takovéto vnější orientování mládeže k pozitivním hodnotám nemá na mládež předpokládaný vliv, používají se metody a postupy cílené prevence konkrétního rizikového chování. Pokud cílené metody a postupy vůči konkrétnímu rizikovému chování u mládeže nevyvolají předpokládaný účinek, otevírá se prostor pro přímou eliminaci takového chování.

Podle velikosti množiny adresátů, na které preventivně působíme, potom hovoříme o primární, sekundární a terciální prevenci, přičemž primárně preventivně působíme na veškerou mládež, sekundárně preventivně na mládež, která již projevila rizikové chování, například záškoláctví, přestupkové jednání, užívání psychotropních látek apod. Terciálně preventivně působíme na mládež, která dosáhla v rizikovém chování stupně kriminálního, s cílem zabránit recidivě takového chování a dosáhnout sociální reintegrace mladých delikventů. **Prevence jako aktivní předcházení nežádoucím činům, jevům a stavům je neoddělitelnou součástí každodenního života společnosti**, jejím hlavním posláním je napomáhat ochraňování společenských zájmů, etických norem a mravního života každého jednotlivce.

4.1 Preventivní činnost institucí

Významným činitelem v primární a v sekundární prevenci rizikového chování mládeže je moderní sociálně-právní ochrana dětí. Je lokálně provozovaná, ale centrálně garantovaná státem, prostřednictvím státní správy, přímo realizovaná konkrétními sociálními pracovníky na místní úrovni obce s rozšířenou působností. Městské úřady jsou zodpovědné za výkon sociálně právní ochrany vůči konkrétním dětem, žijících v oblasti jejich pravomocí. **Orgán sociálně-právní ochrany dětí** (OSPOD) je zodpovědný za monitoring a analýzu rizikových faktorů ohrožení v oblasti jejich pravomocí a vytváření prevenčních programů a opatření ochrany dětí a podpory rodiny, např. v oblasti volnočasových aktivit či v péči o předškolní děti apod. V případě rizikového chování mládeže má OSPOD intervenčním způsobem, ve spolupráci s PČR, zamezovat pozdějšímu rozvoji kriminality mládeže. V kompetenci Městských úřadů se takovéto činnosti věnují *kurátoři pro mládež*, jejichž úkolem je poskytovat sociální péči dětem a mladistvým, kteří projevují rizikové chování nebo kteří se již dopustili protiprávní či kriminální činnosti. Cílem sociální péče je minimalizovat rizikové chování či přímo zamezit jeho opakování v budoucnu. Sociálně právní ochrana je dětem poskytována zdarma.⁴⁸ Zákon o sociálně právní ochraně dětí v ustanovení § 1 a § 2 uvádí, že sociálněprávní ochrana je určena a poskytována dětem do 18 let věku, respektive dětem nezletilým, které tento věk ještě nedovršily, přičemž se musí jednat o dítě, které bylo, je či lze důvodně předpokládat, že bude ohroženo na svých oprávněných zájmech či na svých právech, kterými jsou zejména právo dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu a oprávněný zájem dítěte na funkční rodině. Ve třetí části vyjmenovává konkrétní opatření sociálně právní ochrany: preventivní a poradenská činnost rodičům dětí, návrhy k soudu na ústavní nebo ochrannou výchovu dítěte, na zbavení rodičovské zodpovědnosti za dítě, na rozhodnutí o osvojení dítěte, výkon funkce opatrovníka a poručníka dítěte, rozhodnutí o svěřeni dítěte do pěstounské péče, péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost.⁴⁹ Orgán sociálně právní ochrany dětí při péči o tyto děti zaměřuje svoji pozornost na využívání volného času těchto dětí, zaměřuje svoji pozornost na děti vyhledávající styky s fyzickými osobami nebo

⁴⁸ Srov. PEMOVÁ, T; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*, s. 27–29.

⁴⁹ Srov. SBÍRKA ZÁKONŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*.

skupinami těchto osob požívajícími alkoholické nápoje nebo návykové látky nebo páchajícími trestnou činností, sleduje u dětí projevy nesnášenlivosti a násilí, věnuje pozornost dětem z rodin s nízkou sociální úrovní, zabraňuje pronikání nepříznivých sociálních a výchovných vlivů mezi ostatní skupiny dětí, nabízí dětem programy pro využití volného času se zřetelem k zájmům dětí a jejich možnostem, spolupracuje se školami, pověřenými osobami, zájmovými sdruženími a dalšími subjekty. V oblasti volnočasových aktivit pořádá OSPOD pravidelně a zdarma výchovně rekreační tábory pro děti.⁵⁰

Dalším významným činitelem v sekundární a zejména v terciální prevenci rizikového chování mládeže je státní organizace **Probační a mediační služba České republiky** (PMS). PMS je činná, prostřednictvím úředníků a asistentů, ve všech okresních městech v republice. Své služby poskytuje mladým delikventům, subjektům trestního řízení, zdarma, přičemž mladé delikventy směřuje k pochopení toho, že jejich protiprávní chování nebude společností nadále tolerováno. *Asistenti a úředníci* Probační a mediační služby, zajišťují v souvislosti s trestním řízením, vedeném proti mladistvým, zejména urovnání konfliktů mezi mladistvými pachateli a dotčenými poškozenými a obnovení respektu k právním normám na straně mladistvých delikventů. Probační služba spočívá především v zajišťování kontroly výkonu výchovných a trestních opatření, soudně uložených mladým delikventům. Cílem takovéto kontroly je efektivní předcházení recidivě kriminálního jednání u mládeže a ochrana společenských zájmů. Probační se rozumí dohled nad mladým delikventem, který je subjektem trestního řízení, vedeného proti němu, zejména dohled na výkon trestu nespojeného s odnětím svobody, dále poskytování individuální pomoci při napravování následků kriminálního jednání a působení na mladého delikventa, aby vedl řádný život.⁵¹ Mladí delikventi mohou spolupracovat s PMS dobrovolně, na základě svého rozhodnutí, anebo spolupracovat musí, na základě soudního rozhodnutí. **Pokud mladý delikvent zvolí dobrovolnou spolupráci, je tato okolnost pro něho významně pozitivní v trestním řízení.** Dobrovolná spolupráce se ponejvíce projevuje v mediaci. Mediací se rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním

⁵⁰ Srov. SBÍRKA ZÁKONŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*, § 43.

⁵¹ Srov. SBÍRKA ZÁKONŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě*, § 2.

řízení. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.⁵² Jestliže například mladý delikvent, v rámci své dobrovolné mediační spolupráce s PMS, napraví škodlivý následek svého kriminálního jednání ještě v přípravném trestním řízení, tedy v průběhu policejního prověřování a vyšetřování, může být tato okolnost rozhodná pro zastavení jeho trestního stíhání. Pozitivum zastavení trestního stíhání mladého delikventa se projeví například v tom, že jeho trestní věc nebude evidována v jeho rejstříku trestů.

V primární, sekundární i v terciální prevenci kriminality mládeže je činná také **Policie České republiky (PČR)**. Jestliže policie prezentuje veřejnosti slogan „Pomáhat a chránit“, snaží se toto heslo uplatňovat i na poli prevence. V primární a v sekundární úrovni se zaměřuje na školní mládež, prostřednictvím *Preventivně informačních skupin (PIS PČR)*, zejména besedováním s žáky na školách, o drogách, o šikaně, o krádežích, o bezpečnosti dětí, o vztazích s rodiči apod. Kromě besedování se žáky, PIS organizuje dětské dny, při kterých zprostředkovává ukázky policejní práce a policejní techniky, pořádá pro děti vědomostní a sportovní soutěže a organizuje zábavné hry. Rodičům dětí i samotným dětem PIS poskytuje také poradenství v tištěné formě, prostřednictvím brožur a sešitů, zejména o asociálních a disociálních jevech, o tom, jak tyto jevy rozpoznat, co lze proti nim udělat a jak se před nimi chránit.⁵³ Například PIS při Územním odboru PČR Prachatice realizovala v roce 2013 celkem 31 besed se žáky základních škol a se studenty gymnázia a středního odborného učiliště, na témata: kyberšikana, trestní a občanská odpovědnost, alkohol a cigarety v dětských rukách, práva a povinnosti nezletilého a mladistvého, drogy, šikana a záškoláctví. Krom toho provedla s dětmi prachatických základních škol dopravně bezpečnostní akci pod názvem „Zebra se za Tebe nerozhlédne“, zorganizovala pro děti základních škol několik ukázek práce policejních psovodů, policejních techniků při zajišťování stop apod. V terciální prevenci policie provádí výchovné pohovory s mladými delikventy a s jejich rodiči, v rámci trestního řízení, za účasti kurátora z OSPOD. Cílem těchto výchovných pohovorů je vyvolání sebereflexe k delikventnímu chování u mladého delikventa a metodická pomoc rodičům k výchově.

⁵² Srov. tamtéž.

⁵³ Srov. POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Rady Policie ČR a informace o prevenci*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/rady-policie-cr-a-informace-o-prevenci-143872.aspx>>.

4.2 Preventivní činnost dobrovolnických organizací

Vedle preventivního působení OSPOD, PMS, PČR a preventivních programů na základních a středních školách, je další aktivitou státu i nestátních organizací zřizování a provozování *Středisek výchovné péče pro děti a mládež*. Cílem těchto středisek je poskytovat dětem a mladistvým, které již projeví rizikové chování, všestrannou preventivně výchovnou péči, aby se předešlo vzniku důvodů pro výkon ústavní výchovy. V posledních letech nabývá na významu, na poli předcházení a redukování kriminálních projevů mládeže, **dobrovolnická činnost občanských sdružení, obecně prospěšných společností a církevních organizací, zaměřená především na volnočasové aktivity mládeže**. Dobrovolnická činnost bývá součástí komunitních sociálních služeb a na úseku mládeže představuje významnou primární a sekundární prevenci rizikového chování mládeže. Nejčastěji pomocí SWOT analýzy obec s rozšířenou působností či kraj, ve spolupráci s jednotlivými organizacemi a s cílovými klienty (uživateli konkrétních služeb), vytváří **komunitní plán sociálních služeb**. Ve vztahu k tématu této práce, jsou cílovou skupinou komunitního plánování děti a mládež, rodiny s dětmi, osoby ohrožené sociálním vyloučením a poskytovatelé sociálních služeb. Výstupem komunitního plánování může být například katalog poskytovatelů sociálních služeb v příslušném regionu. Preventivní význam komunitního plánování spočívá především v pružné a konstruktivní reakci na aktuální potřeby komunity v oblasti volnočasových aktivit mládeže či v oblasti již projeveného rizikového chování mládeže. Komunitní plánování v oblasti formálních, informálních a neformálních volnočasových aktivit mládeže tedy detekuje okolnosti, které jsou způsobitelné nastartovat u mladých lidí vývoj ke kriminalitě, a včas k nim navrhuje programy pro odvrácení takového nebezpečí. Například **komunitní plán sociálních služeb ORP Prachatice 2012 - 2014** konkrétně vymezuje, na jakou skupinu mládeže jsou nabídky volnočasových aktivit především zacílené: na děti s poruchami učení, děti na ulici, děti s výchovnými problémy, delikventní mládež, nezaměstnaní a nestudující mládež, mládež na ulici, chudé rodiny, rodiny, které neumí vychovávat děti, rodiny se sociálně patologickými jevy, sociálně izolované rodiny, apod. Komunitní plán také uvádí, v kapitole *Rodiny s dětmi*, priority podpory a rozvoje sociálních služeb a doprovodných aktivit ve vztahu k mládeži. Mezi tyto priority patří, kromě udržení a rozvíjení aktuálních

volnočasových aktivit, například vznik pojízdných volnočasových aktivit (vývoz volnočasových akcí do obcí), vytvoření adrenalinového hřiště pro mládež (horolezecká stěna) a vznik romských komunitních center pro děti a mládež (nízkoprahové centrum Prachatice a Volary).⁵⁴

Na zamezení vzniku delikvence u mládeže má informální a neformální prostředí mladých lidí významný vliv. Mimoškolní vlivy působí na mládež přirozeně, bez povinnosti a jsou mládeží svobodně přijímány i odmítány. Relativně svobodné mimoškolní prostředí nabízí veliký potenciál k předávání těch správných hodnot mládeži, zejména skrze vhodné volnočasové aktivity. Problémem je, jak vyplynulo z provedeného výzkumu, že **delikventní mládež se neorientuje v nabídkách volnočasových aktivit**, dílem proto, že toho není schopna a dílem proto, že nemá zájem. Neschopnost a nezájem orientovat se v nabídkách volnočasových aktivit je problémem individuálním, ale také sociálním a může mladého člověka orientovat k delikvenci jako k alternativě vhodných volnočasových aktivit. Sociální rozměr prevence kriminality mládeže, skrze informální a neformální volnočasové nabídky mládeži, představují na příkladu prachatického okresu. V Prachatickém regionu funguje celkem 46 škol (bez mateřských škol), které prezentují volnočasové nabídky svým žákům a studentům v rámci formálního a zájmového vzdělávání. Z mimoškolního prostředí oslovují mládež s volnočasovými nabídkami níže uvedené organizace:

Dům dětí a mládeže Prachatice, Netolice, Vimperk, Volary - provozuje zájmovou činnost a sportovní aktivity pro mládež, cílem je kvalitní využívání volného času mládeží a uschopnění mládeže k orientaci v široké nabídce volnočasových aktivit. DDM je školským zařízením, jehož služby jsou přístupné široké veřejnosti. Aktivity zajišťuje odborný a pedagogicky připravený tým. Zřizovatelem příspěvkové organizace s právní subjektivitou je Jihočeský kraj. DDM realizuje svou činnost ve městech Prachatice, Netolice, Volary, Vimperk a dále např. ve Lhenicích, Čkyni, Stožci, Zbytinách a v Husinci, od pondělí do neděle. DDM Prachatice Každoročně otevírá cca 70 zájmových útvarů, které každoročně navštěvuje přes 800 účastníků zájmového vzdělávání. Zájmové kroužky se uskutečňují v prostorách DDM, základních a středních škol města, ve sportovní hale *TJ Tatran* a v areálu centra ekologické

⁵⁴ Srov. MĚSTO PRACHATICE. *Komunitní plán sociálních služeb ORP Prachatice 2012 - 2014*. Pdf [on-line]. 2013 [cit. 2013-09-26]. Dostupné na WWW: <http://www.prachatice.cz/n_soblast_kpss.html>.

výchovy *Dřípatka*. Příležitostnými akcemi projde za rok cca 10000 účastníků (kurzy, školení, soutěže, víkendová soustředění, apod.) Pracoviště Prachatice provozuje také sportovní areál, který nabízí všem sportovní vyžití a využití volného času (basketbal, tenis, stolní tenis, hokejbal, kopaná). Sportovní areál využívá ročně cca 30000 dětí a dospělých. DDM Netolice nabízí cca 30 zájmových kroužků, o prázdninách zajišťuje příměstské a pobytové tábory pro děti. DDM Vimperk nabízí cca 11 zájmových kroužků, výukové programy, např. pro handicapované děti ze Základní školy praktické ve Vimperku a sportovní programy na zimním stadionu. DDM Volary nabízí, ve spolupráci se ZŠ Volary, Stožec a Zbytiny, cca 30 zájmových útvarů, příměstské a pobytové tábory pro děti.⁵⁵

Informační centrum pro mládež Prachatice - poskytuje informační a poradenský servis mládeži, pomáhá zajišťovat účast na kulturních akcích pro mladé. Informační oblasti jsou: cestování, ekologie, mládež v EU, národní a mezinárodní organizace, občan a stát, práce, sociálně patologické jevy, sociální skupiny a hnutí, volný čas, vzdělávání a informace z regionu.⁵⁶

IMPAKT Společnost pro aktivizaci periferií - organizuje volnočasové aktivity pro mládež, se zaměřením na obyvatele venkova a rodiny s dětmi, cílem je vytváření komunitních projektů u obyvatel periferií a iniciování jejich sociální interakce.⁵⁷

O. S. Lungo Drom - organizuje volnočasové aktivity pro romskou mládež v Prachaticích, cílem je pomoci při začleňování romské mládeže do většinové společnosti. Provozuje dětský romský taneční soubor.⁵⁸

Diecézní centrum života mládeže sv. Floriána ve Ktiši - organizuje kulturní, společenské akce pro mládež, vzdělávací kurzy animace mládeže a tematická setkávání, oslavy, ve spolupráci s o. s. MOST České Budějovice provozuje Dětský klub jablíčko.⁵⁹

⁵⁵ Srov. DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE. *Prachatice, Ševčíkova 273*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.ddm-prachatice.cz/dum-deti-a-mladeze-prachatice-o-nas>>.

⁵⁶ Srov. ICM PRACHATICE. *Informační centrum pro mládež*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.oskrebul.cz/icm/>>.

⁵⁷ Srov. IMPAKT. *Společnost pro aktivizaci periferií*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.impakt.cz/cs/IMPAKT.html>>.

⁵⁸ Srov. ROMSKÉ SDRUŽENÍ PRACHATICE. *Lungo Drom – Dlouhá Cesta*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://romano-pt.blog.cz/>>.

⁵⁹ Srov. DIECÉZNÍ CENTRUM MLÁDEŽE PŘI BISKUPSTVÍ ČESKOBUDĚJOVICKÉM. *DCŽM Ktiš, Diecézní centrum života mládeže sv. Floriána*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://dcm.bcb.cz/DCZM-Ktis>>.

Celkem 25 sportovních a tělovýchovných spolků a sdružení v Prachatickém regionu, nabízejí a zajišťují sportovní akce pro mládež, jednorázové i soustavné v rámci členství ve sportovních klubech, rovněž nabízejí sportovní areály k volnočasovým aktivitám, např. Skateboardpark v areálu TJ Tatran Prachatice apod.

Dětský web Městské knihovny Prachatice - pro své dětské čtenáře organizuje vzdělávací pořady, besedy a akce na podporu čtenářství.⁶⁰

Salesiánské hnutí mládeže (SHM) Klub Vimperk - nabízí sportovní aktivity, náboženské společenství a kulturní a tvůrčí aktivity ve Vacově (oratoř), cílovou skupinou jsou především děti a mládež z vícečetných a sociálně slabších rodin.⁶¹

Primární prevence Phénix (Portus Prachatice, o.p.s.) - realizuje interaktivní besedy a zážitkovou pedagogiku pro žáky a studenty škol, ve školách a v sídle společnosti, cílem je upozorňovat na nástrahy života mládeže, např. na nebezpečí užívání drog, šikany, rasismu apod. Nabízí celkem 25 preventivních programů interaktivní zážitkové pedagogiky, zaměřených na asociální a disociální jevy ve školním a mimoškolním prostředí. O preventivní programy je mezi žáky škol poměrně velký zájem, zejména co se týče kyberšikany a netolismu - závislosti na internetu. Například v roce 2012 realizoval tým Phénixu celkem 135 interaktivních zážitkových besed, v 19-ti školách, za účasti celkem 2360 žáků a studentů.⁶²

Céčko (Portus Prachatice, o.p.s.) - nízkoprahové zařízení pro děti od 6 do 15 let, organizuje volnočasové aktivity, besedy, individuální konzultace. V roce 2012 navštěvovalo *Céčko* celkem 211 dětí, 1516 krát.⁶³

COOLna (Portus Prachatice, o.p.s.) - nízkoprahové zařízení pro mládež od 15 do 26 let, organizuje volnočasové aktivity, besedy, individuální konzultace. V roce 2012 navštěvovalo COOLnu celkem 77 mladých lidí, 294 krát.⁶⁴

⁶⁰ Srov. DĚTSKÝ WEB MĚSTSKÉ KNIHOVNY PRACHATICE. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.knih-pt.cz/detskyweb/>>.

⁶¹ Srov. SALESIÁNSKÉ HNUTÍ MLÁDEŽE. *SHM Klub Vimperk*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://vimperk.shm.cz/co-delame-vimperk/>>.

⁶² Srov. PRIMÁRNÍ PREVENCE PHÉNIX. *Portus Prachatice*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <http://www.portusprachatice.cz/primarni-prevence-phenix_168.html>.

⁶³ Srov. NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ CÉČKO. *Portus Prachatice*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <http://www.portusprachatice.cz/nzdm-cecko_167.html>.

⁶⁴ Srov. NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ COOLNA. *Portus Prachatice*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.portusprachatice.cz/cenik.html>>.

Výše jmenované volnočasové nabídky v prachatickém regionu dlouhodobě využívá zejména tzv. neproblémová mládež, kdežto **delikventní mládež povětšinou** obdobné nabídky, směřované k nim, ignoruje a **volnočasové nabídky nevyužívá**. Přesto lze obecně předpokládat, že mimoškolní volnočasové nabídky velmi dobře naplňují prevenci delikvence mládeže, jelikož se jeví jako pravděpodobné, že absence volnočasových nabídek v sociálním prostoru mimo školu, by mohla napomáhat rozšiřování počtu mladých delikventů.

4.3 Národní strategie primární prevence

Stěžejní roli při uplatňování primární školní prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže, má Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Ministerstvo v oblasti prevence stanovuje základní strategii a priority na budoucí období a podporuje vytváření materiálních, personálních, finančních a metodických podmínek pro vlastní realizaci prevence ve školství. Současná **Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018** čerpá z poznatků krajských školských koordinátorů prevence, z poznatků školních metodiků prevence a metodiků prevence pedagogicko-psychologických poraden, ze zkušeností předchozích koncepcí prevence, z období od roku 1998 až 2012 a z výstupů *České školní inspekce*. Národní strategie primární prevence je v souladu se *Strategií prevence kriminality na období 2012-2015* a s *Národní strategií protidrogové politiky na období 2010-2018*. V reflexi na předchozí období vyjmenovává současná strategie nejčtenější výskyt typů rizikového chování ve školách následovně: šikana, kyberšikana, kouření tabáku, požívání alkoholu a záškoláctví.⁶⁵

Hlavním cílem Strategie prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018 je **předcházet vzniku rizikového chování u mládeže a zabránění jeho progresi**. Primární cílovou skupinou jsou: obecná populace mládeže, ve věku od 3 do 18 let věku a také mladí dospělí do 26 let věku, mládež vykazující zvýšené riziko

⁶⁵ Srov. MŠMT. *Strategie primární prevence 2013-2018.doc*, s. 3–5. [on-line]. 2013 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/file/28077>>.

delikvence a jednotlivci, kteří již vykazují rizikové chování. Dalšími adresáty prevence jsou rodiče, laická i odborná veřejnost a kvalifikovaní pracovníci v primární prevenci.⁶⁶

Všeobecná primární prevence je adresována obecné populaci mládeže a zahrnuje programy pro větší počet účastníků, například pro školní třídu. **Selektivní primární prevence** je adresována skupinám osob se zvýšenou přítomností rizikových faktorů pro vznik rizikového chování, které jsou proto více ohrožené, než jiné skupiny populace. **Indikovaná primární prevence** je adresována jednotlivcům, kteří již projevíli rizikové chování. Jedná se o individuální práci s konkrétním mladým člověkem.⁶⁷

Krajský školský koordinátor prevence spolupracuje, v rámci koordinace preventivních činností, s krajským protidrogovým koordinátorem, krajským manažerem prevence kriminality a s koordinátorem pro romské záležitosti. Jeho práce spočívá především v metodické podpoře ředitelů škol a školských zařízení, školních metodiků prevence a metodiků prevence v pedagogicko-psychologických poradnách (PPP). **Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně** zajišťuje koordinaci preventivních činností a metodické vedení jednotlivých školních metodiků prevence, včetně pravidelných pracovních seminářů a individuálních odborných konzultací. Na žádost školy a školského zařízení se podílí, společně se školním metodikem prevence, na řešení konkrétních případů rizikového chování. **Školní metodik prevence** zajišťuje realizaci preventivního programu školy. Zajišťuje metodické vedení pedagogických pracovníků školy při vyhledávání rizikových projevů chování, například záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, kriminálního jednání, projevů sebepoškozování apod. Je koordinátorem spolupráce školy pro oblast prevence rizikového chování s institucemi a s rodiči.⁶⁸

⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 6–7.

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 9.

⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 12.

4.4 Prevence ve školní edukaci

Strategie primární prevence rizikového chování je rozpracována ve školních vzdělávacích programech jednotlivých škol. Většina škol tuto strategii koncipuje jako samostatný dokument, který realizaci primární prevence konkretizuje jako minimální preventivní program. Součástí každého školního vzdělávacího programu základních a středních škol tedy je *Minimální preventivní program*, který definuje tzv. **preventivní ochranné kompetence**. Ty zahrnují rozvoj zdravého životního stylu, rozvoj volnočasových aktivit, rozvoj sociálních vztahů a odpovědnosti za chování a jednání, posilování komunikačních dovedností a formování správné hodnotové orientace.⁶⁹ **Minimální preventivní program** je závazný systémový prvek preventivní strategie delikventního chování pro základní i střední školy a školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče. Program se uplatňuje ve výchovné i vzdělávací složce, v průběhu celého školního roku.⁷⁰ Program zahrnuje také školní pravidla, resp. školní řád, systém komunikace rodiny a školy a participaci rodiny na preventivních aktivitách školy. Koordinaci programu zajišťuje ve škole pedagog - **školní metodik prevence**, který také poskytuje rodičům poradenskou a informační službu.⁷¹

Formování správné hodnotové orientace, jako preventivní ochranné kompetence, lze realizovat na individuální úrovni mladého člověka prostřednictvím výchovy, nejvíce v rodině a ve školním prostředí v rámci edukace. Pokud bude mládež orientována ve svých hodnotách převážně pozitivně, může ve své přirozenosti odolávat působení kriminogenních faktorů, resp. vliv kriminogenních faktorů výrazně oslabí, skrze svůj morální a etický kredit. Kriminogenní faktory jsou neměnné, buďto se vyskytují a působí anebo nejsou přítomné a nepůsobí. Oproti tomu přijatá hodnotová orientace jednotlivce i celé společnosti je přítomna vždy a vždy také působí, je proměnnou, na kterou lze cíleně působit a kterou lze kultivovat žádoucím směrem. Kriminogenní faktory lze v obecné i v konkrétní rovině represivně eliminovat anebo lze preventivně předcházet jejich vzniku. Negativní hodnotovou orientaci jednotlivce ani společnosti represivně eliminovat nelze, je však možné působit na polarizaci hodnotové orientace,

⁶⁹ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*, s. 170.

⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 173.

⁷¹ Srov. tamtéž, s. 178.

zejména v rámci výchovy a tím **zaměřovat hodnoty negativní, za hodnoty pozitivní**. K těmto preventivním aktivitám, které orientují mladého člověka k těm správným hodnotám, lze přiřadit etickou výchovu, která se sice nezaměřuje přímo na rizikové či kriminální jednání mladých lidí, ale svým obsahem významně zasahuje do formování osobnosti mladých lidí, zejména tím, že zušlechťuje jejich charakter a žádoucím směrem ovlivňuje jejich hodnotovou orientaci. Je zřejmé, že etická výchova, resp. **výchovné působení v oblasti etiky a mravů na mladého člověka, může významně ovlivňovat postoje mladých lidí k rizikovým faktorům, které na ně působí**. V tomto ohledu **nabízí etická výchova výrazný preventivní potenciál k předcházení nejen kriminality mládeže, ale i veškerého rizikového chování mládeže**.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP), platný od 01.09.2013, vymezuje etickou výchovu jako **doplňující vzdělávací obor**, který není povinnou součástí základního vzdělávání. **Obsah etické výchovy tvoří tato témata: mezilidské vztahy a komunikace, důstojnost lidské osoby, pozitivní hodnocení sebe i druhých, kreativita a iniciativa, řešení problémů a úkolů, přijetí vlastního a společného rozhodnutí, komunikace citů, interpersonální a sociální empatie, asertivita, zvládnutí agresivity a soutěživosti, sebeovládání, řešení konfliktů, reálné a zobrazené vzory, prosociální chování v osobních vztazích, pomoc, darování, dělení se, spolupráce, přátelství, prosociální chování ve veřejném životě, solidarita a sociální problémy**. Na tyto základní témata **navazují aplikační témata**, mezi která patří: **etické hodnoty, sexuální zdraví, rodinný život, duchovní rozměr člověka, ekonomické hodnoty, ochrana přírody a životního prostředí, hledání pravdy a dobra jako součást přirozenosti člověka**. RVP uvádí, že cílem etické výchovy je, krom jiného, také uschopnění žáků k navázání a udržování uspokojivých vztahů, k vytvoření si pravdivé představy o sobě samém, k respektování hodnot, názorů a přesvědčení jiných lidí, k empatii a k pozitivní představě o sobě samém.⁷²

Výše prezentovaný **obsah etické výchovy se jeví jako velmi vhodný pro záměrnou kultivaci hodnotové orientace dětí a mládeže**, je proto škoda, že etická výchova zůstává v České republice stále nepovinným předmětem, jehož vyučování je plně na subjektivním uvážení té které školy. Naproti tomu ve většině evropských zemí

⁷² Srov. MŠMT. *Upravený rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, verze platná od 01.09.2013, s. 93–96*. [on-line]. 2013 [cit. 2014-03-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>>.

se etická výchova vyučuje jako povinný předmět, alternativně výběrový k výuce náboženství, přičemž výuka obou předmětů směřuje žáky k získání stejných kompetencí.⁷³ Etika, v alternaci s náboženstvím, je v současné České republice povinně volitelným předmětem pouze na církevních školách, již od roku 1990, kdy byly církevní školy znovuobnoveny. Náboženská výchova v České republice, coby alternativa k výchově etické, je tedy pevnou součástí vzdělávacích programů pouze církevních škol.⁷⁴ Církevní školy mají u současné české veřejnosti vysoký kredit, mnozí rodiče, a to bez rozdílu vyznání, se snaží své děti umístit do církevních škol, avšak počet uchazečů výrazně převyšuje kapacitní možnosti těchto škol.⁷⁵ Seznam církevních škol je uveden ve školském rejstříku při MŠMT ČR. Přesto, že etické a náboženské vzdělávání není povinné k zařazení do výuky na veřejných (obecných) základních školách, zůstává jejich začlenění do RVP výzvou pro školy, aby předávali a prohlubovali filozofické poznatky a **kultivovali hodnotovou orientaci u žáků.**⁷⁶

V současné době nejsou základní školy ponechávány bez pomoci, při zavádění etické výchovy do svých vzdělávacích programů. V tomto směru je aktivní např. *obecně prospěšná společnost Etická výchova*, která od roku 2010 aktivně pomáhá se zaváděním etické výchovy do základních škol a propaguje etickou výchovu na veřejnosti. Společnost nabízí především vzdělávání pedagogů a zaměřuje se na jejich výchovný styl. Školy se mohou přihlásit k účasti na projektu zavádění aktivní etické výchovy *ASET*, po jehož ukončení získávají ocenění *Etická škola*, pod záštitou MŠMT.⁷⁷ Ocenění **Etická škola** deklaruje směrem k veřejnosti, že škola **aktivně praktikuje etickou výchovu svých žáků.** K roku 2014 získalo toto ocenění 28 škol, v rámci celé České republiky.⁷⁸ **Potenciál etické výchovy, nejen v Etických školách, se může výrazně zhodnotit v předcházení rizikového či kriminálního jednání jednotlivých mladých lidí a skrze jednotlivce i celé společnosti.**

⁷³ Srov. SVOBODOVÁ, Z. a kol. *Důstojně a radostně*, s. 105.

⁷⁴ Srov. HORÁK, Z. *Církev a české školství*, s. 111.

⁷⁵ Srov. tamtéž, s. 16.

⁷⁶ Srov. SVOBODOVÁ, Z. a kol. *K etické výchově*, s. 32.

⁷⁷ Srov. ETICKÁ VÝCHOVA ČESKÁ REPUBLIKA. *Zavádění předmětu ETV do základních a středních škol*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.etickavychova.cz/ops/>>.

⁷⁸ Srov. ETICKÁ ŠKOLA. *Ocenění pro školy*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.etickaskola.cz/>>.

4.5 Preventivní systém dona Bosca

V rámci prevence kriminality mládeže se jeví jako velmi vhodné používat také **salesiánský preventivní systém Dona Bosca**. Řeholní institut katolické církve *Salesiáni* je v České republice, v porevoluční době aktivní od roku 1990, prostřednictvím salesiánských středisek mládeže, v některých českých a moravských městech. Specifikum salesiánského působení na mládež je ve způsobu sociální práce s mládeží. **Salesiánský životní a pracovní styl propojuje duchovní, výchovnou a sociální dimenzi člověka v každodenním životě**. Tento celostní přístup k výchově a k pastorači mládeže je označován pojmem *salesiánská spiritualita* anebo *preventivní systém dona Bosca*.⁷⁹ Preventivní systém vychází z židovsko-křesťanské tradice, z aktuální kultury společnosti a z vědeckých i aplikovaných disciplín, jako je pedagogika, psychologie, sociologie, filozofie atd.⁸⁰ Ital, katolický kněz don Bosco, zakladatel salesiánů, vytvářel svůj preventivní systém od čtyřicátých let 19. století v Itálii, při práci s mladými chudými chlapci, kteří přicházeli do Turína za prací. Prostory, kde se s chlapci setkával, označoval termínem *Oratoř*, která plnila funkci domova, hřiště, školy a farnosti. V dalších letech založil gymnázium a učňovskou školu, kde se chudí chlapci učili nejrůznějším řemeslům Pro chudé chlapce také zakládal domovy mládeže a průmyslové školy. Don Bosco uplatňoval spíše rodinný styl výchovy, na úkor výchovného stylu autoritářského. Prevenci ve svém systému pojímal jako působení motivačních i omezujících výchovných prvků, uplatňoval jak důvěru, tak bdělost a disciplínu. **Centrální idejí jeho preventivního systému bylo vyvádět mladé chlapce z prostředí jejich mravního ohrožování a následně pomáhat jejich seberealizaci**. Cílem výchovné činnosti dona Bosca bylo vychovat z mladých chlapců dobré křesťany a poctivé občany.⁸¹ **Principy salesiánské výchovy jsou vyjádřeny v sousloví rozum - laskavost - náboženství - osobní vztahy**. Pod pojmem *rozum* se předpokládá výchova na základě dialogu a uplatnění svobodné vůle vychovávaného, při jeho svobodném přijetí idejí a podmínek výchovy. Pod pojmem *laskavost* se předpokládá výchova v otevřené a srdečné atmosféře, bez umělých společenských zábran. Pod pojmem *náboženství* se předpokládá výchova zbožná, která vede

⁷⁹ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, s. 11.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 15.

⁸¹ Srov. tamtéž, s. 19–24.

vychovávaného k přijetí Božích tajemství a opravdové morálky. Pod pojmem *osobní vztahy* se předpokládá autentický vztah mezi vychovatelem a vychovávaným, na základě oboustranné náklonnosti a důvěry, v atmosféře radosti a přirozené veselosti. Salesiánský preventivní systém se v současné České republice uplatňuje ve třech oblastech: V práci s dětmi v oratořích, ve vzdělávání mládeže a dospělých a ve sdělovacích prostředcích. Současné oratoře mají otevřený - nízkoprahový charakter, do kterých většinou dochází špatně socializovaná mládež. V oblasti vzdělávání je provozována *Vyšší odborná sociálně pedagogická a teologická škola JABOK* v Praze, která, mimo jiné, odborně připravuje začínající salesiány. V oblasti sdělovacích prostředků bylo založeno a je aktivní nakladatelství *Portál*, které vydává především odbornou pedagogickou a psychologickou literaturu. Současná salesiánská střediska, resp. jejich nabídku volnočasových aktivit, využívají především děti ohrožené sociální exkluzí.⁸²

Význam preventivního systému dona Bosca pro soudobou prevenci kriminality mládeže je především v principech salesiánské výchovy, které salesiáni uplatňují ve vztahu k dětem dnes, stejně jako v době dona Bosca. Zejména zbožná výchova k přijetí opravdové morálky se jeví jako přirozený doprovod výchovy etické, kdy se záměrně kultivuje hodnotová orientace mladých lidí. Také výchova na základě dialogu a uplatnění svobodné vůle vychovávaného vyzývá, aby sám kriticky zhodnotil, zdali se bude dopouštět delikvence či zdali přijme za své společenské, etické a mravní normy. Oblast volného času každého mladého člověka je tou oblastí, kde tak musí učinit nejpozději, protože v oblasti volného času je postaven před nutnost svobodné volby, či výběru, jakým volnočasovým aktivitám se bude věnovat. Svobodné přijetí idejí salesiánské výchovy vychovávaným, je jedním z cílů preventivního systému.

⁸² Srov. tamtéž, s. 31–71.

4.6 Mentoring a rodinné poradenství

V prevenci kriminality mládeže se jeví jako velmi vhodný také *mentoring*. **Mentoring** je v českém prostředí relativně nové označení dobrovolného vztahu staršího a zkušenějšího mentora s mladším, méně zkušeným chráněncem. V mentoringu získává chráněnc, prostřednictvím vztahu s mentorem, osobnostní, kognitivní a sociální dovednosti. Princip mentoringu přirozeně funguje v lidské společnosti již od dávných dob. **Mentori jsou v životním období důležití právě v době dětství a dospívání a pomáhají dětem orientovat se ve světě dospělých a s přechodem z období dospívání do dospělosti.** Přirozené mentorské vztahy má mládež se svými rodiči, sousedy, kamarády apod. V současné společnosti však přirozené mentorské vztahy mizí, protože se oslabují mezigenerační vazby. Jeví se proto jako vhodné přirozené mentorské vztahy posilovat anebo formálně vytvářet nové, prostřednictvím mentoringových programů. Jako příčiny mizení přirozených mentorských vztahů se uvádí např. chudoba v rodině, absence jednoho z rodičů v rodině, velký počet dětí, přílišná individualizace dítěte apod.⁸³ **Absence přirozených mentorských vztahů v rodinách může formovat tzv. rizikovou mládež, resp. může u dospívajících zvyšovat pravděpodobnost selhání v sociální a psychické oblasti dítěte a orientovat ho k nevhodným volnočasovým aktivitám či k delikvenci.**⁸⁴ Nefunkční mentorské vztahy se vyskytují zejména v rodinách, kde její členové nejsou schopni vyřešit či zvládat vzájemné konflikty a nejsou ochotni dělat kompromisy. V rámci těchto rodin má problémové dítě často větší vliv na průběh a výsledek rodinné interakce, nežli rodič či oba rodiče. Druhým extrémem v takovýchto rodinách je, že rodiče směřují odpovědnost za konflikty v rodině výhradně na děti. Nevyřešené či špatně řešené konflikty v rodině staví mezi dospělé rodiče a nedospělé děti bariéru, která zcela znemožňuje vytvoření a fungování přirozených mentorských vztahů.⁸⁵ I v těchto rodinách, tak jako ve všech ostatních, děti odvozuji od chování svých rodičů svou identitu, představu o sobě samém, sebehodnocení a motivaci vlastního jednání, ale protože se tak děje v disociálním rodinném prostředí, dochází u dětí ke špatné socializaci, která se projevuje i v jejich

⁸³ Srov. BRUMOVSKÁ, T.; SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, G. *Mentoring*, s. 7–12.

⁸⁴ Srov. LABÁTH, V. a kol. *Riziková mládež*, s. 11.

⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 61.

volnočasových aktivitách.⁸⁶ Zde se nabízí **preventivní potenciál mentoringových programů k předcházení vzniku delikvence u dětí a mladistvých**. V České republice jsou aktivní tři mentoringové programy: *Home-Start* pro pomoc mladým rodičům s dětmi, *LATA - Ve dvou se to lépe táhne* pro dospívající v krizové situaci a program *Pět P* (péče, prevence, podpora, přátelství, pomoc).⁸⁷ V České republice lze mentoring formálně využívat v soudobých sociálních službách anebo v podobě nově založeného mentoringového programu. **Neformálně lze principy mentoringu využívat v prostředí volnočasových aktivit mládeže**. V zájmových a volnočasových organizacích pro mládež se mohou přirozeně formovat mentorské vztahy mezi mladými lidmi a vedoucími kroužků, trenéry, animátory, volnočasovými pedagogy a tak úspěšně suplovat mentorské vztahy chybějící v rodinách.⁸⁸

Důležitým aspektem prevence kriminality mládeže je **rodina, resp. naplňování jejích funkcí**. Zejména výchovná a citová funkce rodiny významně zasahuje do procesu sociálního zrání dítěte. **Rodiče jsou prvními vzory a ideály dětí, které od nich přebírají, vědomě i nevědomě, hodnoty a vzorce chování**. Na utváření hodnotové orientace u dětí, v procesu jejich sociálního zrání, má vliv i rozporuplnost, kterou děti zaznamenají v chování rodičů, například rodiče před dětmi kouří cigarety, ale dětem současně vštěpují, že kouření je špatné a škodlivé a že děti kouřit nesmí, ale dospělí ano. Dítě si potom takové jednání zobektivizuje jako normu, která dovoluje dělat některé věci i když jsou špatné. Orientování hodnot u dětí ze strany rodičů probíhá v každodenní interakci, při řešení problémů a v krizových situacích, kdy děti nejvíce porovnávají to, co rodiče říkají či říkali a co dělají. Problém vznikne, když dítě vnímá významnější rozdílnost hodnot, které přebírá v rodině od rodičů a hodnot, které přebírá ve škole v rámci edukace a při organizovaných volnočasových aktivitách. V závislosti na aktuálním stupni své sociální zralosti se dítě musí s případnou rozdílností hodnot nějakým způsobem vyrovnat.⁸⁹ V současné české společnosti se v širším náhledu profilují dvě rizikové skupiny rodičů, ve vztahu k rizikovému chování svých dětí. První skupinu tvoří rodiče, kteří pojali naplňování ekonomické a společenské funkce rodiny jako nejdůležitější úkol. Hmotný blahobyt rodiny a společenské postavení rodiny nadřazují výchově svých dětí, resp. práci a podnikání věnují většinu svého času

⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 75.

⁸⁷ Srov. BRUMOVSKÁ, T.; SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, G. *Mentoring*, s. 19.

⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 139.

⁸⁹ Srov. SAK, P. *Proměny české mládeže*, s. 38–39.

i energie a na výchovu dětí jim nezbyvá čas ani vůle. Náhradou zahrnují děti peníze a spotřebitelským luxusem. Naopak druhou skupinu rodičů charakterizuje materiální chudoba a zahlcenost existenčními starostmi. Tyto rodiče jsou vyčerpaní bojem o udržení životní úrovně a ponechávají proto svým dětem širokou volnost, zejména ve volnočasových aktivitách, mnohdy ani neví, jakým životem jejich děti žijí mimo zdi domova.⁹⁰ V obou skupinách rodiče zanedbávají výchovnou a citovou funkci rodiny a otvírají tak dveře pro vstup sociálně patologických jevů do rodiny, jako je např. násilí v rodině, alkoholismus, užívání drog, kriminální jednání rodičů i dětí, nevzdělanost, nezaměstnanost apod. Rodiče jsou, v přístupu ke svým dětem, relativně autonomní, nelze proto předpokládat, že by bylo možné rodičům obecně nařídit, jak mají vychovávat své děti. **Rodičům lze ale doporučit vhodný způsob výchovy v rámci rodinného poradenství, jehož cílem je změna fungování rodiny.** Rodinné poradenství je v České republice poskytováno ze strany státních i dobrovolných organizací v rámci sociální práce. Sociální pracovníci mohou v rodině pomoci optimalizovat vzájemnou komunikaci, chování rodičů k dětem a naopak, zvýšit rodičovskou efektivnost, provádět osvětu a prevenci rizikového chování, pomoci najít zaměstnání pro rodiče, pomoci s orientací volnočasových aktivit apod. Rodinné poradenství se uskutečňuje skupinově se všemi členy rodiny a také individuálně s jednotlivými členy rodiny a to v domácím prostředí rodiny anebo mimo, např. v rodinných klubech, při společných víkendech vícera rodin atd.⁹¹ Je třeba také říci, že **s rodinným poradenstvím musí rodiče souhlasit a musí sami sobě přiznat, že v jejich rodině není vše v pořádku, zejména ve vztahu k dětem.** Například američtí pracovníci s mládeží doporučují rodičům, aby přijali fakt, že nikdy není pozdě na to začít proces uzdravování vztahů v rodině, také vyzývají rodiče, aby s rodinnými problémy nezůstávali sami, aby vyhledali pomoc odborného poradce anebo pomoc ve svém církevním sboru.⁹² Německé sociální pedagožky Eva Reuysová a Hanne Viehoffová také povzbuzují rodiče, aby se svými dětmi budovali sounáležitost skrze volnočasové aktivity, které budou rodiče sdílet se svými dětmi. Za nejvhodnější prostor ke společným volnočasovým aktivitám rodičů a jejich dětí považují přirozené prostředí přírody, kde dochází ke společnému rozhodování o tom, jaké konkrétní činnosti se budou věnovat. Jako pomoc rodičům nabízí obě pedagožky publikaci, ve které rodičům

⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 203.

⁹¹ Srov. LABÁTH, V. a kol. *Riziková mládež*, s. 107.

⁹² Srov. ARTERBURN, S.; BURNS, J. *Nebezpečné pády, průvodce úskalími dospívání*, s. 222–223.

radí, jak smysluplně trávit volný čas společně se svými dětmi.⁹³ Přesto, že ne všichni rodiče z rizikových rodin jsou ochotni přijmout pomoc rodinného poradenství, psychoterapeut a vysokoškolský učitel sociální práce Vladimír Labáth uvádí z vlastní zkušenosti až 90% odmítání rodinného poradenství ze strany oslovených rodičů,⁹⁴ lze považovat **rodinné poradenství za perspektivní nástroj prevence kriminality mládeže.**

⁹³ Srov. VIEHOFFOVÁ, H.; REUYSOVÁ, E. *Jak s dětmi trávit volný čas*, s. 5–8.

⁹⁴ Srov. LABÁTH, V. a kol. *Riziková mládež*, s. 118.

5 Závěr

Cílem diplomové práce a šetření, realizovaného v rámci diplomové práce, bylo vyhledat a pojmenovat souvislosti mezi projevy kriminality a využíváním volného času u mládeže, přičemž výzkumný problém byl formulován v předpokladu, že kriminalita mládeže projevovaná v proviněních a v činech jinak trestných souvisí s využíváním volného času a se schopností orientovat se v oblasti volnočasových nabídek a v předpokladu, že mladí delikventi se dopouštějí kriminálních činů, jako nejzávažnějšího stupně rizikového chování, téměř vždy ve svém volném čase. Souvislost fenoménu kriminalita a fenoménu volný čas byla, v rámci výzkumu, vyhledána v delikventním chování nezletilých dětí a mladistvých, kteří se delikvence dopouštěli na Prachaticku, v letech 2009 až 2012, přičemž byla sesbírána a analyzována data 16 mladých delikventů, do 15 případových studií, z celkové množiny 142 osob.

Ve výzkumné zprávě jsem interpretoval souvislosti kriminality a volnočasových aktivit ve vztahu, 1) k faktickým výsledkům výzkumu, 2) ve vztahu k empiricky ověřeným příčinám kriminality, 3) v širším náhledu, který zahrnuje mou interpretaci a mou profesní zkušenost. V rámci výzkumu jsem zjistil, ve vztahu k delikventní mládeži a k volnočasovým aktivitám mládeže, následující souvislosti:

Kriminální jednání mladých delikventů je motivováno touhou uspokojit nároky jejich negativních volnočasových aktivit.

Kriminálně orientované volnočasové aktivity jsou ze strany mladých delikventů úmyslně zvolenou alternativní cestou k získání materiálního profitu.

Absence morálního a etického vědomí u mladých delikventů je predispozicí k volbě negativních volnočasových aktivit.

Nízký společenský status a subkultura nízké společenské vrstvy predisponují u mladých delikventů vznik kriminálně orientovaných volnočasových aktivit.

Absence sociálního a citového zázemí v rodinách mladých delikventů podporuje vznik a trvání negativních volnočasových aktivit.

Preference negativních volnočasových aktivit je ze strany mladých delikventů dobrovolná a záměrná.

Neznalost vhodných volnočasových aktivit u mladých delikventů je způsobena jejich nezájmem o tyto aktivity a jejich neschopností orientovat se v těchto aktivitách.

Faktory, příčinně související s projevenou delikvencí mladých delikventů jsou: osobnost delikventa, úroveň jeho socializace, jeho výchova v rodině, subkultura jeho sociální vrstvy, úroveň jeho vzdělání, jeho hodnotová orientace.

Výše uvedené souvislosti mezi volnočasovými aktivitami a kriminalitou mládeže se v zásadě shodují s empiricky ověřenými souvislostmi, které jsou publikovány v odborné literatuře. Shodují se přesto, že jsem tyto souvislosti získal z analýzy dat pouze nepatrného počtu 16 mladých delikventů. Mezi všemi souvislostmi, okolnostmi a příčinami jsem identifikoval, jako zastřešující faktor, hodnotovou orientaci. Ve výzkumné zprávě nastiňuji, že hodnotovou orientaci mladých lidí považuji za platformu, která zásadně nejvíce ovlivňuje rozhodování mladého člověka o tom, jakým volnočasovým aktivitám se bude věnovat. V kontextu současného společenského klima se objektivní tradiční etické a mravní hodnoty jeví jako upozaděné, překrývané subjektivními, nemravnými hodnotami. Nemravnost je zřetelně výsledovatelná právě u delikventní mládeže. Při svých kontaktech s mladými delikventy, v rámci výkonu své profese, jsem u mnoha z nich postřehl jejich hodnotovou orientaci. Tato orientace u většiny z nich směřovala k vnějším hodnotám, které ostatní můžou vidět, obdivovat či závidět, například pěkné auto, pěkný mobilní telefon, značkové oblečení, účast na drahé dovolené apod. Nezaznamenal jsem u nich žádné vnitřní – duchovní hodnoty, pouze menšina z nich se také orientovala k hodnotě lásky, poněkud však pouze ve formě sebelásky, což se projevovalo především sebelítostí a nadměrnou agresivitou, poněkud k jejich nejbližším, k rodičům apod. Ze zjištěných souvislostí vyvozují, že mladým delikventům chybí především duchovní orientace, mravnost, tj. vnitřní přesvědčení o dobru a vnitřní poznání dobra, oni nerozeznávají, co je to dobro, proto jednájí jaksi pudově, bez rozmyslu, bez ohledu na následky vůči společnosti i vůči sobě samým. Nedovolím si zde hodnotit, co je a co není mravnost, ale ztotožňuji se s vymezením mravnosti jako nepodmíněného kategorického imperativu podle filozofa Immanuela Kanta, který vyzývá k tomu, abychom subjektivně mysleli a konali způsobem, který lze objektivně použít jako všeobecnou normu myšlení a konání, přičemž motivace k takovému myšlení a konání musí vycházet z příčiny, tedy ze správné hodnotové orientace, dříve, nežli z předpokládaného následku – příslibu odměny za dobré jednání.

Mravní jednání pro předpokládané získání odměny však nemá být vnímáno jako něco nepatřičného či nechtěného, pouze by neměl být příslib odměny impulzem k mravnímu konání před motivací vycházející ze správné hodnotové - mravní orientace. Hodnotovou orientaci jednotlivce i celé společnosti spatřuji za všemi zjištěnými souvislostmi jako spojující fundament, na který lze cíleně působit v záměrném posilování a upevňování mravních hodnot, zejména u mládeže. V systematickém a důsledném orientování mládeže k mravním hodnotám, spatřuji výrazný potenciál k eliminaci delikventních a kriminálních projevů mladých lidí, resp. absenci systematické mravní orientace mladých lidí, v převládající prevenci kriminality mládeže, považuji za jeden z faktorů, odpovědných za opakující se a pokračující delikvenci mládeže. Vnímám jako chybné očekávání, že převládající preventivní a represivní působení na rizikové chování mládeže zajistí dostatečnou účinnost předcházení či eliminování takového chování. Bez záměrné a cílené kultivace mravních hodnot u mladých delikventů zůstanou nástroje prevence a represe v rukách institucí pouhými improvizacemi, které si všímají pouze vnější viditelné stránky, ale latentní duchovní svět mladých delikventů ignorují. Jestliže mládež vyrůstá ve společnosti, která toleruje její delikventní projevy anebo společnost na takové projevy reaguje nedostatečně, degraduje tím společenský étos. Pokud se tak děje dlouhodobě, může to být příčinou kulturního úpadku společnosti. Rizikové chování mládeže by nemělo být podceňováno či bagatelizováno.

Současná preventivní politika České republiky v oblasti kriminality mládeže se jeví jako dostatečná v sekundární a v terciální úrovni. Alespoň na základě své místně vymezené profesní zkušenosti a na základě analýzy případových studií jednotlivých delikventů, tak nahlížím na preventivní činnost OSPOD, PMS a PČR v okrese Prachatice. Kurátoři OSPOD a asistenti PMS pracují s mladými delikventy, v rámci svých kompetencí a programů (blíže viz podkapitola 4.1), dobře a ve prospěch samotných delikventů i celé společnosti. Problémy vystupují v reflexi na tyto činnosti u samotných delikventů. Mnoho z nich, přes nadstandartní preventivní pozornost, věnovanou jejich osobním poměrům ze strany institucí, se dopouští delikvence opakovaně a co víc, kontinuálně pokračují v kriminálním jednání i po dosažení plnoletosti (srov. případové studie - přílohy III. až XVII.). Také dobrovolnická činnost občanských sdružení, obecně prospěšných společností a církevních organizací v okrese Prachatice, zaměřená především na volnočasové aktivity mládeže, vykazuje výrazný preventivní potenciál v předcházení kriminalitě mládeže. Nabídka volnočasových

aktivit mládeži ze strany těchto organizací (blíže viz podkapitola 4.2) je široká a dostatečně prezentovaná, přesto tyto nabídky dlouhodobě využívá zejména tzv. neproblémová mládež, kdežto delikventní mládež povětšinou obdobné nabídky, směřované k nim, ignoruje a volnočasové nabídky nevyužívá. Jak je možné, že se u mnoha mladých delikventů veškerá institucionální prevence mine účinkem? Proč mladí delikventi nevyužívají smysluplné volnočasové nabídky a raději volí delikvenci jako náplň svého volného času? Možné odpovědi nabízím v souvislostech, které jsem zjistil v rámci výzkumu, viz výzkumná zpráva.

Mladí delikventi volí aktivitu ve svém volném čase dle své hodnotové orientace. Z analýzy případových studií vyplývá, že tato orientace je vesměs zaměřená materiálně, hédonisticky a sobecky. Prostor pro to, aby byla hodnotová orientace u mládeže včas kultivována a pozitivně ovlivňována, se nabízí v rámci primární prevence, tedy ještě dříve, nežli dojde u mladých lidí k projevům rizikového a kriminálního chování. Primární prevence se tak jeví jako ta nejdůležitější v předcházení kriminality mládeže. V rámci školní edukace vyhodnocuji jako výrazně významnou, pro prevenci kriminality mládeže, etickou výchovu a výuku náboženství (blíže viz podkapitola 4.4) Z výsledků výzkumu a ze své profesní i životní zkušenosti vyvozují, že filozofické vzdělávání mládeže má potenciál trvale efektivně snižovat rizikové chování mládeže a nejenom u mládeže, nýbrž i u kriminálně jednajících dospělých. Velmi dobrým příkladem primární prevence, která zahrnuje etické a náboženské formování mladých lidí, je činnost Salesiánů, řeholního institutu katolické církve, která se věnuje české mládeži především v oblasti jejich volnočasových aktivit, již od roku 1990. Význam preventivního působení Salesiánů je především v principech salesiánské výchovy, které Salesiáni uplatňují ve vztahu k dětem, těmito principy jsou rozum, laskavost, náboženství a osobní vztahy (blíže viz podkapitola 4.5).

V primární, sekundární i terciální prevenci kriminality mládeže zastávají velmi důležitou roli rodiče. Rodinné poměry mladých delikventů se jeví jako aspekt, který, v procesu sociálního zrání dětí, asi nejvíce ovlivňuje jejich rozhodování o tom, jakým volnočasovým aktivitám se budou věnovat. Tento předpoklad vystupuje zejména v případových studiích jednotlivých delikventů a je také potvrzován empiricky v odborné literatuře (blíže viz podkapitola 2.3.2). Častým problémem je nezpůsobilost rodičů delikventních dětí orientovat je k mravním hodnotám a ke správným

volnočasovým aktivitám. Děti se sice dozví o morálních, etických a mravních hodnotách ve školním či v mimoškolním prostředí, ale často doma u rodičů tyto hodnoty nenalézají. Důsledkem může být, že jsou v domácím prostředí špatně socializovány. Rodičům lze s výchovou dětí odborně pomoci, za předpokladu, že rodiče přiznají své selhávání při výchově svých dětí a souhlasí s odbornou pomocí, například s rodinným poradenstvím (blíže viz podkapitola 4.2). Rodiče i děti z rodin, které nenaplní všechny své funkce, zejména funkci výchovnou a citovou, mohou využít služeb mentora, jakéhosi vedoucího rádce, který může pomáhat jak celé rodině, tak i jednotlivým členům rodiny. Takovými mentory mohou být i kamarádi, sousedé, spolupracovníci v práci, učitelé ve škole, příbuzní, každý, kdo je dostatečně empatický a ochotný pomoci, pokud je o pomoc požádán dětmi či rodiči, kteří jsou ochotni naslouchat. V rámci volnočasových aktivit se takovým mentorem může dítěti stát například trenér či animátor. Sociální vazby, které takto vzniknou, mohou napomoci nově zformovat a stabilizovat dříve nefunkční rodinné prostředí, zejména vztah rodičů k dětem, které se pak mohou naplno rozvíjet v procesu svého zrání.

V diplomové práci jsem se pokusil odpovědět na otázku: *jaké souvislosti lze nalézt mezi kriminálními projevy mládeže a využíváním volného času mládeží* v širším náhledu, který vychází nejen z výsledků provedeného výzkumu, ale také z mé profesní i životní zkušenosti. Zpracováním tématu nabízím inspiraci k vlastnímu zamyšlení nad otázkou, k jakým hodnotám směřuje dnešní mladá generace a jak s tímto směřováním souvisí negativní či kriminální volnočasové aktivity delikventní mládeže.

Seznam použitých zdrojů

Monografické publikace

ARTERBURN, S.; BURNS, J. *Nebezpečné pády, průvodce úskalími dospívání*. Brno: Nová naděje, 2002. ISBN 80-86077-04-7.

BOCAN, M. a kol. *Děti v ringu dnešního světa. Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let*. Praha: NIDM MŠMT, 2012. ISBN 978-80-87449-24-0.

BRUMOVSKÁ, T.; SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, G. *Mentoring*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-772-5.

GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

GÜNTHER, K. *Kriminologie*. Praha: C. H. Beck, 1994. ISBN 80-7179-002-8.

HEJDA, J.; HEŘMAN, R. *Kriminologie*. VŠE Praha: Oeconomica, 2006.
(Dostupné na VŠE Praha, Fakulta managementu, Jindřichův Hradec)

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HORÁK, Z. *Círky a české školství*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3623-5.

CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR a PČR, Úřad vyšetřování pro ČR, 2. Vydání, 1998.

JEDLIČKA, R a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

- KAISER, G. *Kriminologie*. Praha: C. H. Beck, 1994. ISBN 80-7179-002-8.
- KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0126-7.
- LABÁTH, V. a kol. *Riziková mládež*. Praha: Slon, 2001. ISBN 80-85850-66-4.
- MATOUŠKOVÁ, I. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4580-0.
- MATOUŠEK, O.; MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence. Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
- MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Togga, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.
- MUNKOVÁ, G. *Sociální deviace*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0279-2.
- PEMOVÁ, T; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.
- PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.
- SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.
- SVOBODOVÁ, Z. a kol. *Důstojně a radostně*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2012. ISBN 978-80-86057-75-0.
- SVOBODOVÁ, Z. a kol. *K etické výchově*. Praha: Karez, 2011. ISBN 978-80-905117-0-5.

VIEHOFFOVÁ, H.; REUYSOVÁ, E. *Jak s dětmi trávit volný čas*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-073-1.

Elektronické zdroje

DĚTSKÝ WEB MĚSTSKÉ KNIHOVNY PRACHATICE. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.knih-pt.cz/detskyweb/>>.

DIECÉZNÍ CENTRUM MLÁDEŽE PŘI BISKUPSTVÍ ČESKOBUDĚJOVICKÉM. *DCŽM Ktiš, Diecézní centrum života mládeže sv. Floriána*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://dcm.bcb.cz/DCZM-Ktis>>.

DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE. *Prachatice, Ševčíkova 273*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.ddm-prachatice.cz/dum-deti-a-mladeze-prachatice-o-nas>>.

ETICKÁ ŠKOLA. *Ocenění pro školy*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.etickaskola.cz/>>.

ETICKÁ VÝCHOVA ČESKÁ REPUBLIKA. *Zavádění předmětu ETV do základních a středních škol*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.etickavychova.cz/ops/>>.

ICM PRACHATICE. *Informační centrum pro mládež*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.oskrebul.cz/icm/>>.

IMPAKT. *Společnost pro aktivaci periferií*. [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.impakt.cz/cs/IMPAKT.html>>.

JUGENDKRIMINALITÄT-BDK: BUND DEUTSCHER KRIMINALBEAMTER.
Wege zur Bekämpfung der Jugendkriminalität. [on-line]. 2010 [cit. 2014-01-13].
Dostupné na WWW: <<http://www.bdk.de/der-bdk/positionspapiere/jugendkriminalit>>.

KAPLÁNEK, M. *Nauka o volném čase* [on line]. České Budějovice: TF JU, 2011 [cit. 2013-09-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/617191935b911b6b>>.

MĚSTO PRACHATICE. *Komunitní plán sociálních služeb ORP Prachatice 2012 - 2014.* Pdf [on-line]. 2013 [cit. 2013-09-26]. Dostupné na WWW: <http://www.prachatice.cz/n_soblast_kpss.html>.

MŠMT. *Strategie primární prevence 2013-2018.doc.* [on-line]. 2013 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/file/28077>>.

MŠMT. *Tématické oblasti, MŠMT ČR.* [on-line]. 2013 [cit. 2013-09-18]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/mladez/tematicke-oblasti>>.

MŠMT. *Upravený rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, verze platná od 01.09.2013.* [on-line]. 2013 [cit. 2014-03-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>>.

NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ CÉČKO. *Portus Prachatice.* [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <http://www.portusprachatice.cz/nzdm-cecko_167.html>.

NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ COOLNA. *Portus Prachatice.* [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.portusprachatice.cz/cenik.html>>.

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Rady Policie ČR a informace o prevenci.* [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/rady-policie-cr-a-informace-o-prevenci-143872.aspx>>.

- PRIMÁRNÍ PREVENCE PHÉNIX. *Portus Prachatice*. [on-line]. 2014
[cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <http://www.portusprachatice.cz/primarni-prevence-phenix_168.html>.
- ROMSKÉ SDRUŽENÍ PRACHATICE. *Lungo Drom – Dlouhá Cesta*. [on-line]. 2014
[cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://romano-pt.blog.cz/>>.
- SALESIÁNSKÉ HNUTÍ MLÁDEŽE. *SHM Klub Vimperk*. [on-line]. 2014
[cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: <<http://vimperk.shm.cz/co-delame-vimperk/>>.
- KAPLÁNEK, M. Volný čas (skriptum). *Pedagogika volného času*, s. 5. [on-line]. České Budějovice: TF JU, 2013 [cit. 2013-09-18]. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz/katedry/pednov/osoby/kocerova/vyuka>>.
- VEBER, T., BAUMAN, P. *Metodická pomůcka ke zpracování závěrečných prací* [on line]. České Budějovice: TF JU. 2010 [cit. 2013-01-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/08e7dfe316146697>>.
- VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Úmluva o právech dítěte*. [on-line]. 2008
[cit. 2014-01-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=42656&tmplid=50>>.

Legislativní zdroje

SBÍRKA ZÁKONŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*, podle stavu ke dni 01.01.2013.

SBÍRKA ZÁKONŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)*, podle stavu ke dni 01.01.2013.

SBÍRKA ZÁKONŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*, podle stavu ke dni 24.09.2013.

SBÍRKA ZÁKONŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě*, podle stavu ke dni 24.09.2013.

Policejní zdroje

POLICEJNÍ PREZIDIUM ČESKÉ REPUBLIKY. *ESSK – KŘP Jihočeského kraje - ÚO Prachatice – Kriminalita dětí – období 2009 – 2012.*

PČR, OOK SKPV ÚO PRACHATICE, ETR. *Dokumentace trestních řízení ve věcech mladistvých a nezletilých, vedených v letech 2009 až 2012.*

Seznam zkratek

DCŽM	-----	Diecézní centrum života mládeže
DDM	-----	Dům dětí a mládeže
ESSK	-----	Evidenčně statistický systém kriminality
ETŘ	-----	Elektronická evidence trestního řízení
ICM	-----	Informační centrum pro mládež
KŘP	-----	Krajské ředitelství policie
MŠMT	-----	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
OOK	-----	Oddělení obecné kriminality
ORP	-----	Obec s rozšířenou působností
O. S.	-----	Občanské sdružení
OSPOD	-----	Oddělení sociálně právní ochrany dětí
PČR	-----	Policie České republiky
PIS	-----	Preventivně informační skupina
PMS	-----	Probační a mediační služba
PPP	-----	Pedagogicko-psychologická poradna
RVP	-----	Rámcový vzdělávací program
SHM	-----	Salesiánské hnutí mládeže
SKPV	-----	Služba kriminální policie a vyšetřování
SWOT	-----	Silné stránky, slabé stránky, příležitosti, hrozby
ÚO	-----	Územní odbor

Seznam příloh

- PŘÍLOHA I. ----- Tabulky č. 1 a č. 2
PŘÍLOHA II. ----- Tabulky č. 3 a č. 4
PŘÍLOHA III. ----- Případ Adam
PŘÍLOHA IV. ----- Případ Boris
PŘÍLOHA V. ----- Případ Cyril
PŘÍLOHA VI. ----- Případ David
PŘÍLOHA VII. ----- Případ Emil
PŘÍLOHA VIII. ----- Případ Filip
PŘÍLOHA IX. ----- Případ Gustav
PŘÍLOHA X. ----- Případ Hynek
PŘÍLOHA XI. ----- Případ Iveta
PŘÍLOHA XII. ----- Případ Jitka
PŘÍLOHA XIII. ----- Případ Kamil
PŘÍLOHA XIV. ----- Případ Lukáš
PŘÍLOHA XV. ----- Případ Marek
PŘÍLOHA XVI. ----- Případ Nikolas
PŘÍLOHA XVII. ----- Případ bratrů Olivera a Petra

Zdroj příloh: Vlastní výzkum

PŘÍLOHA I.

Tabulka č. 1: Rok 2009

V roce 2009 spáchalo čin jinak trestný celkem 17 nezletilých pachatelů a provinění celkem 27 mladistvých pachatelů, přičemž podíl těchto osob na celkové kriminalitě činil úhrnem 6,74 %.

čin jinak trestný anebo provinění	spáchal nezletilý anebo mladistvý (počet osob)	podíl v % na celkové kriminalitě
Loupež	1	16,67
Násilí na úřední osobě	1	33,33
Úmyslné ublížení na zdraví	1	04,55
Porušování domovní svobody	1	11,11
Krádeže vloupáním	8	13,56
Krádeže prosté	16	20,25
Podvod	1	11,11
Poškození cizí věci	2	22,22
Výtržnictví	2	05,71
Sprejerství	1	100,0
Maření výkonu úředního rozh.	1	01,96
Silniční dopravní nehoda	1	04,00
Statisticky nejmenované činy	8	11,76
	Celkem 44 osob	podíl činí 6,74 %

Tabulka č. 2: Rok 2010

V roce 2010 spáchalo čin jinak trestný celkem 7 nezletilých pachatelů a provinění celkem 31 mladistvých pachatelů, přičemž podíl těchto osob na celkové kriminalitě činil úhrnem 5,32 %.

čin jinak trestný anebo provinění	spáchal nezletilý anebo mladistvý (počet osob)	podíl v % na celkové kriminalitě
Násilí na úřední osobě	3	09,37
Porušování domovní svobody	1	07,14
Krádeže vloupáním	8	07,14
Krádeže prosté	17	17,53
Zpronevěra	1	16,67
Poškození cizí věci	1	07,69
Výtržnictví	2	06,25
Úmyslné založení požáru	1	100,0
Maření výkonu úředního rozh.	1	01,85
Ohrožení pod vlivem alkoholu	1	02,13
Statisticky nejmenované činy	2	28,57
	celkem 38 osob	podíl činí 5,32 %

Zdroj dat: Evidenčně statistický systém kriminality Policejního prezidia České republiky.

PŘÍLOHA II.

Tabulka č. 3: Rok 2011

V roce 2011 spáchalo čin jinak trestný celkem 5 nezletilých pachatelů a provinění celkem 22 mladistvých pachatelů, přičemž podíl těchto osob na celkové kriminalitě činil úhrnem 4,17 %.

čin jinak trestný anebo provinění	spáchal nezletilý anebo mladistvý (počet osob)	podíl v % na celkové kriminalitě
Loupež	1	11,11
Násilí na úřední osobě	3	17,64
Porušování domovní svobody	2	28,57
Znásilnění	1	50,00
Ostatní mravnostní činy	2	100,0
Krádeže vloupáním	5	04,85
Krádeže prosté	9	07,89
Poškození cizí věci	1	14,29
Výtržnictví	2	06,67
Statisticky nejmenované činy	1	12,50
	celkem 27 osob	podíl činí 4,17 %

Tabulka č. 4: Rok 2012

V roce 2012 spáchalo čin jinak trestný celkem 10 nezletilých pachatelů a provinění celkem 23 mladistvých pachatelů, přičemž podíl těchto osob na celkové kriminalitě činil úhrnem 5,14 %.

čin jinak trestný anebo provinění	spáchal nezletilý anebo mladistvý (počet osob)	podíl v % na celkové kriminalitě
Loupež	2	40,00
Násilí na úřední osobě	1	03,57
Porušování domovní svobody	1	10,00
Pohlavní zneužívání	3	60,00
Krádeže vloupáním	1	02,17
Krádeže prosté	15	14,56
Poškození cizí věci	2	22,22
Výtržnictví	1	03,57
Sprejerství	3	75,00
Podávání alkoholu mládeži	1	50,00
Silniční dopravní nehoda	1	02,78
Hanobení etnické skupiny	1	50,00
Statisticky nejmenované činy	1	16,67
	celkem 33 osob	podíl činí 5,14 %

Zdroj dat: Evidenčně statistický systém kriminality Policejního prezidia České republiky.

PŘÍLOHA III.

Případ Adam

Adam se narodil ke třem starším sourozencům, do úplné rodiny. Když byli Adamovi čtyři roky, rodiče se rozvedli a otec, invalidní důchodce, se z rodiny odstěhoval. Všechny děti byly soudně svěřeny do péče matky. Matka, pracující zaměstnanec, si po odchodu otce přivedla do rodiny nového muže, také pracujícího zaměstnance. Dva starší bratři Adama byli později soudně svěřeni do pěstounské péče cizím lidem. Adam a jeho starší sestra byli později, na základě svého přání, soudně svěřeny do péče otce a od matky se odstěhovali. Adam nadále vyrůstal pouze s invalidním otcem a svou starší sestrou.

Na cestu delikvence vykročil Adam ve svých třinácti letech. Výrazné kázeňské problémy v základní škole vyústily v jeho preventivně výchovný pobyt ve středisku výchovné péče. Následně byl Adam soudně svěřen do pěstounské péče své tetě a strýci. Pro přetrvávající výchovné problémy stanovil a vykonával Městský úřad nad čtrnáctiletým Adamem sociálně právní dohled. V patnácti letech věku, pro zhoršující chování, byl Adam soudně umístěn do diagnostického ústavu a následně soudně umístěn do výchovného ústavu. Jako šestnáctiletý, na žádost matky, byl Adam soudně svěřen zpět do péče matky a jeho ústavní výchova byla soudně zrušena. Následně Adam začal studovat střední odborné učiliště, přičemž studium předčasně ukončil, pro nedocházku do školy, špatné chování k učitelům, špatný prospěch a nezáměr matky o studijní záležitosti syna.

Adam byl fyzicky zdravý, nikdy se neléčil na psychiatrii, byl pravidelným kuřákem cigaret, pravidelně pil alkohol a občasné užíval nejmenované psychotropní látky. Neměl žádné vyhraněné zájmy, nenavštěvoval žádné zájmové kroužky ani kulturní a sportovní zařízení pro mladé, nebyl členem žádné církve ani náboženské organizace. Adam aktivně nevyužíval žádné volnočasové nabídky ve výchovném ústavu, v základní škole, ve středním odborném učilišti ani v místě svého trvalého bydliště. Zájmovou osobou policie se Adam stal ve svých třinácti letech. Do dosažení své plnoletosti Adam spáchal tři přestupky a celkem sedmkrát byl subjektem trestního řízení, vedeném proti němu.

Kriminální činy

Krádež, trestní věc policejně odložena pro nezletilost + navržena k projednání soudem pro mládež.

Výtržnictví + Poškození cizí věci, trestní stíhání soudně zastaveno pro již uložený vyšší trest za jiný čin.

Neoprávněné užívání cizí věci + Řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, odsouzen k trestnímu opatření podmíněně + zákaz řízení motorových vozidel.

Neoprávněné užívání cizí věci + Řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění + Ohrožení pod vlivem návykové látky, odsouzen k trestnímu opatření podmíněně + zákaz řízení motorových vozidel + povinná náhrada způsobené škody + dohled probačního úředníka.

Výtržnictví, trestní stíhání soudně podmíněně zastaveno, Adam napravil následek ještě předsoudním projednáním věci.

Neoprávněné užívání cizí věci + Ohrožení pod vlivem návykové látky + Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, odsouzen k trestnímu opatření obecně prospěšných prací + zákaz řízení motorových vozidel.

Krádež ve spolupachatelství, soudně upuštěno od potrestání s ohledem na jiné soudní rozhodnutí v jiné trestní věci mladistvého.

Přestupky

Natankoval benzín do vozidla u čerpací stanice a úmyslně odjel bez zaplacení, oznámen k projednání na úřad. Způsobil dopravní nehodu a místo dopravní nehody nedovoleně opustil, oznámen k projednání na úřad. Odcizil lahve s alkoholem, v areálu firemní provozovny, oznámen k projednání na úřad.

V rámci trestního řízení Adam pasivně a účelově spolupracoval s Probační a mediační službou, do té míry, aby dosáhl hodnocení „osvědčil se“. Důvody, které Adam sám uváděl při zdůvodňování a objasňování svého delikventního chování: „...pořád mi chybí peníze, potřeboval jsem pít alkohol, protože ho mám rád, udělal jsem to, protože jsem byl opilý, měl jsem vztek na všechny, lidi se na mne divně koukali, můžu si už dělat, co chci, udělal jsem to pro kamarády, chovali se ke mně agresivně, tak jsem se jenom bránil, chtěl jsem se jenom projet, vím, že nemám řidičák, ten ale nepotřebuju, já umím jezdit, tak co?, vůbec mne nenapadlo, že opilý nesmím řídit, ukradl jsem to, protože kamarádi to ukradli taky, ukradl jsem to, protože se to mohlo hodit...“.

Zdroj: Vlastní výzkum

PŘÍLOHA IV.

Případ Boris

Boris se narodil ke starší sestře, do úplné rodiny. Když byl Borisovi jeden rok, rodiče se rozvedli a otec se z rodiny odstěhoval. Děti byly soudně svěřeny do péče matky. Matka vychovávala Borise a jeho sestru sama. Když bylo Borisovi jedenáct let, matka se přestěhovala i s dětmi ke svému příteli. Matka i její přítel byli pracující zaměstnanci. Boris nadále vyrůstal s matkou a s jejím přítelem, svou starší sestrou a mladším bratrem, narozeným ze vztahu matky a jejího přítele.

Na cestu delikvence vykročil Boris ve svých jedenácti letech. Výrazné kázeňské problémy v základní škole vyústily v jeho pravidelné návštěvy střediska výchovné péče a pravidelné návštěvy dětské psychologičky. Po ukončení povinné školní docházky začal Boris studovat střední odborné učiliště, studium po šesti měsících ukončil a začal studovat jiné odborné učiliště, studium opět po šesti měsících ukončil a začal studovat další, třetí učiliště, jehož studium také po šesti měsících ukončil. Jako nekvalifikovaný se poté, ve svých šestnácti letech věku, přihlásil na Úřad práce jako uchazeč o zaměstnání. Jako sedmnáctiletý nastoupil do nemocnice coby nemocniční zřízenec, po jednom měsíci zaměstnání ukončil a opět se přihlásil na Úřad práce. Z evidence uchazečů o zaměstnání byl po třech měsících Úřadem práce sankčně vyřazen pro nespolečnost. Ve stejném roce nabídl Městský úřad Borisovi a jeho matce rodinnou terapii pro matku a dobrovolný pobyt Borise v diagnostickém ústavu pro mládež. Matka i syn nabídky odmítli. Krátce před dosažením své plnoletosti byl Boris Úřadem práce opět přijat do evidence jako žadatel o zaměstnání.

Boris byl fyzicky zdravý, nikdy se neléčil na psychiatrii, byl pravidelným kuřákem cigaret, pravidelně pil alkohol a občasně experimentoval s nejmenovanými psychotropními látkami. Měl jeden vyhraněný zájem, aktivní fotbal, kterému se věnoval aktivně na základní škole, jinak nenavštěvoval žádné zájmové kroužky, po ukončení základní školy zanechal i aktivního fotbalu a začal pravidelně navštěvovat nonstop bary a herny. Nebyl členem žádné církve ani náboženské organizace. Boris aktivně nevyužíval žádné volnočasové nabídky ve středním odborném učilišti, pouze aktivně využíval závadové volnočasové nabídky v místě svého trvalého bydliště (nonstop bary, herny). Zájmovou osobou policie se Boris stal ve svých šestnácti letech. Do dosažení své plnoletosti Boris spáchal šest přestupků a celkem čtyřikrát byl subjektem trestního řízení, vedeném proti němu.

Kriminální činy

Krádež ve spolupachatelství, odsouzen k trestnímu opatření odnětí svobody podmíněně + výchovné omezení zdržení se užívání návykových látek + povinná náhrada způsobené škody.

Výtržnictví ve spolupachatelství + Ublížení na zdraví + Násilí proti úřední osobě ve spolupachatelství, odsouzen k trestnímu opatření odnětí svobody podmíněně + výchovné omezení zdržení se užívání návykových látek.

Ublížení na zdraví + Výtržnictví + pokračující Krádež ve spolupachatelství + pokračující Porušování domovní svobody ve spolupachatelství, odsouzen k trestnímu opatření obecně prospěšných prací + povinná náhrada způsobené škody.

Krádež ve spolupachatelství, trestní stíhání soudně zastaveno pro již uložený vyšší trest za jiný čin.

Přestupky

V podnapilém stavu v baru konzumoval alkohol, oznámen k projednání na úřad. Odcizil kosmetiku a potraviny v obchodě, oznámen k projednání na úřad. Slovně napadl vulgárními a sprostými výrazy prodavačku v obchodě, oznámen k projednání na úřad. V podnapilém stavu na diskotéce konzumoval alkohol, oznámen k projednání na úřad. Zdržoval se v podnapilém stavu na veřejném místě, oznámen k projednání na úřad. V podnapilém stavu v baru fyzicky napadl ostatní hosty, oznámen k projednání na úřad.

V rámci trestního řízení Boris nespolečnostoval s Probační a mediační službou, spolupracoval pouze se svou matkou, která za syna uhradila všechnu škodu, způsobenou Borisovo kriminálními činy. Důvody, které Boris sám uváděl při zdůvodňování a objasňování svého delikventního chování: „...nerozuměl jsem si s přítelem mámy, máma se více věnovala jemu, než mně, chtěl jsem na sebe upozornit, alkohol mi pořád dávají neznámí muži, neznám je a neumím je popsat, sám nevím, proč jsem to udělal, měl jsem vztek, chtěli to tak udělat moji kamarádi, potřeboval jsem sehnat peníze, nechtěli si ode mne koupit alkohol, tak jsem je srovnal, pouze jsem se bránil napadení, napadlo mne, že bych si to mohl vzít, potřeboval jsem benzín, napadlo mne, že bych se mohl podívat dovnitř, napadlo mne, že by se to dalo dobře prodat, byl jsem zvědavý, co tam najdu...“.

Zdroj: Vlastní výzkum

PŘÍLOHA V.

Případ Cyril

Cyril se narodil ke třem starším sourozencům, do úplné rodiny. Když bylo Cyrilovi pět let, rodiče se rozvedli a otec se z rodiny odstěhoval. Děti byly soudně svěřeny do péče matky. Matka vychovávala Cyrila a jeho sourozence sama, vlivem své značné promiskuity však do rodiny opakovaně přiváděla, na krátkou dobu, různé muže, kteří v rodině krátce pobýli a zase z rodiny odcházeli, aniž by se na výchově Cyrila jakkoliv podíleli. Když bylo Cyrilovi sedm let, byl nad jeho výchovou, z důvodu jeho nezralosti a z důvodu slabého výchovného působení matky, soudně stanoven sociálně právní dohled. Matka byla pracující zaměstnanec.

Na cestu delikvence vykročil Cyril ve svých jedenácti letech. Výrazné kázeňské problémy v základní škole se spojovali s jeho nadměrnou absencí ve škole, z větší části neomluvenou, která vyústila ve dvojnásobný trestání matky. Postoj matky k Cyrilovi byl dlouhodobě vlažný, až téměř lhostejný, Cyrilovo absenci ve škole neomlouvala a bagatelizovala. Cyril, v důsledku postoje své matky k němu, si dělal, co sám chtěl. V základní škole se choval hrubě ke spolužákům i k vyučujícím, byl vznětlivý, popudlivý a snažil se své okolí zastrašovat, cíleně své romské spolužáky, skrze otevřenou propagaci rasismu, proto byl jak učiteli, tak i spolužáky neoblíben. Matka odmítala nevhodné chování Cyrila řešit, jak se školou, tak i s OSPOD, s odůvodněním, že Cyril je jako ona, když byla dítě a její rodiče s tím také nic nenadělali, tak jak s tím může udělat něco ona?. Po ukončení povinné školní docházky Cyril odmítl možnost dalšího vzdělávání jako zbytečnost a stal se mladistvým nezaměstnaným.

Cyril byl fyzicky zdravý, nikdy se neléčil na psychiatrii, byl pravidelným kuřákem cigaret, občasně pil alkohol, neměl žádné zkušenosti s užíváním psychotropních látek. Neměl žádné vyhraněné zájmy, na základní škole nenavštěvoval žádné zájmové kroužky. Aktivně nevyužíval žádné volnočasové nabídky v místě svého bydliště. Nebyl členem žádné církve ani náboženské organizace. Zájmovou osobou policie se Cyril stal ve svých třinácti letech. Do svých šestnácti let věku Cyril spáchal tři přestupky a celkem dvakrát byl subjektem trestního řízení, vedeném proti němu.

Kriminální činy

Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny, trestní věc policejně odložena pro nezletilost + navržena k projednání soudem pro mládež.

Krádež ve spolupachatelství + Porušování domovní svobody ve spolupachatelství, trestní věc policejně odložena pro důkazní nouzi.

Přestupky

Odcizil peníze, flash disk a mobilní telefon z volně ložené kabelky na školním hřišti základní školy, oznámen k projednání na úřad. V podnapilém stavu slovně napadl vulgárními a sprostými výrazy servírku v baru, oznámen k projednání na úřad. Házela koule ze špinavého sněhu do oken bytu sousedky, přes její protesty, oznámen k projednání na úřad.

V rámci trestního řízení Cyril nespolupracoval s Probační a mediační službou. Důvody, které Cyril sám uváděl při zdůvodňování a objasňování svého delikventního chování: „...vzal jsem si to jen tak, chtěl jsem to, nadával mi, že jsem feťák, tak jsem ho zmlátil, smáli se mi, byla na mne drzá, škola mne nebavila, cikáni mi vadí, protože kradou, máma mi říkala, že do školy nemusím jít, když nechci, učitelé jsou na mne zasedlí, chtěl jsem to prodat a získat tak peníze, nic jsem neudělal, to jsou všechno lži, to jsem neudělal já, vím kdo, ale neřeknu to, to všechno moji kamarádi, nebudu se k tomu vyjadřovat, nechci ublížit kamarádům...“.

Zdroj: Vlastní výzkum

PŘÍLOHA VI.

Případ David

David se narodil ke dvěma starším sourozencům, do úplné rodiny. Otec i matka Davida byli pracující zaměstnanci. Davida vychovávali otec i matka společně až do jeho dospělosti.

Na cestu delikvence vykročil David ve svých třinácti letech. Výrazné kázeňské problémy v základní škole vyústily v jeho dobrovolné návštěvy střediska výchovné péče, kde absolvoval především skupinové terapie, za účelem kultivace jeho chování vůči spolužákům na základní škole, vůči kterým projevoval agresivitu, vulgární vyjadřování a fyzické napadání. Ve čtrnácti letech věku byl David, na základě psychologického vyšetření, diagnostikován jako rozumově podprůměrný, s výraznou emocionální inklinací k negativistickému chování. Davidovy rodiče se školou záměrně nespolečně pracovali při řešení výchovných problémů syna, škole dávali za vinu, že neumí Davida výchovně usměrnit, naopak se Davida zastávali s argumentací, že David má problémy s chováním jenom ve škole, doma se chová dobře, takže problém byl podle rodičů ve škole, nikoliv v Davidovi. Davidovo špatné prospěch také odmítali řešit, s tím, že jiné děti se také špatně učí a přesto z nich nikdo nedělá grázly, ale z jejich syna grázla ve škole dělají, přitom on je doma hodný. Po ukončení základní povinné školní docházky začal David studovat střední odborné učiliště, přičemž studium předčasně ukončil, pro nedocházku do školy, špatné chování k učitelům a špatný prospěch. K ukončení svého studia sdělil, že ho to nebaví do školy chodit, že radši půjde někam pracovat. Následně se, ve svých sedmnácti letech věku, jako nekvalifikovaný, přihlásil na Úřad práce.

David byl fyzicky zdravý, nikdy se neléčil na psychiatrii, byl pravidelným kuřákem cigaret, pravidelně pil alkohol a občasně užíval nejmenovanou psychotropní látku. Neměl žádné vyhraněné zájmy, nenavštěvoval žádné zájmové kroužky v základní škole ani sportovní zařízení pro mladé, nebyl členem žádné církve ani náboženské organizace. Adam aktivně nevyužíval žádné volnočasové nabídky v místě svého bydliště ani ve středním odborném učilišti. V místě svého bydliště pouze pravidelně navštěvoval diskotéky a nonstop bary, občasně i herny. Zájmovou osobou policie se David stal ve svých šestnácti letech. Do dosažení své plnoletosti David spáchal jeden přestupek a celkem devětkrát byl subjektem trestního řízení, vedeném proti němu.

Kriminální činy

Řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, trestní stíhání soudně podmíněně zastaveno s přihlédnutím k osobním poměrům mladistvého.

Krádež ve spolupachatelství + Poškození cizí věci + Porušování domovní svobody + Ohrožení pod vlivem návykové látky, odsouzen k trestnímu opatření odnětí svobody podmíněně + zákaz řízení motorových vozidel + povinná náhrada způsobené škody + výchovné omezení zdržení se užívání návykových látek.

Krádež + Poškození cizí věci, odsouzen k trestnímu opatření odnětí svobody podmíněně.

Krádež ve spolupachatelství, soudně upuštěno od potrestání s ohledem na jiné soudní rozhodnutí v jiné trestní věci mladistvého.

Zpronevěra, trestní věc policejně odložena, nedošlo k provinění.

Krádež + Neoprávněné užívání cizí věci, trestní věc policejně odložena, nedošlo k provinění.

Krádež ve spolupachatelství, soudně upuštěno od potrestání s ohledem na jiné soudní rozhodnutí v jiné trestní věci mladistvého.

Ohrožení pod vlivem návykové látky, odsouzen k výchovnému omezení zdržení se užívání návykových látek.

Krádež ve spolupachatelství, soudně upuštěno od potrestání s ohledem na jiné soudní rozhodnutí v jiné trestní věci mladistvého.

Přestupky

Odcizil fotbalový míč na fotbalovém stadionu, oznámen k projednání na úřad.

V rámci trestního řízení David aktivně spolupracoval s Probační a mediační službou, i se svými rodiči, kteří za syna uhradili z větší části škodu, způsobenou Davidovo kriminálními činy. Důvody, které David sám uváděl při zdůvodňování a objasňování svého delikventního chování: „...*napadlo mne, že to nikomu nebude chybět, chtěl jsem ukázat, že na to mám, pořád se vyťahovala, že to mají doma luxusní, tak mne napadlo si tam pro něco dojit, nevěděl jsem, jak bych mohl jinak přijít k penězům, byl jsem opilý, nechal jsem se přemluvit, já jsem to nechtěl, ale ostatní to chtěli, už si nepamatují, proč jsem to udělal, oni lžou, nebyl jsem tam, naštvála mne přítelkyně, nevím, proč to o mně říkají, nevím, jak se ta flaška dostala*

k domu, kde bydlím, chtěli to prodat na mojí občanku, tak jsem jim to dovolil, nevěděl jsem, že to jsou kradený věci, hážou to na mně, chtějí si zachránit zadek, doufal jsem, že mne policajti nechytí, nebudu k tomu vypovídat...“.

Zdroj: Vlastní výzkum

PŘÍLOHA VII.

Případ Emil

Emil se narodil ke třem starším polorodým sourozencům, svobodné matce, do rodiny, kde spolu žili v jedné domácnosti matka Emila, její čtyři děti a přítel matky, který není otcem žádného z dětí. Emila vychovávala matka společně se svým přítelem. V době svého dospívání byl Emil doma svědkem opakovaného fyzického týrání matky ze strany jejího přítele. Ten fyzicky napadal i Emila, když se Emil snažil vstupovat do sporů mezi matkou a jejím přítelem. Emil se proto, ve svých deseti letech věku, se souhlasem matky, odstěhoval z rodiny ke své, už zletilé, polorodé sestře. Matka i její přítel byli pracující zaměstnanci.

Na cestu delikvence vykročil Emil ve svých jedenácti letech. V základní škole měl průměrné kázeňské problémy, nijak extrémně nevybočoval, extrémně se však projevoval v mimoškolním prostředí. Vůči svým vrstevníkům, během volnočasových aktivit, se Emil projevoval fyzicky agresivně a dopouštěl se vůči jejich věcem opakovaných drobných krádeží. Vzhledem k tomuto stavu byl Emil jako patnáctiletý dobrovolně zařazen do programu *Právo na každý den*, při Probační a mediační službě, do programu však nikdy nenastoupil. Po ukončení povinné školní docházky začal Emil studovat střední odborné učiliště, studium však nedokončil, se zdůvodněním, že ho škola nebaví, do školy se proto nevrátí a začne pracovat. Následně se, ve svých šestnácti letech věku, jako nekvalifikovaný, přihlásil na Úřad práce coby uchazeč o zaměstnání.

Emil byl fyzicky zdravý, nikdy se neléčil na psychiatrii, byl pravidelným kuřákem cigaret, občasně pil alkohol, neměl žádné zkušenosti s užíváním psychotropních látek. Neměl žádné vyhraněné zájmy, nenavštěvoval žádné zájmové kroužky na základní škole, ani ve středním odborném učilišti. Nebyl členem žádné církve ani náboženské organizace. Emil aktivně nevyužíval žádné volnočasové nabídky v místě svého trvalého bydliště. Zájmovou osobou policie se Emil stal ve svých třinácti letech. Do svých šestnácti let věku Emil spáchal pět přestupků a celkem třikrát byl subjektem trestního řízení, vedeném proti němu.

Kriminální činy

Krádež + Porušování domovní svobody, soudně zproštěn obžaloby pro důkazní nouzi.

Krádež ve spolupachatelství, odsouzen k trestnímu opatření odnětí svobody podmíněně + povinná náhrada způsobené škody.

Krádež, trestní stíhání policejně odloženo, pro neposkytnutí souhlasu poškozeného s trestním stíháním mladistvého.

Přestupky

Na autobusovém nádraží fyzicky napadl svého spolužáka, udeřil ho pěstí do obličeje, věc policejně odložena pro nezletilost + projednána na OSPOD. Odcizil z prádelni šňůry různé druhy dámského oblečení, sušícího se na balkoně bytu sousedky, v místě jeho trvalého bydliště, oznámen k projednání na úřad. Odcizil ve spolupachatelství moped a sportovní batoh z volně přístupné zahrady, oznámen k projednání na úřad. Řídil moped na pozemní komunikaci bez potřebného řidičského oprávnění, oznámen k projednání na úřad. Odcizil z volně přístupné zahrady dvacet vratných lahví, svazek klíčů a jednu lahev s tvrdým alkoholem, oznámen k projednání na úřad.

V rámci trestního řízení Emil nespolupracoval s Probační a mediační službou, přesto, že svou aktivní spolupráci přislíbil on i jeho matka. Matka za syna uhradila všechnu škodu, způsobenou Emilovo kriminálními činy. Důvody, které Emil sám uváděl při zdůvodňování a objasňování svého delikventního chování: „...*praštil jsem ho jen tak, nevím už, proč, všechny věci jsem vrátil, tak se nic nestalo né?, nešel jsem to nahlásit, protože je můj bratranec, nepamatuji si, proč jsem tam byl, nepamatuji si, proč jsem tam vlezl, nepamatuji si, proč jsem to vzal, potřebovali jsme peníze, potřebovali jsme benzín, chtěl jsem jim dokázat, že umím řídit, chtěl jsem se jenom projet, vzal jsem to, protože mi to řekl kamarád, nebyl jsem vevnitř, jenom jsem hlídal venku, svádí to na mě, ale byl to jejich nápad, já jsem jenom souhlasil, ty peníze jsem fakt potřeboval, pořád nemám peníze, musím si je nějak obstarat...*“.

Zdroj: Vlastní výzkum

PŘÍLOHA VIII.

Případ Filip

Filip se narodil ke dvěma starším polorodým bratrům, svobodné matce, do rodiny, kde spolu žili v jedné domácnosti matka Filipa a její přítel, který není otcem žádného z dětí. Starší bratři Filipa byli, v době Filipova narození, trvale umístěni mimo rodinu, jeden byl soudně umístěn ve výchovném ústavu, druhý byl v dobrovolné péči své tety. Matka Filipa nebyla nikde zaměstnána a dlouhodobě se věnovala aktivní pouliční prostituci, její přítel rovněž nebyl zaměstnán. Matka a její přítel vychovávali Filipa společně. Filipovo otec byl, v době Filipova narození, ve výkonu trestu odnětí svobody. Po svém návratu z výkonu trestu se ucházel o trvalou výchovu již desetiletého Filipa, matka s tím nesouhlasila a soud svěřil Filipa do péče matky. Když bylo Filipovi čtrnáct let, byl soudně svěřen do péče tetě a od matky se odstěhoval. Do svého odchodu od matky byl Filip svědkem několika výměn partnerů matky, kteří přicházeli, nějakou dobu pobýli a zase odcházeli, všichni se však, v době partnerství s matkou, částečně podíleli na výchově Filipa a to zejména z důvodu časté nepřítomnosti matky doma, která většinu denního i nočního času trávila se svými zákazníky. Kromě provozování prostituce se matka Filipa aktivně věnovala distribuci drog, které i sama užívala.

Na cestu delikvence vykročil Filip ve svých sedmi letech. Již v první třídě základní školy zameškal 80 % výuky, protože nechtěl chodit do školy, měl strach ze spolužáků, protože mu prý nadávali, že je cikán, proto přestoupil do druhého ročníku na jinou základní školu. V nové škole problémy s docházkou přestali, projevoval vůli se učit, měl dobrý prospěch. V nepřítomnosti učitele však projevoval ke svým spolužákům verbální agresivitu, používal vulgární a sprosté výrazy a začal ve škole kouřit cigarety. Na konci druhého ročníku si do školy běžně nosil celou krabičku cigaret. Matka reagovala na výzvy školy k řešení Filipových problémů velice vlažně. Situace byla řešena způsobem, že Filip odešel, s nástupem do třetího ročníku, opět do jiné základní školy, kde měl opět výrazné problémy se školní docházkou. Za to byla matka soudně potrestána. S nástupem do čtvrtého ročníku začal Filip navštěvovat zvláštní základní školu. V pátém ročníku začal Filip své spolužáky ve škole šikanovat, zastrašovat, vybíral si žáky prvního ročníku a odebíral jim svačiny a kapesné. Matka žádosti školy o společné řešení Filipových výchovných problémů zcela ignorovala. Soud proto nad dvanáctiletým Filipem stanovil sociálně právní dohled. V této době se na výchově Filipa podílel tehdejší matčin přítel, který Filipovo matku využíval jako kuplíř a doma ji často fyzicky napadal, čehož byl Filip opakovaně svědkem. Jako třináctiletý Filip opět změnil základní školu, v důsledku stěhování. V nové škole Filip neměl žádné problémy s docházkou, prospěch měl dobrý. Matka, v tu dobu aktuálně bez přítele, krátkodobě výrazně zlepšila svůj přístup k Filipovi a k jeho potřebám. Po roce začal mít Filip opět výrazné problémy se školní docházkou a se šikanou ostatních spolužáků. Matka na výzvy školy k řešení situace nijak nereagovala a následně byla opětovně soudně potrestána. Po odchodu Filipa od matky ke své tetě se jeho chování ve škole i ve školní docházce, krátkodobě výrazně zlepšilo. Z provedeného psychologického vyšetření Filipa vyplynulo, že je Filip psychicky fixován na svou matku, přesto, že ona ho většinou zanedbávala, jak výchovně, tak i citově. Poslední ročník základní školy Filip ukončil v režii dětského domova, kam byl soudně umístěn v důsledku svého kriminálního jednání. Z dětského domova Filip opakovaně utíkal, byl policií vždy vypátrán a dodán zpět do domova. Po ukončení povinné školní docházky Filip odmítl možnost dalšího studia.

Filip byl fyzicky zdravý, nikdy se neléčil na psychiatrii, byl pravidelným kuřákem cigaret, jen zcela výjimečně pil alkohol, občasně experimentoval s užíváním nejmenovaných psychotropních látek. V době povinné školní docházky se aktivně věnoval boxu a fotbalu, jinak nenavštěvoval žádné zájmové kroužky. Po ukončení základní školy ukončil i svoje sportovní aktivity. Nebyl členem žádné církve ani náboženské organizace. Filip aktivně nevyužíval žádné volnočasové nabídky v místě svého trvalého bydliště ani v dětském domově. Zájmovou osobou policie se Filip stal ve svých dvanácti letech. Do svých šestnácti let věku Filip spáchal pět přestupků a celkem jedenkrát byl subjektem trestního řízení, vedeném proti němu.

Kriminální činy

Poškození cizí věci, trestní věc policejně odložena pro nezletilost + navržena k projednání soudem pro mládež + soudně umístěn do dětského domova.

Přestupky

V obchodě odcizil potraviny, věc policejně odložena pro nezletilost + projednána na OSPOD. Na autobusovém nádraží kouřil cigarety a odcizil svému spolužákovi finanční hotovost, věc policejně odložena pro nezletilost + projednána na OSPOD. Na veřejném místě fyzicky napadl starého muže, udeřil ho pěstí do obličeje a povalil jej na zem, oznámen k projednání na úřad. Na soukromém pozemku odcizil

plechovou popelnici, oznámen k projednání na úřad. V dětském domově odcizil SIM USB kartu, oznámen k projednání na úřad.

V rámci trestního řízení Filip nespolupracoval s Probační a mediační službou. Důvody, které Filip sám uváděl při zdůvodňování a objasňování svého delikventního chování: „...chtěl jsem se pomstít, varoval jsem ho, byl jsem naštvaný, nebudu se k tomu vyjadřovat, chtěl jsem na sebe upozornit, napadlo mne, že bych po ní mohl házet kameny, chtěl jsem si ty peníze jenom půjčit, chtěl jsem si to vzít, protože se mi to líbilo, byl na nás drzý, jenom jsme se bránili, udělal jsem to z nudy, potřeboval jsem telefonovat a neměl jsem peníze, proto jsem to vzal...“.

Zdroj: Vlastní výzkum

PŘÍLOHA IX.

Případ Gustav

Gustav se narodil svobodné matce, do rodiny, kde spolu žili v jedné domácnosti matka Gustava a její přítel, který není otcem Gustava. Matka a její přítel vychovávali Gustava společně. Později se do rodiny narodily ještě dvě děti. Matka i její přítel byli pracující zaměstnanci. Když bylo Gustavovi šestnáct let, byl znalecky zkoumán za účelem posouzení jeho duševního stavu. Citováno ze znaleckého posudku duševního stavu Gustava: „*Lehká mentální retardace, kombinovaná s těžší vadou sluchu, v jejímž důsledku dochází k defektnímu vývoji řeči a k částečné hluchoněmosti, výchovná a výuková zanedbanost. V neuspořádaném rodinném prostředí nebyla zajištěna specializovaná výuka vzhledem k jeho vrozené sluchové vadě. Podléhá vlivu jiných osob, které napodobuje, není schopen uplatnit vlastní vůli*“. Celou povinnou školní docházku Gustav absolvoval ve zvláštní základní škole. V průběhu Gustavovo školní docházky byla jeho matka, ze strany lékaře, opakovaně vyzývána k tomu, aby syna umístila do speciální školy pro tělesně postižené, ta opakovaně odmítla. Gustav měl trvale nosit naslouchadla, jeho matka toto opatření ignorovala, Gustav tak nosil naslouchadla pouze občasně, dokud je neztratil anebo vůbec. Na cestu delikvence vykročil Gustav ve svých deseti letech. Ve škole se občasně dopouštěl drobných krádeží, výchovné problémy byly řešeny ve spolupráci s matkou a s OSPOD. Kázeňské problémy projevoval vždy pouze ve skupině ostatních spolužáků. Po ukončení povinné školní docházky zůstal Gustav v péči matky, jelikož byl soudně částečně zbaven svéprávnosti, na základě posudku jeho duševního stavu. Po ukončení povinné školní docházky Gustav nikde nepokračoval v dalším vzdělávání. Gustav byl fyzicky diagnostikován již v raném věku jako sluchově postižený od narození, duševně byl diagnostikován ve svých šestnácti letech jako mentálně retardovaný, s nutností trvalé sociální pomoci. Byl nekuřák, abstinent, občasně užíval nejmenovanou psychotropní látku. V době povinné školní docházky nenavštěvoval žádné zájmové kroužky. Nebyl členem žádné církve ani náboženské organizace. Gustav aktivně nevyužíval žádné volnočasové nabídky v místě svého trvalého bydliště. Zájmovou osobou policie se Gustav stal ve svých třinácti letech. Do dosažení své plnoletosti Gustav spáchal tři přestupky a celkem sedmkrát byl subjektem trestního řízení, vedeném proti němu.

Kriminální činy

Krádež ve spolupachatelství, trestní věc policejně odložena pro důkazní nouzi.

Krádež ve spolupachatelství, trestní věc policejně odložena pro důkazní nouzi.

Neoprávněné užívání cizí věci + Poškození cizí věci, trestní věc policejně odložena pro důkazní nouzi.

Krádež, trestní věc policejně odložena, nedošlo k provinění.

Krádež, trestní věc policejně odložena, nedošlo k provinění.

Krádež ve spolupachatelství + Porušování domovní svobody, trestní stíhání zastaveno státním zástupcem pro nepříčetnost mladistvého.

Zásilnění + Krádež ve spolupachatelství + Porušování domovní svobody, trestní stíhání zastaveno státním zástupcem pro nepříčetnost mladistvého + mladistvý umístěn v dětské psychiatrické léčebně.

Přestupky

V obchodě odcizil sportovní doplňky, věc policejně odložena pro nezletilost + projednána na OSPOD. Přečhoval, v malém množství, omamnou a psychotropní látku, oznámen k projednání na úřad. Ve sběrném dvoře odcizil ruční vozík a deset kusů ledničkových kompresorů, oznámen k projednání na úřad.

V rámci trestního řízení Gustav nespolupracoval s Probační a mediační službou. Gustav v rámci svých výsledků policejnímu orgánu neuváděl žádné důvody, kterými by mohl zdůvodnit či objasnit své delikventní chování. U všech výsledků Gustava byla přítomna i jeho matka, protože Gustav, pokud už odpovídal, byl schopen na otázky policie odpovídat pouze s její pomocí, jinak se nebyl schopen smysluplně vyjádřit. Dle závěrů znaleckého posudku duševního stavu Gustava, byl Gustav schopen chápat smysl trestního řízení pouze v omezené míře, přičemž věděl, že jeho chování bylo závadné, nebyl ale současně schopen v plném smyslu pochopit společenskou škodlivost svých kriminálních činů.

Zdroj: Vlastní výzkum

PŘÍLOHA X.

Případ Hynek

Hynek se narodil ke dvěma starším sourozencům, do úplné rodiny. Matka i otec Hynka vychovávali společně v jedné domácnosti. Otec Hynka pracoval jako živnostník, matka byla pracující zaměstnanec.

Na cestu delikvence vykročil Hynek ve svých devíti letech. Výrazné kázeňské problémy v základní škole sám zdůvodňoval tvrzením, že se nudí a tak zlobí, aby se během vyučování nějak zabavil. Vůči spolužákům projevoval fyzickou agresi při každém nesouhlasném postoji s jeho názory, stejně tak přistupoval k učitelům, pokud s nimi nesouhlasil, zahrnul je hanlivými a vulgárními výrazy anebo házel věci spolužáků po třídě. V deseti letech věku začal, na půdě základní školy, kouřit cigarety. Rodiče Hynka na výzvy školy ke společnému řešení Hynkových kázeňských problémů reagovali velice vlažně anebo vůbec, na třídní schůzky rovněž nechodili, vše bylo řešeno v rámci OSPOD. Pro přetrvávající výchovné problémy stanovil a vykonával Městský úřad nad Hynkem sociálně právní dohled. Po ukončení povinné školní docházky začal Hynek studovat střední odborné učiliště.

Hynek byl fyzicky zdravý, nikdy se neléčil na psychiatrii, byl pravidelným kuřákem cigaret, příležitostně pil alkohol, neměl žádné zkušenosti s užíváním psychotropních látek. Neměl žádné vyhraněné zájmy, ale na základní škole dlouhodobě navštěvoval zájmový kroužek *Kapka*, zřízený a organizovaný organizací YMCA, krom toho se také aktivně zúčastňoval volnočasových aktivit pro děti při azylovém domě, v rámci volnočasového projektu *Přijďte mezi nás*. Po ukončení povinné školní docházky již nenavštěvoval žádné zájmové kroužky ani kulturní a sportovní zařízení pro mladé, nebyl členem žádné církve ani náboženské organizace. Hynek aktivně využíval volnočasové nabídky azylového domu v místě svého trvalého bydliště. Zájmovou osobou policie se Hynek stal ve svých devíti letech. Do svých šestnácti let věku Hynek nespáchal žádný přestupek a celkem třikrát byl subjektem trestního řízení, vedeném proti němu.

Kriminální činy

Výtržnictví, trestní věc policejně odložena pro nezletilost + navržena k projednání soudem pro mládež.

Ublížení na zdraví, trestní věc policejně odložena, nedošlo k činu jinak trestnému.

Krádež ve spolupachatelství, trestní věc policejně odložena pro důkazní nouzi.

V rámci trestního řízení Hynek nespolečně spolupracoval s Probační a mediační službou. Důvody, které Hynek sám uváděl při zdůvodňování a objasňování svého delikventního chování: „...*neudělal jsem to schválně, nenapadlo mne, že bych ho mohl zranit, pořád mi sprostě nadával, proto jsem mu dal pěstí, nepamatuji si, že bych někoho napadl, nic jsem neudělal, nechci k tomu nic říkat, kamarádi říkali, že je nám málo let a že se nám nic nestane, tak jsme tam vlezli, nebudu se přiznávat, nevím, nebyl to můj nápad...*“.

PŘÍLOHA XI.

Případ Iveta

Iveta se narodila ke čtyřem starším bratrům, do úplné rodiny. Později se do rodiny narodily ještě dvě děti. Oba rodiče byli dlouhodobě nezaměstnaní, v řádu let, byli odkázáni na sociální dávky a celá rodina žila dlouhodobě na hranici chudoby. Matka a otec vychovávali Ivetu společně. Do svých devíti let věku Iveta často měnila základní školu, v důsledku častého stěhování rodiny.

Na cestu delikvence vykročila Iveta ve svých deseti letech. Začala kouřit cigarety a toulat se venku do pozdních hodin se staršími dětmi v místě svého bydliště, krom toho, začala mít neomluvené absence ve škole a několikrát utekla z domova, přičemž byla policií vždy vypátrána a dodána domů. Pro tyto výchovné problémy, ve škole i v mimoškolním prostředí byla Iveta na tříměsíčním dobrovolném pobytu v diagnostickém ústavu, krom toho se stala klientem pedagogicko psychologické poradny. V diagnostickém ústavu byla diagnostikována jako aktuálně podprůměrně inteligentní, s poruchou ADHD, emočně negativně vyhraněná, s nízkou tolerancí kritiky, s velmi rozvinutou lhavostí, schopná strategicky analyzovat a jednat, přitom pudová a impulsivní. Iveta v ústavu projevovala výraznou inklinaci ke starším chlapcům a zejména k dospělým mužům projevovala koketní, vyzývavý přístup, neobvyklý a nevhodný v jejím věku. Iveta popsala situaci ve své rodině. Uvedla, že její otec často pije alkohol a často bývá doma opilý, proto doma dochází k fyzicky násilným konfliktům mezi otcem a jejími staršími bratry, proto utíkala z domu, aby měla klid, také sdělila, že si ráda vytváří jizvy na rukách, protože jí baví bolest. Iveta sdělila, že se raději kamarádí se staršími kluky, protože s mladšími jí to nebaví. Iveta vykouří krabičku cigaret týdně, kouřila i doma před rodiči, u nich doma prý kouří celá rodina, včetně jejích starších bratrů, cigarety si Iveta bere doma podle potřeby sama. Iveta uvedla, že její starší dospělí kamarádi v místě jejího bydliště jí občas koupí pivo, to si dá, to jí chutná. Diagnostický závěr ústavu Ivetu charakterizuje jako dívku s rozsáhlými poruchami chování, zapříčiněnými nevhodnými výchovnými přístupy a zejména závadným rodinným prostředím. Následkem je Ivetin disharmonický osobnostní rozvoj, s preferencí násilí, lhaní a kradení, jakožto hlavního komunikačního vzorce. Po návratu z diagnostického ústavu Iveta navštěvovala středisko výchovné péče.

Iveta byla fyzicky zdravá. Duševně byla diagnostikována ve svých deseti letech jako podprůměrně inteligentní, s poruchou ADHD. Byla pravidelnou kuřačkou cigaret, nepila žádný alkohol, neměla žádné zkušenosti s užíváním psychotropních látek. V době povinné školní docházky nenavštěvovala žádné zájmové kroužky. V diagnostickém ústavu se aktivně věnovala všem sportovním aktivitám. Iveta byla pro sportovní a tělesné aktivity výrazně fyzicky predisponována. Nebyla členkou žádné církve ani náboženské organizace. Iveta aktivně nevyužívala žádné volnočasové nabídky v místě svého trvalého bydliště. Zájmovou osobou policie se Iveta stala ve svých deseti letech. Do svých dvanácti let věku byla Iveta podezřelá ze spáchání tří přestupků a celkem jednou byla subjektem trestního řízení, vedeném proti ní.

Kriminální činy

Krádež, trestní věc policejně odložena pro nezletilost + navržena k projednání soudem pro mládež.

Přestupky

Společně se svými vrstevníky, dvěma chlapci, se vysvlékla do naha, na odlehlém neveřejném místě, následně napodobovala s chlapci sexuální styk, poté přijala od jednoho z chlapců finanční hotovost v řádu set korun, za mlčenlivost o události, věc policejně odložena, nedošlo k přestupku + projednána na OSPOD. Aktivně se podílela na šikanování spolužáků v základní škole, brala jim svačiny, peníze a vyžadovala po nich donášku cigaret z domova a uplatňovala vůči nim fyzické násilí, věc policejně odložena, nedošlo k přestupku + projednána na OSPOD + postoupena ke kázeňskému projednání řediteli základní školy. Ve společnosti cizího dospělého muže, u něho v bytě, byla přistižena zcela nahá, nedošlo k přestupku + projednána na OSPOD.

V rámci trestního řízení Iveta nespolupracovala s Probační a mediační službou. Důvody, které Iveta sama uváděla při zdůvodňování a objasňování svého delikventního chování: „...mám peněz dost, nepotřebuju je někomu brát, nic není pravda, nic jsem nedělala, mlátila jsem jí, protože chtěla pořád peníze, kouřím doma s mamkou, mamce je to jedno, doma nemáme elektriku, chodím si k němu prát prádlo, proto jsem byla nahá, řekl, že se mám svléknout do naha, jinak mne zbije, chtěla jsem s tím už přestat, doma nemáme peníze, tak jsem si je od něj vzala, brala jsem to jako hru, říká o mně lži, potřebovala jsem peníze na pizzu...“.

Zdroj: Vlastní výzkum

PŘÍLOHA XII.

Případ Jitka

Jitka se narodila ke starší sestře, do úplné rodiny. Když byly Jitce tři roky, matka jí zemřela a otec si přivedl do rodiny přítelkyni. Jitka byla nadále vychovávána společně otcem a jeho přítelkyní. Později se do rodiny narodilo ještě jedno dítě. Přítelkyně otce byla pracující zaměstnanec, otec byl dlouhodobě nezaměstnaný, v řádu leta přivydělával si pouze občasnou brigádní činností. Pro výchovné problémy Jitky a pro celkovou špatnou sociální situaci v rodině, byl nad Jitkou, v jedenácti letech věku, soudně ustanoven sociálně právní dohled.

Na cestu delikvence vykročila Jitka ve svých dvanácti letech. Rodina často měnila místo svého bydliště a Jitka s tím také základní školu, v důsledku toho docházelo u Jitky k častým neomluveným absencím ve škole, krom toho, otec pravidelně posílal Jitku žebrot o potraviny a peníze k ostatním lidem a dovolil jí toulat se mimo domov do pozdních nočních hodin. Vše bylo řešeno soudně nařízenou ústavní výchovou Jitky, v době, kdy jí bylo třináct let. Ve výchovném ústavu byla Jitka diagnostikována jako lehce mentálně retardovaná a citově deprivovaná. Po šesti měsících byla Jitka z výchovného ústavu přeřazena do dětského domova. Otec přislíbil Jitce, že si ji bude pravidelně vyzvedávat na návštěvy domů, svůj slib nikdy nesplnil, Jitka proto opakovaně utíkala z dětského domova. Začala kouřit cigarety a používat ve své mluvě vulgární a hanlivé výrazy, především v komunikaci s personálem dětského domova. Po jednom z útěků byla pozitivní na nejmenovanou psychotropní látku, v důsledku toho následně absolvovala stabilizační pobyt v diagnostickém ústavu. V diagnostickém ústavu byla diagnostikována jako sekundárně viktimizovaná absencí rodinných vazeb a slabou životní perspektivou. V patnácti letech věku otěhotněla po dobrovolném pohlavním styku s nezjištěným mužem a podstoupila interrupci. Poté začala studovat střední odborné učiliště. Současně pokračovala se svými útekami z dětského domova, zejména za svým otcem. Otec však na její přítomnost doma reagoval podrážděně, doma ji nechtěl. Jitka byla frustrovaná, začala pít alkohol, provedla několik sebepoškození a začala opět užívat nejmenovanou psychotropní látku. V důsledku těchto problémů byla opětovně umístěna do diagnostického ústavu ke stabilizačnímu pobytu.

Jitka byla fyzicky zdráva. Duševně byla diagnostikována ve svých třinácti letech jako lehce mentálně retardovaná, nedostatečně stimulovaná, jednodušší osobnost s nedostatečně rozvinutými volnými vlastnostmi, snadno manipulovatelná. Byla pravidelnou kuřačkou cigaret, příležitostně pila alkohol, měla opakovanou zkušenost s užíváním nejmenované psychotropní látky. V době povinné školní docházky nenavštěvovala žádné zájmové kroužky. V dětském domově se zúčastňovala rozličných organizovaných sportovních aktivit a výletů. Nebyla členkou žádné církve ani náboženské organizace. Jitka aktivně nevyužívala žádné volnočasové nabídky v místě svého trvalého bydliště, v době před svým umístěním do dětského domova, ani volnočasové nabídky v rámci středního odborného učiliště. Zájmovou osobou policie se Jitka stala ve svých dvanácti letech. Do svých sedmnácti let věku Jitka spáchala jeden přestupek a celkem jednou byla subjektem trestního řízení, vedeném proti ní.

Kriminální činy

Přechovávání omamných a psychotropních látek, nedošlo k provinění, věc oznámena k projednání na úřad.

Přestupky

Fyzicky napadla svou spolužačku, kopala ji do nohou, věc policejně odložena pro nezletilost + projednána na OSPOD.

V rámci trestního řízení Jitka nespolupracovala s Probační a mediační službou. Důvody, které Jitka sama uváděla při zdůvodňování a objasňování svého delikventního chování: „...sáček s drogou mi dal můj otec, abych to vyhodila do popelnice, já jsem si to nechala pro svojí potřebu, nemám mámu, chtěla bych mamku a byt, všichni jsou na mne zlí, musela jsem uklízet, to mně nebaví, otec mně má rád málo, ve škole se mi nelíbí, u dědy se mi nelíbí, pořád mi nadává, nejsem spokojená, že jsem v děčáku, vadí mi, že nejsem doma, nemáme žádný domov, sháněla jsem jídlo, nemáme peníze na jídlo, nelíbí se mi můj život...“.

Zdroj: Vlastní výzkum

PŘÍLOHA XIII.

Případ Kamil

Kamil se narodil jako jedináček, do úplné rodiny. Když bylo Kamilovi šest let, rodiče se rozvedli a Kamil byl soudně svěřen do péče matky. Matka si po odstěhování otce ze společné domácnosti přivedla domů přítele. Kamil byl nadále společně vychováván matkou a jejím přítelem. Matka i její přítel byli pracující zaměstnanci. Kamil byl od svých sedmi let věku v péči psychologa a pedopsychiatra.

Na cestu delikvence vykročil Kamil ve svých sedmi letech. Výrazné kázeňské problémy v základní škole vyústily v jeho dobrovolné návštěvy pedagogicko psychologické poradny, kde s ním řešili zejména jeho neúměrné agresivní chování vůči spolužákům i vůči pedagogům na základní škole. Pro přetrvávající poruchy chování byl Kamil, jako dvanáctiletý, po dobu tří měsíců, hospitalizován v dětské psychiatrické léčebně. Ve třinácti letech věku začal Kamil pravidelně kouřit cigarety, ve škole i mimo školu. Cigarety vyžadoval od matky, když mu je odmítla poskytovat, zaútočil na ni kuchyňským nožem, v ostatních případech vyhrožoval sebevraždou. Odmítal ráno vstávat z postele a chodit do školy, vznikla mu tak vysoká neomluvená absence ve škole, současně se také dopustil činu jinak trestného. Vše bylo řešeno Kamilovo druhou, osmiměsíční hospitalizací v dětské psychiatrické léčebně, v době, kdy Kamilovi bylo čtrnáct let. V léčebně byl Kamil diagnostikován s poruchou ADHD, jako afektivně labilní, od té doby byl trvale medikován psychotiky. Po návratu z léčebny se choval v základní škole opět agresivně, tentokrát už ne ke spolužákům, pouze vůči pedagogům, do očí jim sděloval vulgární a sprosté výrazy, opětovně vyhrožoval sebevraždou, pokud ho budou napomínat a cokoliv mu vyčítat. Na základě doporučení pedopsychiatra navštěvoval, v devátém ročníku základní školy, středisko výchovné péče. Po ukončení povinné školní docházky Kamil odmítl možnost dalšího studia. Matka i její přítel, při řešení Kamilových výchovných problémů, aktivně spolupracovali se školou, s lékaři i se sociálkou.

Kamil byl fyzicky zdravý. Duševně byl diagnostikován ve svých čtrnácti letech jako afektivně labilní, s nízkou frustrační tolerancí, vznětlivý, impulzivní, nejistý, obtížně přizpůsobivý, dětsky egocentrický, s intelektem průměrným v dané věkové skupině. Kamil trvale užíval psychotika. Byl pravidelným kuřákem cigaret, nepil žádný alkohol, neměl žádné zkušenosti s užíváním nelegálních psychotropních látek. V době povinné školní docházky ani v době svého pobytu v léčebně nenavštěvoval žádné zájmové kroužky, pouze v jednom případě absolvoval příměstský tábor v režii OSPOD. Nebyl členem žádné církve ani náboženské organizace. Kamil aktivně nevyužíval žádné volnočasové nabídky v místě svého trvalého bydliště. Zájmovou osobou policie se Kamil stal ve svých třinácti letech. Do svých šestnácti let věku Kamil spáchal jeden přestupek a celkem jednou byl subjektem trestního řízení, vedeném proti němu.

Kriminální činy

Ublížení na zdraví + Výtržnictví, trestní věc policejně odložena pro nezletilost + navržena k projednání soudem pro mládež.

Přestupky

Na dětském hřišti osahával nezletilou spolužačku na přirození a předváděl na jejím těle masturbaci, věc policejně odložena pro nezletilost + projednána na OSPOD.

V rámci trestního řízení Kamil nespolečně pracoval s Probační a mediační službou. Důvody, které Kamil sám uváděl při zdůvodňování a objasňování svého delikventního chování: „...chtěl jsem upoutat její pozornost, nechtěla se semnou bavit, proto jsem jí šahal mezi nohy, udělal jsem to z hlouposti, už nevím, proč, lituji toho, mrzí mne to, vím, že takové věci se nedělají, nadával mi, chtěl jsem ho jenom zklidnit, proto jsem mu dal hlavičku do nosu, pořád se s něčím vytahoval a já to nesnáším, tak dostal, chtěl jsem se zavděčit kamarádům, vadí mi velké skupiny lidí, jsem z nich nervózní, ve škole se necítím dobře, protože tam nemám kamarády, ostatní se mi posmívali, že jsem byl v léčebně...“.

Zdroj: Vlastní výzkum

PŘÍLOHA XIV.

Případ Lukáš

Lukáš se narodil jako jedináček, do úplné rodiny. Když bylo Lukášovi devět let, rodiče se rozvedli a Lukáš byl soudně svěřen do péče matky. Matka byla dlouhodobě nezaměstnaná, jako invalidní důchodce si občasné brigádně přivydělávala k invalidnímu důchodu. Lukáše vychovávala sama.

Na cestu delikvence vykročil Lukáš ve svých třinácti letech. V základní škole neměl výraznější kázeňské problémy, v mimoškolním prostředí se stýkal se staršími dětmi, toulal se s nimi do pozdních hodin venku a naučil se od nich pít alkohol a kouřit cigarety. Kvůli partě, se kterou trávil veškerý volný čas, se vyhrotil jeho vztah s matkou, která nad jeho chováním ztratila veškerou kontrolu, zejména tím, že Lukáše postavila před volbu buď ona anebo parta, Lukáš si vybral partu. Matka prostřednictvím OSPOD celkem třikrát žádala umístění Lukáše do diagnostického ústavu, to ale nebylo realizováno z kapacitních důvodů na straně ústavu. Lukáš se postupně citově zcela odpoutal od matky a naopak se citově přiklonil k otci, se kterým byl občasné v kontaktu, zejména mu imponovalo, že otec ho občasné vzal sebou na trasu, coby řidič kamionu. Lukáš měl problémové vztahy s děvčaty, pokud s nějakým děvčetem začal tzv. chodit, vyžadoval absolutní podřízenost a poslušnost. Děvčata takovouto pozici ve vztahu s Lukášem odmítala, z tohoto důvodu prožil Lukáš několikrát citové trauma z rozchodu a ukončení vztahu. Jedno takové citové trauma neunesl a v šestnácti letech věku se pokusil o sebevraždu, následně byl hospitalizován v dětské psychiatrické léčebně. Po propuštění z léčebny se účastnil zátěžového programu pro děti a mládež při OSPOD. Po osmi měsících byl z programu vyloučen pro neplnění pravidel a přílišnou absenci na aktivitách programu. Poslední dva roky povinné školní docházky ukončil Lukáš ve zvláštní základní škole, následně začal studovat střední odborné učiliště. Po roce studium sám ukončil a začal opět studovat jiné odborné učiliště. Dosažením své plnoletosti sám ukončil studium i tohoto učiliště a jako nekvalifikovaný se přihlásil na Úřad práce coby uchazeč o zaměstnání. Ukončení svého studia zdůvodnil tvrzením, že ho škola nebavila a že stejně bude jezdit kamionem, jako jeho otec, tak školu nepotřebuje.

Lukáš byl fyzicky zdravý. Duševně byl diagnostikován ve svých šestnácti letech jako citově a emočně labilní, podprůměrně inteligentní, egocentrický. Byl pravidelným kuřákem cigaret, pravidelně pil alkohol, neměl žádné zkušenosti s užíváním psychotropních látek. V době povinné školní docházky ani v době svého pobytu v léčebně, ani v rámci studia na středním odborném učilišti, nenavštěvoval žádné zájmové kroužky. Nebyl členem žádné církve ani náboženské organizace. Lukáš aktivně nevyužíval žádné vlnočásové nabídky v místě svého trvalého bydliště. Zájmovou osobou policie se Lukáš stal ve svých třinácti letech. Do dosažení své plnoletosti Lukáš spáchal tři přestupky a celkem dvakrát byl subjektem trestního řízení, vedeném proti němu.

Kriminální činy

Krádež + Řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, trestní věc policejně odložena pro nezletilost + navržena k projednání soudem pro mládež.

Pohlavní zneužití + Ohrožování výchovy dítěte, trestní věc policejně odložena pro nezletilost + navržena k projednání soudem pro mládež + dohled probačního úředníka.

Přestupky

V parku, v denní době, umožnil pít tvrdý alkohol nezletilé dívce, přivedl ji tím do silně podnapilého stavu, s nutností rychlého lékařského ošetření nezletilé, oznámen k projednání na úřad. Ve středním odborném učilišti odcizil svému spolužákovi mobilní telefon a následně ho prodal, policejně vyřízeno uložením pokuty v blokovém řízení. Během víkendu, ve spolupachatelství, rozbil skleněné výplně několika oken budovy základní školy, způsobem, že do nich házel kameny, stejným způsobem rozbil skleník na pozemku základní školy, vypáčil vrata školní garáže a vysypal a rozházel odpadkové koše, instalované na pozemku základní školy, dále zničil oplocení veřejného koupaliště a hodil lavičku do křoví, oznámen k projednání na úřad.

V rámci trestního řízení Lukáš aktivně spolupracoval s Probační a mediační službou, osvědčil se. Důvody, které Lukáš sám uváděl při zdůvodňování a objasňování svého delikventního chování: „... rozbil jsem to je tak pro zábavu, on si nevšiml, že mu mobil vypadl z tašky, tak jsem si ho vzal, chtěli jsme se opít, tak jsme si koupili flašku u vietnamců, nevěděl jsem, že se tak opije, potřeboval jsem peníze, tak mne napadlo, že si to nechám a prodám, dělali jsme to, protože to taky chtěla, věděli jsme, že nám není patnáct, opili jsme se a chtěli jsme to, protože mne podváděla, napadlo mne, že se tam dojdu podvádět, proto jsem tam vlezl, vím, že se nemá krást, nevím proč, ale něco mne k tomu nutí, chtěli to tak kamarádi, šel jsem jim pomoci...“

Zdroj: Vlastní výzkum

PŘÍLOHA XV.

Případ Marek

Marek se narodil jako jedináček svobodné matce. Když byly Markovi čtyři roky, matka se provdala a do rodiny přivedla muže, který není otcem Marka. Marka nadále vychovávala matka společně se svým manželem. Matka i její manžel byli pracující zaměstnanci.

Na cestu delikvence vykročil Marek ve svých dvanácti letech. V tomto věku absolvoval jednoměsíční dobrovolný pobyt v diagnostickém ústavu, pro přetrvávající výchovné problémy v základní škole i v mimoškolním prostředí. Pobyt v ústavu neměl na Marka žádný pozitivní dopad, ihned po návratu domů pokračoval v závadovém chování, odmítal autority, byl neposlušný, vzpurný, proto následně absolvoval dvouměsíční dobrovolný pobyt ve středisku výchovné péče. Ani tento pobyt neusměrnil Marka k pozitivnímu chování, ze střediska dvakrát utekl za matkou domů, matka následně syna vždy přivezla zpět do střediska. Ve svých šestnácti letech byl dobrovolně zařazen do zátěžového programu OSPOD. Po šesti měsících byl z programu vyloučen pro neplnění pravidel a přílišnou absenci na aktivitách programu. Matka i její manžel aktivně spolupracovali, při řešení Markových výchovných problémů, se základní školou i s OSPOD. Pobyt Marka v ústavu i ve středisku byl iniciován jeho matkou, která si od těchto opatření slibovala, že Marka tzv. srovnají jiné autority, odborníci na mládež, když ona sama na zdárnou výchovu Marka nestačila. Po ukončení povinné školní docházky Marek odmítl možnost dalšího studia a jako nekvalifikovaný se přihlásil na Úřad práce coby uchazeč o zaměstnání.

Marek byl fyzicky zdrav. Nikdy se neléčil na psychiatrii, byl pravidelným kuřákem cigaret, pravidelně pil alkohol, neměl žádné zkušenosti s užíváním psychotropních látek. V době povinné školní docházky ani v době svých pobytů v ústavu a ve středisku, nenavštěvoval žádné zájmové kroužky. Nebyl členem žádné církve ani náboženské organizace. Marek aktivně nevyužíval žádné volnočasové nabídky v místě svého trvalého bydliště. Zájmovou osobou policie se Marek stal ve svých šestnácti letech. Do dosažení své plnoletosti Marek spáchal tři přestupky a celkem jednou byl subjektem trestního řízení, vedeném proti němu.

Kriminální činy

Pohlavní zneužití + Ohrožování výchovy dítěte, soudně upuštěno od uložení trestního opatření.

Přestupky

Na svém spolužákovi vylákal finanční hotovost v řádu set korun, hotovost už nevrátil a použil pro svou potřebu, věc policejně odložena, nedošlo k přestupku + projednána na OSPOD. Během víkendu, ve spolupachatelství, rozbil skleněné výplně několika oken budovy základní školy, způsobem, že do nich házel kameny, stejným způsobem rozbil skleník na pozemku základní školy, vypáčil vrata školní garáže a vysypal a rozházel odpadkové koše, instalované na pozemku základní školy, dále zničil oplocení veřejného koupaliště a hodil lavičku do křoví, oznámen k projednání na úřad. Na veřejném místě umožnil pít alkohol mladistvé dívce, oznámen k projednání na úřad.

V rámci trestního řízení Marek nespolupracoval s Probační a mediační službou. Důvody, které Marek sám uváděl při zdůvodňování a objasňování svého delikventního chování: „...*nechci být na internátě, chci bydlet doma, slavil jsem narozeniny, tu flašku mi koupil neznámý muž, kluci se střefovali do oken, tak jsem si to chtěl taky zkusit, jestli se strefím, chtěl jsem zkusit, jestli mi ty peníze dá, domluvili jsme se tak oba, ona už to dělala tak já jsem to chtěl taky zkusit, věděl jsem, že je to trestné, bylo mi to jedno...*“.

Zdroj: Vlastní výzkum

PŘÍLOHA XVI.

Případ Nikolas

Nikolas se narodil ke staršímu bratrovi, do úplné rodiny. S rodinou trvale bydlela také babička Nikolase z otcovy strany. Nikolase vychovávali všichni tři společně, matka, otec i babička. Později se do rodiny narodilo ještě jedno dítě. Oba rodiče Nikolase byli dlouhodobě nezaměstnaní, v řádu let, živobytí rodiny zajišťovali ze sociálních dávek a z důchodu babičky.

Na cestu delikvence vykročil Nikolas ve svých čtrnácti letech. V základní škole se choval fyzicky agresivně vůči spolužákům a verbálně agresivně vůči pedagogům. Matka na výzvy školy ke společnému řešení Nikolasových problémů reagovala způsobem, že verbálně agresivně útočila na pedagogy, používajíc při tom vulgární výrazy, se zdůvodněním, že její syn nic špatného nedělá a škola si prostě vymýšlí problémy, které její syn ve skutečnosti nemá. Otec se na řešení Nikolasových problémů nikdy nijak nepodílel. Nikolas dosáhl během své školní docházky do zvláštní základní školy vysoký počet neomluvené absence, za to byli oba jeho rodiče soudně potrestáni. V důsledku výchovných problémů byl nad čtrnáctiletým Nikolase soudně stanoven sociálně právní dohled. Současně byl Nikolas dobrovolně zařazen do probačního programu PMS, program však on i jeho rodiče ignorovali. Ve spolupráci a na návrh OSPOD rodiče souhlasili s tím, že budou oni a jejich syn Nikolas docházet do *Centra pro rodinu* při oblastní charitě, rovněž tuto dohodu rodiče ani Nikolas nesplnili. OSPOD proto navrhl rodičům, aby umístili Nikolase do zátěžového programu při OSPOD, s tím rodiče souhlasili. Hned v počátku byl Nikolas z programu vyloučen pro výbušné a silné projevy agresivity vůči ostatním účastníkům programu. Následně matka zcela přestala spolupracovat s OSPOD i se základní školou. Po ukončení povinné školní docházky Nikolas odmítl možnost dalšího studia a jako nekvalifikovaný se přihlásil na Úřad práce coby uchazeč o zaměstnání. Po čtyřech měsících byl z evidence sankčně vyřazen pro nespolečnost.

Nikolas byl fyzicky zdravý. Nikdy se neléčil na psychiatrii, byl pravidelným kuřákem cigaret, příležitostně pil alkohol, neměl žádné zkušenosti s užíváním psychotropních látek. V době povinné školní docházky nenavštěvoval žádné zájmové kroužky. Nebyl členem žádné církve ani náboženské organizace. Nikolas aktivně nevyužíval žádné volnočasové nabídky v místě svého trvalého bydliště. Zájmovou osobou policie se Nikolas stal ve svých třinácti letech. Do svých sedmnácti let věku Nikolas spáchal osm přestupků a celkem třikrát byl subjektem trestního řízení, vedeném proti němu.

Kriminální činy

Loupež, odsouzen k trestnímu opatření odnětí svobody podmíněně.

Loupež, odsouzen k trestnímu opatření odnětí svobody podmíněně.

Krádež, trestní věc policejně odložena, nedošlo k provinění.

Přestupky

Fyzicky napadl dva spolužáky v budově základní školy, jednoho udeřil pěstí do obličeje, druhému zhmoždil zápěstí, věc policejně odložena pro nezletilost + projednána na OSPOD. Na autobusové zastávce, pod pohrůžkou násilí, přinutil spolužačku k vydání malé finanční hotovosti, věc policejně odložena pro nezletilost + projednána na OSPOD. Na parkovišti odcizil mladistvému mobilní telefon, věc policejně odložena pro nezletilost + projednána na OSPOD. V panelovém domě odcizil jeden pár chlapecké obuvi, věc policejně odložena pro nezletilost + projednána na OSPOD. V parku, z volně ložené bundy nezletilého, odcizil mobilní telefon, oznámen k projednání na úřad. Fyzicky napadl spolužáka v budově základní školy, udeřil ho pěstí do obličeje a mrštil s ním proti zdi, oznámen k projednání na úřad. Opakovaně vyhrožoval fyzickým násilím spolužákovi v budově základní školy, odebíral mu svačiny, peníze a cigarety, oznámen k projednání na úřad. V parku, v podvečerním čase, osahával nezletilou na pohlavních orgánech, věc policejně odložena pro důkazní nouzi.

V rámci trestního řízení Nikolas nespolečnostoval s Probační a mediační službou. Důvody, které Nikolas sám uváděl při zdůvodňování a objasňování svého delikventního chování: „...peníze jsem mu nechtěl ukrást, jenom jsem si je půjčil, zmlátil jsem ho, protože nadával na cikány, telefon jsem si od něj půjčil, on neřekl, že ho chce vrátit, proto jsem si ho nechal, potřeboval jsem peníze do automatů, nebudu se vyjadřovat, odmítám vypovídat, to je lež, oni lžou, nepamatuju se, škola mně nebaví, není k ničemu, moje boty se rozbili, tak jsem si šel vybrat nový do paneláku, neřekl, že ty peníze chce vrátit, potřeboval jsem si koupit cigára...“.

Zdroj: Vlastní výzkum

PŘÍLOHA XVII.

Případ bratrů Olivera a Petra

Bratři Oliver a Petr se narodili v rozmezí jednoho roku po sobě, ke dvěma starším sourozencům, do úplné rodiny. Později se do rodiny narodilo ještě jedno dítě. Otec i matka byli pracující zaměstnanci. Když bylo Oliverovi deset a Petrovi devět let, rodiče se rozvedli a všech pět dětí bylo soudně svěřeno do péče matky. Matka nadále vychovávala všechny děti sama, dle vlastního vyjádření však výchovu nezvládala, rovněž tak nezvládala zajistit rodině potřebné ekonomické zázemí. Výchovné problémy dětí, zejména Olivera a Petra, se zhoršovali, proto byli dvanáctiletý Oliver, jedenáctiletý Petr a jejich tři sourozenci soudně umístěni do výchovného ústavu. Následně bylo všech pět dětí rozmístěno do dětských domovů, Oliver a Petr společně. Otec a matka si oba sourozence, pravidelně a střídavě vyzvedávali, na víkendové pobyty k sobě domů.

Na cestu delikvence vykročili oba bratři v době, kdy byli umístěni do dětského domova. Oba dva se opakovaně dopouštěli útěků z dětského domova, samostatně i společně, vždy do místa bydliště matky anebo otce. Po pěti měsících pobytu v dětském domově byl Oliver, kvůli svým útěkům, přemístěn do diagnostického ústavu, kde pobyl šest měsíců a poté byl navrácen zpět do dětského domova. Citováno z diagnostické zprávy Olivera: „...*osobnost nezralá, citově deprivovaná, vyšší pohotovost k úzkostně-agresivní reaktivitě v situacích zátěže, pocity nejistoty kompenzuje siláckým chováním, lehce ovladatelný*...“. Po svém návratu opět několikrát utekl z dětského domova za otcem anebo za matkou. Po ukončení základní školy začal studovat střední odborné učiliště, studium ze své vůle nedokončil. Ve svých sedmnácti letech věku se silně opil a brutálně zmlátil dalšího chovance dětského domova, proto byl následně trvale přemístěn do výchovného ústavu. Svou agresivitu a opilost zdůvodnil Oliver tvrzením, že dostal vztek, protože mu jeho přítelkyně poslala špatný dopis. Petr byl, ve svých čtrnácti letech věku, pro své závadové chování, přemístěn z dětského domova do diagnostického ústavu, zde byl pozitivně testován na užívání nejmenované psychotropní látky. Citováno z diagnostické zprávy Petra: „...*citově deprivován, postrádá přítomnost matky a otce, stav odloučení od rodiny je pro něho velmi stresující, výchovně velmi zanedbaný*...“. Po ukončení základní školy byl přeřazen do výchovného ústavu a začal studovat střední odborné učiliště, studium ze své vůle nedokončil. V ústavu byl opětovně pozitivně testován na užívání nejmenované psychotropní látky, krom toho, opětovně opakovaně z ústavu utíkal za matkou či za otcem. Matka i otec bratrů Olivera a Petra, projevovali o syny dlouhodobě zájem, byť žili každý své vlastní odlišné životy, ve věci svých synů spolupracovali a oba syny střídavě navštěvovali vždy tam, kde byli synové aktuálně umístěni.

Oliver a Petr byli fyzicky zdraví. Nikdy se neléčili na psychiatrii, oba dva byli pravidelnými kuřáky cigaret, příležitostně pili alkohol. Oliver neměl žádné zkušenosti s užíváním psychotropních látek, Petr pravidelně užíval nejmenovanou psychotropní látku. V době povinné školní docházky nenavštěvoval žádný z bratrů žádné zájmové kroužky. Nebyli členy žádné církve ani náboženské organizace. Oliver ani Petr aktivně nevyužívali žádné volnočasové nabídky v místě svého trvalého bydliště, ani v dětském domově, ani v diagnostickém ústavu, ani ve výchovném ústavu.

Oliver se zájmovou osobou policie stal ve svých třinácti letech. Do dosažení své plnoletosti Oliver spáchal čtyři přestupky a celkem třikrát byl subjektem trestního řízení, vedeném proti němu. Petr se zájmovou osobou policie stal ve svých dvanácti letech. Do svých sedmnácti let věku Petr spáchal tři přestupky a celkem dvakrát byl subjektem trestního řízení, vedeném proti němu.

Kriminální činy - Oliver

Krádež + Neoprávněné užívání cizí věci + Neoprávněné užívání platební karty, soudně upuštěno od uložení trestního opatření.

Krádež, trestní stíhání soudně podmíněně zastaveno.

Krádež + Porušování domovní svobody ve spolupachatelství + Ublížení na zdraví, odsouzen k trestnímu opatření odnětí svobody podmíněně + povinná náhrada způsobené škody.

Kriminální činy - Petr

Krádež + Porušování domovní svobody + Řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, trestní věc policejně odložena pro nezletilost + soudní dohled probačního úředníka.

Krádež + Porušování domovní svobody ve spolupachatelství, soudně upuštěno od uložení trestního opatření + povinná náhrada způsobené škody.

Přestupky - Oliver

Vulgárními a sprostými výrazy verbálně napadl vychovatelku v dětském domově, věc policejně odložena pro nezletilost + projednána na OSPOD. V dětském domově odcizil z pokladničky, v majetku dětského domova, finanční hotovost v řádu tisíců korun, oznámen k projednání na úřad. V základní škole opakovaně šikanoval mladší spolužáky, oznámen k projednání na úřad. V parku, v denní době, umožnil pít alkohol dvěma nezletilým a jedné mladistvé, oznámen k projednání na úřad.

Přestupky - Petr

Fyzicky napadl, v dětském domově, další chovankyni dětského domova, věc policejně odložena pro nezletilost + projednána na OSPOD. Verbálně, sprostými výrazy a vulgarismy, napadl dospělé osoby na veřejném místě, věc policejně odložena pro nezletilost + projednána na OSPOD. Ze společných prostor bytového domu odcizil dětský kočárek a následně prodal, oznámen k projednání na úřad.

V rámci trestního řízení Oliver nespolupracoval s Probační a mediační službou. Petr částečně ano, ale neosvědčil se, pro pokračování v kriminální činnosti. Důvody, které oba bratři sami uváděli při zdůvodňování a objasňování svého delikventního chování: „...*nebudu vypovídat, nebudu se k tomu vyjadřovat, neřeknu nic, nevím, ten parchant mi nadával, potřeboval jsem se uklidnit, proto jsem ho zmlátil, v chalupě nikdo nebyl, tak brácha řekl, že bychom ji mohli vykrást, potřeboval jsem peníze, pořád nás buzerovali, chci být s mámou, chci být u táty, nelíbí se mi v domově, nemáme tu být, mám být doma, chci být doma...*“.

Zdroj: Vlastní výzkum

Abstrakt

KUBINEC, P. *Souvislost volnočasových aktivit a kriminality mládeže*. České Budějovice 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce R. Míčka.

Klíčová slova: volnočasové aktivity, mládež, nezletilý, mladistvý, rizikové chování, delikvence, kriminalita, rizikové faktory, hodnoty, prevence.

Diplomová práce prezentuje souvislosti mezi projevy kriminality a využíváním volného času u mládeže, které byly vyhledány, v rámci výzkumu, v delikventním chování nezletilých dětí a mladistvých, kteří se delikvence dopouštěli na Prachaticku, v letech 2009 až 2012, za předpokladu, že mladí delikventi se dopouštějí kriminálních činů, jako nejzávažnějšího stupně rizikového chování, téměř vždy ve svém volném čase. V práci se autor pokouší zjistit, jaké souvislosti lze nalézt mezi kriminálními projevy mládeže a využíváním volného času mládeží.

Abstract

Casual link between leisure activities and juvenile crime

Key words: Leisure activities, Youth, Minor, Youthful, Risk behavior, Delinquency, Criminality, Risk factors, Values, Prevention.

This thesis presents the relation between the manifestations of crime and the use of leisure time among youth, which were searched in the research, the delinquent behavior of minors and adolescents, who are committed to the delinquency Prachaticce, in the years 2009-2012, assuming that young offenders are commit crimes, as the most serious degree of risk behavior, almost always in my spare time. In this work the author tries to find out what connection can be found between youth criminal manifestations and use of leisure time of youth.